

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CADRUL DE REFERINȚĂ
al *EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE*
(NONFORMALE)
din REPUBLICA MOLDOVA

Chișinău, 2020

CZU ?

C ?

Aprobat la ședința Consiliului Național pentru Curriculum
din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
(proces-verbal nr. ? din ? ??? 2020)

Coordonatori generali:

Natalia GRÎU, *Secretar de Stat în domeniul Educației*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

Valentin CRUDU, *Șef Direcție Învățământ General*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

Coordonator științific:

Vladimir GUȚU, *doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar*, Universitatea de Stat din Moldova

Coordonator operațional:

Viorica MART, *consultant principal, Direcția Învățământ General*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

Autori:

Nicolae BRAGARENCO, *doctor în pedagogie*, Școala Sportivă Specializată de Acrobatică și Rugby, Chișinău

Alina BURDUH, *cadru didactic*, Instituția Publică Liceul Teoretic „Mihail Kogălniceanu”, Chișinău

Marina COSUMOV, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar*, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

Daniela COTOVIȚAIA, *specialist principal, ANCE*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

Viorica FLOREA, *doctor în științe ale educației*, Centrul Educației Estetice „Lăstărel”, Chișinău

Vladimir GUȚU, *doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar*, Universitatea de Stat din Moldova

Maia ȘEVCIUC, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar*, Universitatea de Stat din Moldova

Carolina ȚURCANU, *doctor în drept, conferențiar cercetător*, Universitatea de Stat din Moldova

Tehnoredactare și design electronic:

Carolina ȚURCANU

Elaborat la comanda și cu susținerea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

CADRUL DE REFERINȚĂ al *EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE (NONFORMALE)* din REPUBLICA MOLDOVA/
Nicolae Bragarenco, Alina Burduh, Marina Cosumov [et al.]; coordonatori generali: Natalia Grîu, Valentin Crudu;
coordonator științific: Vladimir Guțu; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. – Chișinău:
S.n., 2020 (???). – 84 p.
Referințe bibliogr.: ???.
ISBN ???

ISBN ???

© MECC

CUPRINS:

Introducere	4
1. Educația extrașcolară (nonformală): context și starea actuală	
1.1. Politici europene privind educația extrașcolară (nonformală)	6
1.2. Politici naționale privind educația extrașcolară (nonformală)	10
2. Conceptualizarea educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova	
2.1. Definirea și noțiuni de bază ale educației extrașcolare (nonformale)	20
2.2. Poziționări filosofice, sociale, psihologice și pedagogice ale educației extrașcolare (nonformale)	28
2.3. Sistemul (subsistemul) educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova	37
3. Referințe ale curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)	
3.1. Curriculumul pentru educația extrașcolară – componentă nonformală a Curriculumului Național	45
3.2. Particularitățile managementului curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)	59
4. Referințe ale managementului educației extrașcolare (nonformale)	
4.1. Cadrul general al managementului educației extrașcolare (nonformale)	67
4.2. Resursele umane în sistemul de educație extrașcolară (nonformală)	70
5. Demersuri privind implementarea Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)	
5.1. Reactualizarea cadrului normativ/ reglatoriu al educației extrașcolare (nonformale)	74
5.2. Elaborarea Programului Național și a Programelor raionale/ municipale, altor structuri ce prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală) privind dezvoltarea acestui sector	75
5.3. Monitorizarea implementării Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova	76
5.4. Riscuri privind implementarea eficientă a Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova	76
5.5. Rezultatele așteptate în urma implementării Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova	76
Bibliografie	77
Anexe	
Anexa 1. Documente reglatorii/ normative în domeniul educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova	79
Anexa 2. Sistemul disciplinelor de profil din cadrul domeniului ARTE și al domeniului SPORT, TURISM și AGREMENT privind educația extrașcolară (nonformală)	82

INTRODUCERE

Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova (CREE) este expresia politicilor educaționale naționale, în general, și a politicilor în domeniul educației extrașcolare (nonformale), în special. Acest document reprezintă ansamblul de demersuri conceptuale, metodologice și praxiologice de dezvoltare a educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova.

Educația extrașcolară (nonformală) este parte componentă a sistemului de învățământ din Republica Moldova și o formă a educației reglementată de: *Codul educației al Republicii Moldova* (2014); *Recomandarea nr.1437 privind educația nonformală a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei* (2000); *Recomandarea privind validarea învățării nonformale și informale* (Bruxelles, COM, 2012); *Memorandumul privind învățarea pe parcursul întregii vieți* (2000); alte documente de politici în domeniul educației extrașcolare (nonformale).

În contextul acestor documente naționale și internaționale, dezvoltarea educației extrașcolare (nonformale) devine o prioritate și o direcție strategică de asigurare a calității educației.

Conceperea și implementarea *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* reprezintă un demers de maximă importanță pentru funcționarea eficientă a acestui subsistem al sistemului educațional.

Acest demers are nevoie de o abordare științifică, axiologică, managerială, dar și experientială. În acest sens, documentul oferă concepte, modele, strategii și mecanisme de dezvoltare a educației extrașcolare în condiții specifice de reactualizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova.

Așadar, nevoia dezvoltării educației extrașcolare (nonformale) este determinată de următoarele:

- asigurarea coerenței și continuității între educația formală și educația nonformală (extrașcolară);
- ajustarea politicilor în domeniul educației extrașcolare (nonformale) la standardele internaționale în acest domeniu și determinarea tendințelor de dezvoltare a educației extrașcolare (nonformale) pe plan național și internațional;
- crearea condițiilor social-economice și educaționale de realizare a educației extrașcolare (nonformale) în raport cu interesele, abilitățile și oportunitățile copiilor/ elevilor.

Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale) este un document de pionierat în acest domeniu, dar și de politici educaționale, care are următoarele funcții:

- ✓ *de conceptualizare/ fundamentare*, întrucât definește repererele conceptuale, metodologice și praxiologice și prezintă componentele, demersurile esențiale ale educației extrașcolare (nonformale) din perspectivă filosofică, psihologică, sociologică, pedagogică și managerială;
- ✓ *reglatoare și normativă*, deoarece definește cadrul de politici de dezvoltare a educației extrașcolare (nonformale), în general, și de dezvoltare curriculară, în special;
- ✓ *integratoare*, întrucât stabilește liniamentele conexiunii/ interconexiunii dintre educația formală și cea nonformală (extrașcolară) și, respectiv, educația informală;
- ✓ *metodologică*, dat fiind că stabilește formele, metodele de elaborare a produselor curriculare și de aplicare procesuală a acestora;

✓ *managerială*, întrucât vizează modalități specifice de gestionare a educației extrașcolare (nonformale) în raport cu formele organizaționale și profilurile de activitate.

Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova se adresează:

- conceptorilor de politici în domeniul educației extrașcolare (nonformale);
- factorilor de decizie;
- conceptorilor de curricula, experților și specialiștilor în domeniul educației extrașcolare (nonformale);
- cadrelor didactice, educatorilor, altor persoane prestatoare de servicii în domeniul educației extrașcolare (nonformale);
- managerilor din domeniul educației extrașcolare (nonformale);
- părinților și elevilor, altor persoane interesate (donatori, agenți economici, reprezentanți ai diferitor asociații, federații, cluburi, ONG-uri etc.).

Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova stabilește caracteristici definitorii ale educației extrașcolare (nonformale), care vor constitui axe valorice privind dezvoltarea acestui sistem al *Educației*.

1. EDUCAȚIA EXTRAȘCOLARĂ (NONFORMALĂ): CONTEXT ȘI STAREA ACTUALĂ

1.1. Politici europene privind educația extrașcolară (nonformală)

În contextul profundelor transformări pe care Europa le cunoaște în ultimele decenii, educația primește o semnificație din ce în ce mai mare. Ca exemple de astfel de transformări pot fi aduse provocările economice, mutațiile sociale, migrarea indivizilor pentru a evita războaiele locale sau regionale, respectiv a forței de muncă în căutarea unui trai mai bun, globalizarea resimțită inclusiv la nivelul diferitor culturi naționale, dar, cel mai recent, „resetarea” activităților din întreaga lume pe fondul pandemiei cauzate de noul Coronavirus. Pentru a face față acestor provocări, educația tradițională nu pare a mai fi suficientă. Actualmente, pregătirea pe parcursul unui număr relativ limitat de ani doar într-un mediu instituțional formal nu mai poate acoperi nevoile individului și ale comunității în care acesta trăiește. Educația tradițională trebuie completată cu una modernă, dinamică, flexibilă și permanent adaptabilă societății în continuă schimbare, realizându-se astfel pasul către educația nonformală/ informală, educația permanentă, învățarea pe tot parcursul vieții ș.a.m.d. Pentru a putea înțelege mai bine contextul în care Europa încearcă să-și redefinească întreaga politică educațională, în cele ce urmează, ne propunem să lămurim principalele concepte cu care vom opera și să le plasăm adecvat în contextul politicilor publice naționale promovate în domeniu.

În acest context, *educația nonformală* se definește ca fiind orice program de educație personală sau socială, conceput pentru a îmbunătăți anumite competențe în afara curriculumului formal, ori pentru a desfășura anumite activități educaționale organizate în afara sistemului de învățământ obligatoriu, respectiv propuse de către diverse instituții educative. *Educația nonformală* își propune, printre altele, să lărgescă orizontul de cunoaștere al populației, să creeze condiții optime pentru desăvârșirea personală și/ sau profesională a individului, ori inițierea lui într-un nou domeniu al cunoașterii, să contribuie la recreerea și destinderea persoanei, precum și la petrecerea într-o manieră organizată și agreabilă a timpului liber, să asigure un cadru adecvat de formare a aptitudinilor și de manifestare a talentelor etc. [25].

Deși din punct de vedere etimologic „nonformalis” înseamnă „în afara oricărei forme de desfășurare a activității”, educația nonformală nu este sinonimă cu „lipsa educației”, ci, mai curând, desemnează o realitate educațională mai puțin formalizată, însă cu puternice valențe formativ-educative. În acest sens, pentru implementarea cu succes a educației nonformale se impune respectarea unor exigențe teoretico-metodologice, cum ar fi: asigurarea caracterului voluntar al implicării în activitate, crearea unor contexte variate în care să se vehiculeze un conținut informațional flexibil, centrarea pe cel care învață, consemnarea obiectivelor și a conținuturilor în documente speciale și adaptarea acestora în funcție de particularitățile psihoindividuale ale participanților, valorificarea la maxim a experienței acestor persoane, implicarea lor activă și conștientă în actul învățării, evaluarea progresului inclusiv prin strategii complementare, fără acordarea, în mod necesar, a unor note sau calificative oficiale, dar cu accent pe dimensiunea formativă a competențelor achiziționate etc. Toate aceste elemente fac ca educația nonformală să devină o formă educațională extrem de importantă pentru dezvoltarea ființei umane, care, pe fond, respectă aceleași rigori didactice ca în cazul educației formale, dar care are un caracter mult mai flexibil și particularizat pe nevoile individului [3].

Educația formală, nonformală și informală sunt complementare, fenomen cunoscut în literatura pedagogică drept „abordare holistică a fenomenului educațional” [23]. Aceasta

înseamnă că cele 3 forme menționate ale educației se completează, potențază și se susțin reciproc, împreună contribuind la formarea și dezvoltarea unei personalități integratoare a ființei umane. Totuși, educația formală și cea nonformală par a juca rolul cel mai important în îndeplinirea acestui deziderat, datorită cadrului instituționalizat în care se desfășoară, conținutului informațional abordat, strategiilor de realizare, modalităților de evaluare și certificare etc. Diferența dintre cele două forme ale educației este dată de modalitatea de organizare a acesteia, mult mai flexibilă și adaptabilă nevoilor reale ale individului și comunității, precum și de aria de conținuturi studiate ce depășește posibilitățile de acoperire ale curriculumului formal și vine în întâmpinarea intereselor punctuale ale indivizilor sau grupurilor de persoane [5]. Educația nonformală insistă pe promovarea unor valori europene, precum egalitatea socială, accesul la o educație de calitate, participare activă, principii democratice ș.a., oferind celor interesați un spațiu extrem de generos de acțiune.

Așa, de exemplu, Direcția pentru Tineret și Sport din cadrul Consiliului Europei evidențiază importanța educației nonformale printr-o serie de aspecte:

- În cadrul conceptului general de educație, învățarea pe întreg parcursul vieții (ca expresie a educației nonformale) este o componentă extrem de importantă a formării inițiale și continue;
- Educația nonformală își poate aduce un aport semnificativ la pregătirea tinerilor și adulților proveniți din grupurile sociale dezavantajate, pentru care educația formală nu poate acoperi întregul necesar de calitate în procesul instructiv-educativ;
- Educația nonformală modifică și completează cunoștințele dobândite de individ în cadrul școlarizării tradiționale, având în vedere componența multiculturală a societății, exigențele de pe piața forței de muncă, specificul țărilor aflate în proces de tranziție, necesitatea formării abilităților de viață utile pentru a face față provocărilor sociale într-un context mai amplu etc.

Toate aceste elemente i-au determinat pe oficialii europeni să propună implementarea unor politici publice naționale și internaționale în vederea promovării educației nonformale ca prioritate a țărilor membre și a întregii Uniuni Europene. În acord cu normativele europene, termenul „politici publice” poate fi interpretat drept ansamblul deciziilor politico-administrative de alocare a diferitor resurse materiale, financiare, informaționale, simbolice în vederea managementului unor situații problematice cu care se confruntă o societate la un moment dat. Politicile publice reprezintă acțiuni realizate de către autorități centrale sau locale ca răspuns la problemele de diferite tipuri ce vin dinspre societate. Prin intermediul politicilor publice, factorii decizionali propun o serie de programe cu ajutorul cărora se urmărește ameliorarea mediului economic, social, cultural, educațional etc., în vederea optimizării calității vieții într-o comunitate. Mai mult, James Anderson [1] consideră că „politicile publice sunt un curs al acțiunii urmat de unul sau mai mulți actori politici, cu un scop, în încercarea de a rezolva o problemă”. De asemenea, Thomas Dye [12] apreciază că „politicile publice reprezintă tot ceea ce autoritățile publice locale sau centrale decid să facă în vederea gestionării unei probleme”. Nu în cele din urmă, William Jenkins [21] consideră că „politicile publice sunt un set de decizii interrelaționate luate de un actor politic privind o serie de scopuri și mijloacele necesare pentru a le îndeplini într-o situație dată”.

Pornind de la aceste definiții, vom putea înțelege prin conceptul „politici publice în domeniul educațional” ansamblul măsurilor de intervenție luate de autoritățile publice locale sau centrale în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă o anumită comunitate

educațională la un moment dat. Din analiza acestei definiții pot fi identificate următoarele elemente componente:

1. *Autoritățile publice locale sau centrale* (unități de învățământ, direcții raionale/ municipale de învățământ, consilii locale, ministerul de resort/ alte ministere cu responsabilități în zona culturală și educațională și direcțiile din subordinea lor etc.) – au sarcina de a elabora rapoarte privind analiza nevoilor din sistem și de a propune soluții, respectiv modalități de implementare și evaluare a impactului acestora;
2. *Măsurile de intervenție* (programe de tip remedial pentru dobândirea „competențelor-cheie”, programe în vederea completării cunoștințelor pentru validarea competențelor dobândite în cadrul educației formale, activități de informare și consiliere privind accesul la programe de educație și formare profesională, respectiv de validare a rezultatelor obținute în urma educației nonformale, studii și analize privind nevoile de formare ale membrilor comunității) – au rolul de a descrie modalitățile de acțiune prin care autoritățile publice pot interveni pentru soluționarea problemelor identificate;
3. *Probleme ale comunității educaționale* (rezultatele școlare ale elevilor neconforme cu finalitățile educaționale prestabilite, nevoile de formare inițială și continuă ale cadrelor didactice, nevoia de completare a studiilor, de formare a unor competențe de specialitate sau transversale, de petrecere a timpului liber într-un mod util și agreabil etc.) – reprezintă doar o mică parte din problemele care pot fi gestionate prin intermediul educației nonformale.

După stabilirea acestor componente, se poate trece la proiectarea și elaborarea unor politici publice în domeniul educației nonformale. Acest proces presupune parcurgerea mai multor etape:

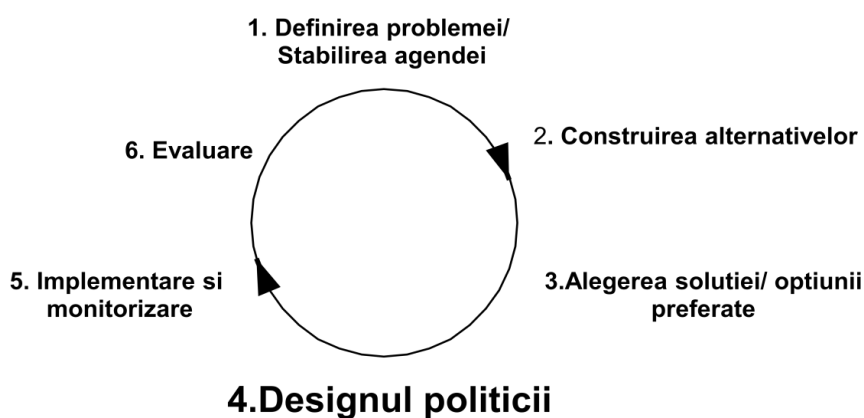

Fig.1.1. Procesualitatea construirii unei politici publice în domeniul educației nonformale

Analizând Fig.1.1 se poate observa că procesualitatea proiectării și elaborării unei politici publice în domeniul educației nonformale pornește de la identificarea problemei ce se cere a fi rezolvată, stabilirea posibilelor soluții rezolutive și selectarea alternativei optime, respectiv construirea design-ului politicii publice, urmată de implementarea, monitorizarea și evaluarea impactului acesteia în rândul comunității căreia i-a fost destinată. Cu toate acestea, în viața reală pot interfera o serie de factori ce limitează efectele benefice ale unei astfel de inițiative. Cel mai adesea, pentru ca o politică publică să aibă efectul scontat, este nevoie de implicarea tuturor actorilor angajați în problemă: autorități cu rol decizional, experți în domeniu, beneficiari reali etc. Din păcate, în unele situații, chiar persoanele sau grupurile care ar trebui să beneficieze de pe urma unui asemenea document nu au motivația sau capacitatea de a se implica activ în consultările publice propuse de decidenții politici, fapt ce privează inițiativa de aportul opiniei

societății civile. În lipsa acestui punct de vedere, factorii decizionali acționează exclusiv potrivit propriei lor convingeri, fapt ceea ce ar putea altera calitatea soluțiilor identificate. În aceste circumstanțe, implementarea politicii educaționale ar putea avea de suferit, în vreme ce monitorizarea și, mai ales, evaluarea rezultatelor ei ar putea deveni formale. Acesta este doar unul dintre motivele pentru care implicarea societății civile în construirea unei politici publice în domeniul educației nonformale este absolut obligatorie; cu cât mai mulți sunt specialiștii angajați în problemă, cu atât mai mari sunt șansele de a fi găsită cea mai potrivită soluție.

Din analiza celor expuse se poate observa că educația nonformală acoperă o arie extrem de largă de conținuturi, strategii și forme de organizare, obiectivul central al celor mai multe dintre programele propuse fiind cel cu privire la dezvoltarea personală și profesională a populației. În acest context, la nivelul Uniunii Europene au fost implementate o multitudine de politici și programe specifice educației nonformale menite a contribui la creșterea nivelului de pregătire și al coeziunii în interiorul Uniunii. Potrivit Comisiei Europene, cel mai important program este cel de:

Cooperare pentru realizarea obiectivelor politicilor în domeniul educației nonformale (Cadrul ET 2020), care reprezintă cadrul de cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale (ET 2020) și presupune schimbul de bune practici în materie, permițând statelor participante să învețe unele de la altele. De asemenea, sunt promovate bunele practici în politicile educaționale, sunt facilitate colectarea și diseminarea cunoștințelor, sunt încurajate reformele în politicile educaționale promovate la nivel național sau regional etc. Conceptul pe care se fundamentează Cadrul ET 2020 este cel al „învățării pe tot parcursul vieții”, ceea ce înseamnă că include toate nivelurile de școlarizare (de la învățământul preșcolar la cel universitar, inclusiv formarea profesională continuă), respectiv toate formele educației (formală/ nonformală/ informală). Obiectivele programului sunt următoarele:

- Transformarea învățării pe întreg parcursul vieții și mobilitatea într-o preocupare cotidiană a tuturor europenilor.
- Ameliorarea calității și eficienței educației nonformale.
- Promovarea echității, coeziunii sociale și a cetățeniei active.
- Stimularea creativității, inovării și a spiritului antreprenorial la nivelul tuturor componentelor educației.

Instrumentele utilizate pentru implementarea Cadrului ET 2020 pot include: constituirea unor grupuri de experți internaționali; organizarea unor acțiuni de învățare reciprocă de către un stat membru, prin care acesta să disemineze modelele de bună practică realizate la nivel național sau să analizeze, împreună cu alte state partenere, o problemă identificată în domeniul formării profesionale; evaluări între parteneri, prin care un stat membru oferă consiliere altora pentru gestionarea unor probleme în domeniul educațional; consilierea reciprocă în vederea elaborării unei politici educaționale naționale; proiectarea unor instrumente de lucru comune și monitorizarea efectelor acestora în practică; acordarea de consultanță partenerilor sociali ai instituțiilor educaționale; finanțarea unor politici educaționale implementate de un stat membru ș.a.m.d. Implementarea unui asemenea program și-a dovedit viabilitatea nu doar în segmente ce țineau de formarea inițială a tinerilor europeni, ci și în zona formării lor personale și profesionale continue, fapt ce îl încadrează ca pe un excelent model de bună practică în educația nonformală și chiar informală, motiv pentru care opinăm că ar trebui cunoscut și replicat în cât mai multe state, inclusiv în Republica Moldova.

Analizând politicile europene în domeniul educației extrașcolare (nonformale) și constatând existența unor documente reglatorii, se identifică totuși o mare diversitate de abordări ale acestui sistem educațional. Această diversitate este generată de mai mulți factori interni și externi, de particularitățile evoluției educației nonformale în fiecare țară aparte, de statutul educației nonformale, de modul de gestionare și finanțarea acesteia etc.

Diversitatea abordărilor educației extrașcolare (nonformale) în țările europene creează dificultăți privind sincronizarea domeniilor, profilurilor și a finalităților specifice acestui sistem.

Totodată, se constată existența unor aspecte comune pentru toate țările europene, și anume: realizarea intereselor, aptitudinilor și a oportunităților formabililor, formarea gândirii critice și a creativității, formarea cadrului valoric etc.

În toate țările (cu unele excepții) politicile privind educația extrașcolară (nonformală) sunt concepute și promovate de către ministerele de resort, dar și de organele de administrație publică locală.

În toate țările educația extrașcolară (nonformală) este gestionată de un cadru normativ și metodologic: concepții, programe, strategii etc. elaborate din perspectiva educației pe parcursul întregii vieți, dar și din perspectiva tradițiilor și specificului țărilor respective.

Practic în toate țările funcționează aceleași forme de organizare a educației extrașcolare (nonformale): palate/ centre pentru copii/ elevi, tineret, adulți; cluburi, cercuri etc.

În toate țările europene finanțarea educației extrașcolare (nonformale) este mixtă: de la bugetul de stat, de la bugetele locale, din sponsorizări, de către părinți, din proiecte și programe speciale etc. De menționat, că în unele țări finanțarea de către stat este dominantă (Federația Rusă, Republica Belarus etc.). În multe țări finanțarea educației extrașcolare (nonformale) revine administrațiilor publice locale și sponsorilor particulari.

Perspectivile pentru țările europene, inclusiv pentru Republica Moldova, țin de valorificarea *Conceptului educației pe parcursul întregii vieți* și de transferul *Competențelor-cheie* (Bruxelles, 22 mai 2018) într-un cadru al finalităților pentru educația extrașcolară (nonformală) ca sistem.

1.2. Politici naționale privind educația extrașcolară (nonformală)

→ *Context: social, politic, economic, educațional*

Educația în societatea postmodernă constituie o resursă strategică a dezvoltării umane durabile, într-un spațiu și timp determinat din punct de vedere istoric, politic, cultural, social-economic etc.

Societatea, în continuă schimbare, determinată de creșterea exponențială a informațiilor și uzura lor accelerată, de progresele extraordinare ale științei, tehnicii, de dinamismul vieții sociale, de democratizarea învățării, de creșterea nivelului de aspirație spre cultură și educație, de folosirea cât mai utilă și mai plăcută a timpului liber, generează, totodată, solicitări noi față de educație, iar omul, la rândul său, trebuie să se afle continuu în calitate de receptor al acțiunii educative.

Educația extrașcolară (nonformală) fiind o dimensiune a societății, este influențată în mare parte de procesele ce au loc în această societate: politicie, economice, demografice, valorice și de cele educaționale, care devin și factori determinanți ai dezvoltării acestui sector. Totodată, se constată și influența inversă a educației extrașcolare (nonformale) asupra dezvoltării societății.

Educația pe tot parcursul vieții a devenit în aceste condiții o cerință fundamentală a societății. A învăța să înveți și a dori să te perfecționezi continuu sunt cerințe ale educației pe tot parcursul vieții; răspunzând acestora, omul învață să fie receptiv la schimbări, capabil să le anticipateze și să se adapteze la ele, oferindu-se în calitate de participant al procesului de evoluție socială datorită autonomiei sale intelectuale și morale.

Evoluția educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova circumscrie primele formațiuni apărute inițial, în perioada anilor 1950, ca bază pentru activitatea instructivă a organizațiilor de copii și tineret și transformate, prin anii 1970, în instituții extrașcolare cu funcții instructiv-educative, metodice și organizatorice. Unitățile în cauză s-au afirmat ulterior ca parte integrantă a sistemului actual de învățământ.

În ultimele decenii, *învățământul extrașcolar* se realizează în instituțiile extrașcolare publice și private (centre, palate, case de creație, cluburi de creație tehnico-științifice, centre ale tinerilor turiști, centre ale tinerilor naturaliști, școli sportive de agrement etc.). Una dintre *principalele priorități* de politică pe termen mediu este diversificarea și intensificarea educației extrașcolare, în contextul elaborării și implementării programului național pentru educația extrașcolară orientată spre realizarea funcției de dezvoltare a vocației, creativității și a spiritului antreprenorial al tinerelor generații.

Prin natura și specificul său, educația extrașcolară atestă însușiri proprii, printre care: varietatea formelor și conținuturilor; diferențierea activităților; formele de organizare etc.

Este vorba de satisfacerea educației în condiții mai bune și mai variate, prin aceleași influențe formative, însă din perspective inter-, pluri- și transdisciplinare.

Accesul la activitățile realizate de instituțiile extrașcolare publice este liber și gratuit pentru toți solicitanții cu vârsta între 5 și 21 de ani, cu excepția școlilor de arte/ muzică/ sportive, oferindu-le tuturor posibilități egale pentru dezvoltare multilaterală și autodeterminare în sfera timpului liber.

→ *Cadrul normativ al educației extrașcolare*

În Republica Moldova, cadrul normativ prioritar al educației extrașcolare este reprezentat prin: *Constituția Republicii Moldova (1994)*; *Codul educației al Republicii Moldova (2014)*; *Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011)*, (a se vedea Anexa 1).

→ *Educația extrașcolară (nonformală) din Republica Moldova în cifre (2018-2020)*

Tabelul 1.1. Instituții de învățământ extrașcolar

Nr. crt.	Denumirea instituției	nr. total de instituții	nr. de copii/ elevi beneficiari	nr. de cadre didactice
1.	Centre/ palate/ case de creație	49	32391	–
2.	Centre de creație tehnică	8	5392	–
3.	Centre ale tinerilor turiști	3	1368	–
4.	Centre ale tinerilor naturaliști	2	1585	–
5.	Științe	1	635	–
Total		63	41371	–
6.	Școli de Arte	56	9492	844
7.	Școli de Arte plastice	17	2352	131
8.	Școli de Muzică	38	4817	611
Total		111	16661	1586

9.	Instituții publice cu profil sportiv (Școli sportive, Școli sportive specializate, Școli sportive de măiestrie superioară)	92	34466	1080
TOTAL:		266	92498	2666

Tabelul 1.2. Activitatea cercurilor extrașcolare la nivelul instituțiilor de învățământ general în perioada anilor 2018-2019

Total elevi în raion				Numărul total de cercuri în școală			Numărul total de elevi în ele			%		
316754	309231	317491	329712	7027	7360	7504	136496	136965	137119	44,18	44,14	41,58

Tabelul 1.3. Activitatea cercurilor/ secțiilor sportive extrașcolare la nivelul instituțiilor de învățământ general

Nr. crt.	Nr. de instituții de învățământ general (școli primare/ gimanzii/ licee)	Nr. de secții/ cercuri sportive	Elevi încadrați	Profesori de educația fizică
1.	1290	2973	46379	1675

→ *Analiza SWOT a situației educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova*

Puncte forte (S)	Puncte slabe (W)	Oportunități (O)	Constrângeri (T)
Sistemul în ansamblu			
1. Existența unei infrastructuri extinse de instituții specializate de educație extrașcolară (centre/ palate/ cluburi/ școli de arte și sportive etc.); 2. Arie largă de oferte educaționale organizate pe profiluri de activitate (artistic și estetic; științific și tehnologic; social-pedagogic; tehnic; intercultural și etnocultural; turism și etnografie regională); 3. Rețea coerentă de coordonare a	1. Lipsa cadrului normativ-juridic național, care ar reglementa organizarea și funcționarea optimă a sistemului educațional extrașcolar; 2. Discrepanța conceptuală a sistemului educațional extrașcolar în raport cu cerințele moderne și practicile internaționale; 3. Lipsa nomenclatorului serviciilor educaționale	1. Recunoașterea statutului educației extrașcolare în calitatea acesteia de componentă esențială a educației pe tot parcursul vieții; 2. Elaborarea Cadrului de referință și a Curriculumului educației extrașcolare; 3. Sporirea gradului de implicare a instituțiilor ierarhic superioare în soluționarea problemelor cu care se confruntă sistemul educațional extrașcolar;	1. Lipsa, la nivel central și local, a unor viziuni politice clare referitoare la scopul și căile de reformare a educației extrașcolare; 2. Incoerența managementului național și a celui instituțional din sistemul educațional extrașcolar; 3. Absența unui cadru normativ-legislativ care să reglementeze și să certifice activitatea educativă extrașcolară; 4. Lipsa de experiență în

activităților la nivelul instituțiilor de învățământ extrașcolar.	extrașcolare oferite gratuit beneficiarilor; 4. Concurența pronunțată dintre centrele artistice și de agrement private (care sunt dotate cu spații moderne, echipament tehnic etc.) și cele de stat.	4. Diversificarea ofertei educaționale, creșterea calității actului educațional din perspectiva descentralizării și a concurenței pe piața educației; 5. Valorificarea conținutului, abilităților și competențelor dobândite în sistemul de învățământ formal în contexte practice, bine ancorate în realitatea cotidiană, inclusiv în contexte nonformale; 6. Ofertele gratuite oferite de către instituțiile extrașcolare vor permite accesul tuturor doritorilor indiferent de condiția socială și/sau materială.	elaborarea și implementarea unui cadru normativ-juridic de monitorizare a sistemului educațional extrașcolar; 5. Atitudinea și demersurile pur formale sau menținute la nivelul tradițional în organizarea activităților educative extrașcolare; 6. Promovarea unei mentalități disprețuitoare față de activitatea educativă extrașcolară.
Proces educațional			
1. Diversitatea programelor de activități educative la nivelul instituțiilor de învățământ extrașcolar; 2. Solicitarea înaltă a ofertelor educaționale extrașcolare de către beneficiari; 3. Deschiderea oferită de activitățile extrașcolare, în conformitate cu	1. Lipsa standardelor educaționale pentru serviciile din acest domeniu; 2. Lipsa cadrului curricular al educației extrașcolare în Republica Moldova; 3. Lipsa de formare în inițierea, proiectarea, implementarea programelor/curricula educative extrașcolare;	1. Elaborarea Standardelor de evaluare a calității serviciilor educaționale extrașcolare; 2. Sporirea solicitărilor și a motivației beneficiarilor pentru ofertele educaționale extrașcolare; 3. Diversificarea serviciilor educaționale extrașcolare oferite	1. Nivelul scăzut de cultură și educație în societate; 2. Schimbarea situației demografice la nivel național: ✓ diminuarea natalității; ✓ emigrarea masivă a populației etc.; 3. Disponibilitatea rezervată a organelor abilitate privind facilitarea accesului tuturor doritorilor la oferte educaționale

interesele copiilor și perspectivele de dezvoltare ale societății; 4. Flexibilitatea conținuturilor planificate și adaptarea acestora în funcție de cerințele și interesele educatului; 5. Organizarea și participarea beneficiarilor într-un cadru larg de manifestări cultural-artistice (festivaluri, concursuri, expoziții, campionate, concerte, demonstrații etc.); 6. Vizibilitatea actului educațional în comunitate și societate prin mediatizarea activităților extrașcolare (spectacole, recitaluri, concursuri, competiții, emisiuni la care participă copiii); 7. Experiențe pozitive în ceea ce privește dezvoltarea personală și integrarea socială a copiilor; 8. Transferul de metode didactice centrate pe elev utilizate în cadrul activităților educative școlare și extrașcolare în vederea ridicării	4. Diminuarea impactului pozitiv pe care activitatea educativă extrașcolară o are asupra dezvoltării personalității elevului; 5. Dotarea logistică insuficientă a instituțiilor extrașcolare; 6. Perpetuarea mentalității eronate potrivit căreia elevul trebuie să se dedice integral studiului specific educației formale.	va contribui la creșterea numărului beneficiarilor.	pe parcursul întregii vieți (fără limite de vârstă).

calității și eficienței actului educațional.			
Resurse umane (beneficiari)			
1. Existența unui climat educațional eficient între copiii/ tineri, cadre didactice, părinți, cadrele de conducere etc.; 2. Accesul beneficiarilor (cu vârste între 5 și 21 de ani) la activități educaționale extrașcolare.	1. Oferta educațională extrașcolară actuală nu poate acoperi toate solicitările din partea copiilor/ elevilor și a părinților (spații reduse, lipsa materialelor didactico-metodice, specialiști calificați pentru unele profiluri de activitate etc.); 2. Interesul sporit al copiilor pentru utilizarea excesivă a tehnicilor digitale (jocuri, rețelele de socializare etc.); 3. Lipsa de susținere a copiilor din partea unor părinți pentru valorificarea utilă și plăcută a timpului liber.	1. Oferirea posibilităților de dezvoltare personală și orientare profesională a beneficiarilor după finalizarea studiilor în instituția extrașcolară; 2. Identificarea copiilor talentați și susținerea/ promovarea acestora în autorealizarea personală; 3. Sporirea interesului elevilor de a participa la procesul de luare a deciziilor în școală și de a se implica în cât mai multe activități extrașcolare; 4. Implementarea bazei de date a beneficiarilor în scopul monitorizării judicioase a serviciilor educaționale extrașcolare oferite gratis.	1. Lipsa certificării beneficiarilor duce la slaba motivare a acestora pentru participarea în ofertele educaționale extrașcolare; 2. Criza de timp a părinților duce la implicarea scăzută în viața copiilor; 3. Supraîncărcarea elevilor pe parcursul anului de învățământ duce la oboseală și lipsă de randament pentru o educație extrașcolară eficientă.
Resurse umane (cadre didactice)			
1. Existența specialiștilor cu o bogată experiență în domeniul profesional și psihopedagogic; 2. Motivația ridicată pentru performanță și dezvoltare profesională (participarea la	1. Carențe ale managementului instituțiilor de învățământ extrașcolar; 2. Necorespondența dimensiunilor existente de management al educației	1. Instituirea Centrelor Metodice republicane/ municipale pentru cadrele didactice din domeniul educației extrașcolare; 2. Existența unei oferte de formare a cadrelor didactice în	1. Statutul social relativ redus al specialiștilor în domeniul educațional extrașcolar; 2. Rezistența la schimbare a unui număr semnificativ de conducători ai

cursuri de formare continuă, conferințe, seminare, activități de master-class, worksop-uri etc.); 3. Susținerea cadrelor de conducere/ didactice care aspiră la grad managerial/ didactic; 4. Cadre manageriale și didactice solicitate în componența Consiliului Consultativ al DGETS, în Comisia municipală de atestare, în comisii pentru jurizarea concursurilor etc.	extrașcolare cu tendințele moderne de conducere; 3. Absența colaborării cadrelor didactice la nivel de instituții de învățământ extrașcolar local/ raional; 4. Lipsa unor mecanisme durabile de formare continuă a specialiștilor din domeniul educațional extrașcolar; 5. Indiferența unor cadre didactice față de propria pregătire profesională și psihopedagogică; 6. Insuficienta pregătire a cadrelor didactice în utilizarea tehnologiilor informaționale; 7. Refluxul excesiv de cadre didactice din sistem; 3. Existența unui număr mare de cadre didactice de vârstă pensionară.	țară și peste hotarele ei; 3. Implicarea personală a cadrelor didactice în propria dezvoltare profesională prin participarea la cursuri de formare continuă, de recalificare, conferințe, seminare etc.; 4. Angajarea tinerilor specialiști; 5. Tarifarea angajaților din domeniul educației extrașcolare în concordanță cu tarifarea angajaților din învățământul general.	instituțiilor educaționale extrașcolare; 3. Salarii neatractive și lipsa de motivație din partea cadrelor didactice, a tinerilor specialiști pentru a activa în instituția extrașcolară; 4. Lipsa unor posibilități de stimulare a cadrelor didactice în funcție de performanțele obținute; 5. Reducerea statelor de personal în cadrul instituțiilor extrașcolare.
Resurse materiale și financiare			
1. Existența condițiilor optime pentru desfășurarea procesului educațional conform Regulamentului sanitar; 2. Respectarea normelor igienico-sanitare;	1. Lipsa surselor financiare pentru dotarea instituțiilor extrașcolare cu materiale necesare procesului educațional extrașcolar (tehnică digitală, audeo-	1. Aprobarea Nomenclatorului serviciilor gratuite și contra plată în domeniul educației extrașcolare; 2. Elaborarea și aprobarea mecanismului de gestionare a	1. Insuficiența fondurilor bugetare pentru îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a instituției; 2. Interesul scăzut și motivația slabă a agenților economici în acordarea de

3. Disponibilitatea de către instituție de surse financiare extrabugetare.	video, rechizitoriu etc.); 2. Lipsa resurselor financiare bugetare alocate premiei beneficiarilor pentru performanțe înalte; 3. Contribuția slabă din partea părinților pentru suportarea cheltuielilor legate de rechizitoriu pentru copii, costumație, deplasări, taxe de participare în activități culturale-artistice/ competiții sportive naționale/ internaționale etc.; 4. Lipsa veniturilor extrabugetare, a sponsorizărilor din partea agenților economici etc.; 5. Fonduri insuficiente pentru desfășurarea activităților educative extrașcolare și îmbunătățirea bazei materiale.	resurselor proprii de către instituțiile extrașcolare obținute din prestarea serviciilor contra plată; 3. Atragerea de venituri suplimentare ca rezultat al prestării serviciilor contra plată; 4. Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale, prin procurarea echipamentului tehnic, mobilierului etc. din sursele bugetare și extrabugetare; 5. Amenajarea și modernizarea spațiilor educaționale extrașcolare; 6. Identificarea unor surse financiare din sponsorizări în scopul deplasării beneficiarilor la concursuri, festivaluri, competiții, expoziții/ târguri etc. în țară și peste hotarele ei.	sponsorizări sau donații orientate către sectorul educațional extrașcolar.
Parteneriat educațional			
1. Existența parteneriatului educațional cu familia, comunitatea, organizațiile guvernamentale și nonguvernamentale în vederea responsabilizării	1. Incapacitatea școlilor de a deveni ofertanți de proiecte pentru partenerii educaționali; 2. Implicarea slabă a instituțiilor educaționale extrașcolare în	1. Amplificarea dimensiunii europene prin accesarea noii generații de programe și proiecte de cooperare internațională;	1. Lipsa de receptivitate a unor potențiali parteneri educaționali; 2. Sponsorizări insuficiente; 3. Colaborare insuficientă cu

acestora în susținerea și îmbunătățirea actului educațional extrașcolar; 2. Impactul pozitiv al proceselor de implementare a unor proiecte naționale/ internaționale.	participarea la proiecte naționale/ internaționale.	2. Valorificarea parteneriatelor educaționale în zona formării profesionalizate pe diferite tipuri de educație extrașcolară; 3. Promovarea și valorificarea voluntariatului prin dezvoltarea conștientizării utilității sociale a tinerilor; 4. Promovarea dialogului intercultural în vederea creșterii calității vieții comunității; 5. Inițierea tinerilor în managementul de proiect, în activități antreprenoriale și în procesul decizional în vederea finalizării demersurilor lor; 6. Deschiderea activității educative extrașcolare spre implicare și responsabilizare în viața comunității.	organele financiare ierarhic superioare.

Efectuând o scurtă analiză, menționăm:

- ✓ Educația extrașcolară (nonformală) în Republica Moldova este o dimensiune a educației reglementată insuficient atât la nivel de macro-, cât și de micro- sistem.
- ✓ Referințe tangențiale asupra sistemului de învățământ extrașcolar regăsim în așa acte normative ca: Constituția Republicii Moldova (1994) și Codul educației al Republicii Moldova (2014).
- ✓ Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011) reprezintă unicul document reglator prin care se încearcă o abordare exhaustivă, dar totodată generalizantă, a sistemului instituțional extrașcolar.

- ✓ Nu există un Cadru de referință al educației extrașcolare (nonformale), în general, și al Curriculumului pentru acest sector, în special.

2. CONCEPTUALIZAREA EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE (NONFORMALE) ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1. Definirea și noțiuni de bază ale educației extrașcolare (nonformale)

Educația extrașcolară (nonformală) face parte din sistemul de învățământ la nivel de politici și reprezintă o reflecție specifică a paradigmelor postmoderne ale educației.

Prima paradigmă ține de umanizarea și umanitorizarea educației, care are la bază abordarea psihocentristă/ pedocentristă (elevul este centrul/ subiectul actului educațional).

A doua paradigmă se axează pe integrarea abordărilor sociocentristă și psihocentristă, pe corelarea factorilor psihologic, individual și social.

Educația definită în spiritul paradigmei sociocentrice și psihocentrice sintetizează toate resursele pedagogice existente privind activitatea de formare-dezvoltare permanentă a personalității.

De fapt, toate abordările moderne și postmoderne definesc direct și/ sau indirect educația ca un fenomen cultural (sociocultural). Înțelegerea „culturii” în calitate de categorie pedagogică permite identificarea a trei aspecte ale educației: *social-normativ* – identificarea cu anturajul sociocultural și profesional și, în primul rând, cu normele acestuia; *individual-cognitiv* – autoformare, autorealizare, autoconducere, autocunoaștere; *acțional-valoric* – interconexiunea cu mediul uman, acceptarea/ neacceptarea valorilor, promovarea viziunii și importanței proprii.

Primul aspect descoperă importanța socioculturală a educației în calitate de continuare a societății într-o personalitate aparte prin acceptarea normelor, tradițiilor respective. În acest sens, cultura devine un mijloc de percepție a fenomenelor, proceselor, determinând aprecierea acestora și modelul comportamental.

Al doilea aspect descoperă importanța educației în constituirea individuală, ceea ce este imposibil fără a căuta esența propriei vieți. Pierderea sensului vieții aduce, deseori, la agresiune nemotivată, suicid etc.

Al treilea aspect descoperă mecanismele educației, căile atingerii unității calităților individual-personale. Aceste mecanisme nu sunt altceva decât interconexiunile/ interinfluențele părților implicate în procesul educațional. Finalitatea acestui proces devine activitatea celui ce se educă ca formă de acceptare a convingerilor subiective proprii.

Dimensiunea subiectivă în cadrul educațional se caracterizează prin:

- *libertatea* comportamentului și a activității, care este determinată de sistemul de valori și orientări ale individului. Libertatea este în legătură directă cu așa indicatori ca: conștientizarea, responsabilitatea, voința, gândirea pronostică, stabilitatea;
- *demnitatea* – atitudinea valorică internă față de sine și față de ceilalți, axată pe autoaprecierea importanței proprii pentru partenerii de dialog. Demnitatea individuală a omului reprezintă nucleul social al comportamentului social, atitudinal și profesional. Personalitatea își realizează libertățile proprii, stimează și libertățile altuia, fără a-l folosi pe acesta în obținerea obiectivelor proprii; prin aceasta și se manifestă demnitatea omului;
- *capacitatea de a dialoga* în comportament, activitate, comunicare; orientarea la comunicarea cu partenerul/ partenerii în mod egal, fără a pretinde la monopol sau la adevăr în ultima instanță și acceptarea dreptului altora la diferență. Aceasta și este deosebirea dintre subiectivitate și subiectivism;

- *autodeterminarea* – este privită ca un proces de înțelegere a eu-lui său (a poziției proprii, obiectivelor și a mijloacelor de autorealizare) în cadrul contextual, de corelare a viziunilor proprii cu cele promovate în societate/ de societate. Esența autodeterminării constă în identificarea și realizarea viziunilor proprii în situații problematizante, când persoana este pusă în fața necesității de a face o alegere între alternative de maximă importanță pentru viața ei. *Autodeterminarea* nu este o stare a omului, ci un proces continuu în care el se află.

Identificarea acestor patru aspecte caracterizează educația în calitate de proces culturologic de formare a calităților umane ale individului/ omului. Această abordare are în vedere: asimilarea valorilor, normelor umane; dezvoltarea/ autodezvoltarea creativă și autodeterminarea omului.

În acest context, educația poate fi privită în *sensul cel mai larg – sociocultural* – ca unitate a influențelor formative ale instituțiilor sociale care asigură transmiterea din generație în generație a experiențelor socioculturale acumulate, a valorilor și normelor morale.

În *sens larg – pedagogic*, educația este un proces determinat teleologic de formare a personalității în condițiile unui sistem organizat formal sau nonformal care asigură interconexiunea/ interinfluența dintre educatori și educabili.

În *sens îngust – pedagogic*, educația reprezintă o activitate special organizată în scopul formării unor calități, atitudini anume determinate teleologic (*a se vedea* Fig. 2.1).

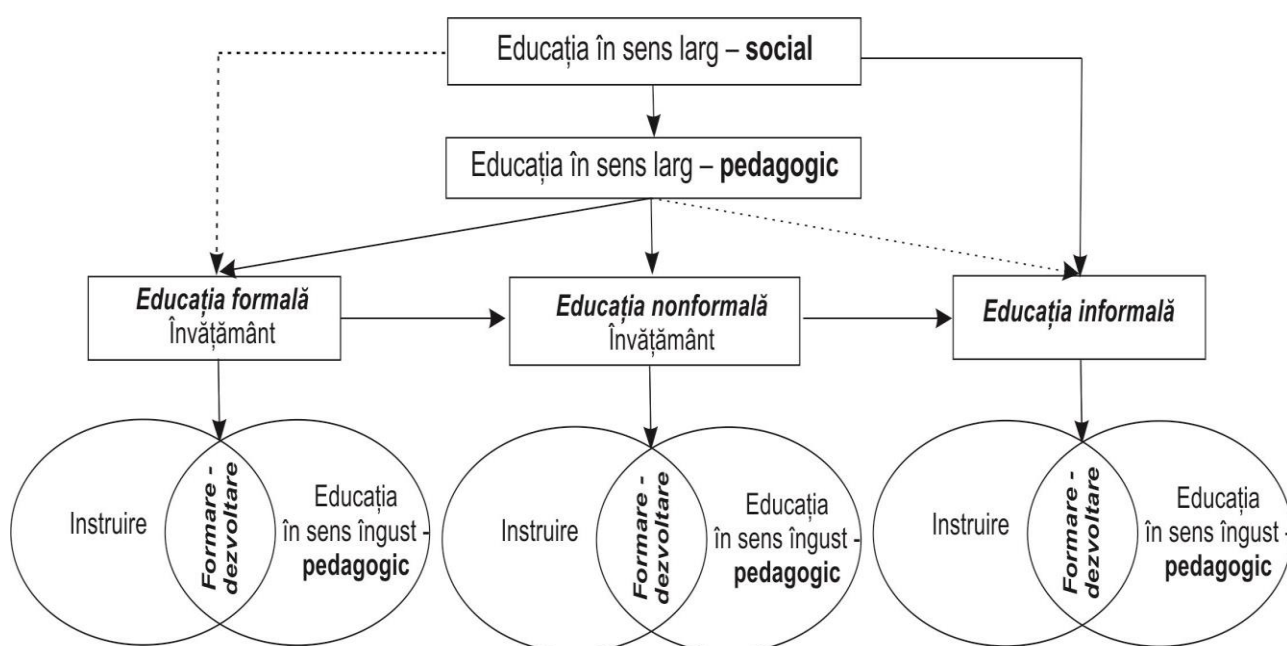

Fig.2.1. Educația ca concept [19, p.38]

Așadar, educația ca proces reprezintă un sistem de acțiuni de transformare în sens pozitiv a ființei umane, în raport cu finalitățile preconizate.

I.Cerghit definește educația, în genere, și cea nonformală, în speță, și din alte perspective:

- *educația ca acțiune de conducere* (dirijarea evoluției individului spre stadiul de persoană formată autonomă și responsabilă);
- *educația ca acțiune socială* (activitatea planificată ce se desfășoară pe baza unui proiect social, care comportă un model de personalitate);

- *educația ca interrelație umană* (efort comun și conștient între cei doi actori – educatorul și educatul);
- *educația ca ansamblu de influențe* (acțiuni deliberate sau în afara unei voințe deliberate, explicite sau implicite, sistematice sau neorganizate care contribuie, într-un fel sau altul, la formarea omului ca om [7, p.13-16].

S.Cristea definește educația din perspectivă axiomatică: „Educația este o activitate psihosocială, bazată pe valorificarea cerințelor psihologice, interne, în funcție de cerințele sociale, externe” [9, p.146].

Cu alte cuvinte, educația formală/ nonformală este concepută predominant ca proces psihopedagogic de formare a personalității prin valorificarea resurselor sale interne și ca produs social determinat de condițiile culturale, economice, politice, naționale etc.

În acest context, dacă *educația formală* este ghidată strict de cadrul juridico-normativ și se realizează în cadrul instituțional în baza unui curriculum oficial în timp și spațiu, atunci *educația nonformală (extrașcolară)* desemnează o realitate mai puțin formalizată sau neformalizată, însă cu efecte formative. Activitățile educative angajate în acest sens se caracterizează printr-o mare diversitate, flexibilitate, fiind determinate de interesele și opțiunile individuale ale elevilor.

Conceptul-cheie al educației extrașcolare (nonformale) constă în realizarea funcției de extindere și de complementaritate în raport cu educația formală. Această funcție se realizează prin două direcții: activități organizate în afara clasei: cercuri, concursuri, olimpiade, întreceri, manifestări culturale și artistice etc.; activități organizate în afara școlii: excursii, vizite, tabere, expoziții, centre de creație; instituții de învățământ extrașcolar (nonformal) de profil etc.

Caracteristicile de bază ale educației nonformale: flexibilitate și mai mare deschidere în raport cu educația formală; proiectarea pedagogică neformalizată, deschisă spre interdisciplinaritate și educație permanentă, spre inovație și experiment; evaluarea facultativă, neformalizată cu accente pe stimulare; costurile mai mici față de cele ale educației formale.

Prin aceste caracteristici, educația nonformală se plasează convențional în afara sistemului de învățământ formal, însă în strânsă corelație cu acesta, fiind menită să ofere serviciile sale copiilor și tinerilor și să atingă obiectivele educaționale preconizate/ identificabile.

Educația nonformală se încadrează în conceptul educației pe parcursul întregii vieți și este privită ca o strategie de creare/ constituire a societății bazate pe cunoaștere.

Așadar:

1. **Educația formală** oferă: ca demers inițial, introducerea individului în tainele muncii intelectuale organizate; posibilitatea de a formaliza cunoștințele plecând de la achiziții istorice și practici reieșite din acțiune; recunoașterea achizițiilor individuale; formalizarea și concretizarea achizițiilor în alte modalități educative pe plan social.
2. **Educația nonformală**: răspunde adecvat la necesitățile concrete de acțiune; oferă un prim moment de abstractizare prin extragerea de cunoștințe din practică; facilitează obținerea cunoștințelor, formatorii plecând de la nevoile resimțite de educați; delitizează funcția de predare.
3. **Educația informală** furnizează: o sensibilizare la contactul cu mediul ambiant; momentul declanșării unui interes de cunoaștere pentru subiect; posibilitatea trecerii de la un interes circumstanțial la o integrare mai cuprinzătoare; posibilitatea unei explorări personale, fără obligații sau prescripții ferme; o marjă de libertate de acțiune pentru elaborarea unui proiect personal; posibilitatea de a gestiona propriul proces de formare.

În același timp, pot fi invocate mai multe rațiuni pentru o integrare a celor trei modalități: capacitatea de a răspunde la situații și nevoi complexe; conștientizarea unor situații specifice, cu totul noi; o mai bună conștientizare a unor nevoi individuale și colective; o mai mare sensibilitate la situații de blocaj care cer noi abordări și rezolvări; ameliorarea formării formatorilor; facilitarea autonomizării „formaților”; conjugarea eforturilor din mai multe subsisteme sociale care au în vedere educația.

Dar pot fi reținute, simultan, și unele rațiuni contrare acestei integrări posibile dintre educația formală, nonformală și informală, atunci când: se pune în aplicare un sistem mai selectiv al indivizilor; această conjugare funcțională apelează la un sistem centralizat care poate răpi din marja de libertate a acțiunii în interiorul fiecărei modalități; este urmărită menținerea unei disjunctii între inteligența abstractă și inteligența concretă (scop care, cel puțin teoretic, poate fi admis).

Tabelul 2.1. Cadrul comparativ al formelor generale ale educației

Nr. crt.	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
1.	În instituții de învățământ oficiale/ speciale.	În diferite locații, de regulă, specializate, dar și în locuri diferite.	–
2.	Obligatorie.	Benevolă.	Inconștientă.
3.	Finalitățile și standardele sunt unice pentru toți.	Finalitățile au/ poartă un caracter deschis.	Lipsește.
4.	Aceeași paradigmă educațională.	Diversitatea abordărilor.	Nu există.
5.	Relații de subordonare.	Relații deschise.	Nedefinite.
6.	Adaptarea la valori sociale, umane.	Orientare spre dezvoltare și creare a valorilor.	Orientare la valori sociale, la valori politice și de grup.
7.	Curriculumul formal.	Curriculumul nonformal care asigură posibilități de alegere.	Curriculumul ascuns.
8.	Limitată în timp (grădiniță, clasele primare, gimnaziu, liceu etc.).	Poate fi realizată pe parcursul vieții.	Pe parcursul vieții.
9.	Calitatea educației se apreciază de către sistem (profesori, evaluatori).	Calitatea educației se apreciază de formabili și/ sau părinți/ cadre didactice.	Nu se apreciază.
10.	Orientarea la rezultat (ca dominantă).	Orientarea la proces (ca dominantă).	Nu poate fi stabilită.
11.	Axare pe cel ce învață, păstrând rolul dominant al profesorului și al școlii.	Axare pe cel ce învață, fără a oferi rolul principal profesorului.	Nu se valorifică.
12.	Numărul mare de formabili nemotivați	Majoritatea formabililor sunt motivați în virtutea	Nu se fixează.

	pentru învățare.	alegerii binevoale.	
13.	Se finalizează cu înmânarea unor diplome de finalizare a studiilor respective.	Se finalizează fără înmânarea diplomelor, uneori pot fi înmânate certificatele respective.	Nu există finalitate.
14.	Se axează dominant pe activitatea cognitivă (teoretică).	Se axează dominant pe activitatea practică.	Nu poate fi fixată activitatea dominantă.
15.	Provoacă stres, anxietate, în primul rând, în procesul evaluărilor/ examenelor.	Diminuează stresul, anxietatea.	Provoacă stres/ anxietate.
16.	Formează pe cei ce învață.	Formabilii se dezvoltă singuri.	Formabilii se dezvoltă singuri/ autonom.
17.	Tendența spre libertate, autorealizare.	Domină: libertatea + autoactualizarea + transformarea socială.	Libertatea cu un nivel redus de autoactualizare și transformare socială pozitivă.
18.	Costisitoare.	Mai puțin costisitoare.	Nu poate fi apreciată la etapa actuală.

Cert este că toate cele trei educații „paralele”, chiar dacă au propriul câmp de acțiune și funcționalități diferite, îngăduie extensiuni și interpătrunderi benefice, această articulare conducând la consolidarea lor reciprocă și la eficientizarea demersului educativ. Cele trei forme se sprijină și se condiționează reciproc. Trebuie recunoscut totuși că, sub aspectul succesivității în timp și al consecințelor, educația formală ocupă un loc privilegiat, prin necesitatea anteriorității ei pentru individ și prin puterea ei integrativă și de sinteză. De amploarea și profunzimea educației formale depinde calitatea coordonării și integrării influențelor nonformale și informale. Că la un moment dat ponderea educației se poate deplasa în favoarea nonformalului sau a informalului este adevărat. Depinde când, cu ce se pleacă mai departe și ce reușește individul să (mai) facă în continuare [28, p.47-48].

Așadar, problematica educației nonformale (extrașcolare) este una complexă, iar încercarea de a o defini a generat mai multe abordări și concepte.

Pe plan internațional, inclusiv în Republica Moldova, cu referire la educație în afara clasei și a instituțiilor oficiale se aplică mai mulți termeni: „educație nonformală”, „educație extrașcolară”, „educație extracurriculară”, „educație complementară”, „educație pentru timpul liber”, „educație în afara clasei”. Foarte des întâlnim și utilizarea termenilor „învățământ nonformal”, „instruire extrașcolară”, „învățământ extrașcolar”, „învățământ extracurricular” etc.

De menționat că această diversitate de termeni adese ori creează situații de confuz, când cu aceiași termeni se numesc diferite fenomene sau când același fenomen este numit cu diferiți termeni.

Totodată, este de menționat că Consiliul Europei și Uniunea Europeană recomandă termenul „educație nonformală” ca unul dominant. În acest sens, structurile europene se axează în clasificarea formelor de educație (formală, nonformală, informală) pe răspunsurile (criterii) la următoarele **întrebări** (criterii):

- Procesul educațional se realizează în cadrul sistemului școlar de învățământ?
- Există confirmări oficiale de realizare a studiilor (diplome de studii)?
- Există un scop educațional bine determinat?

Tabelul 2.1. Definirea educației formale, nonformale și informale

	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
Intenționată	DA	DA	DA
Structurată	DA	DA	NU
Certificată	DA	NU	NU

În raport cu aceste trei criterii, menționăm că educația formală întrunește toate trei criterii, pe când educația nonformală întrunește unu-două criterii și cea informală nu întrunește niciun criteriu (sau un criteriu).

La începutul secolului XXI pe plan european s-au confirmat trei *tendințe privind dezvoltarea educației nonformale*:

1. Educația nonformală se realizează în afara sistemului formal de învățământ.
2. Educația nonformală se contrapune educației formale.
3. Educația nonformală are unele asemănări/ elemente ale educației formale.

Ulterior ultima abordare devine tot mai atractivă în mai multe țări și, în primul rând, în țările scandinave.

În contextul acestor tendințe se evidențiază *trei concepte ale educației nonformale*:

1. Educația nonformală are funcția de recuperare a „lacunelor” educației formale.
2. Educația nonformală are funcția de complementare a educației formale.
3. Educația nonformală dispune de funcții specifice și de finalități proprii (desigur, care nu vin în contradicție cu cele ale educației formale).

Pentru a înțelege mai bine cadrul conceptual al educației nonformale și pentru a stabili orientările de dezvoltare a acestui sistem din perspectiva educației pe parcursul întregii vieți, este nevoie de a identifica principalele caracteristici și opțiuni metodologice respective.

Așadar, în viziunea cercetătorilor Constantin Cucoș [10] și Florica Orțan [11], *principalele caracteristici ale educației nonformale* sunt următoarele:

- educația nonformală are un caracter facultativ sau opțional;
- acțiunile incluse în acest areal se caracterizează printr-o mare flexibilitate, oferind o mai bună posibilitate de pliere pe interesele și abilitățile formabililor;
- principalele activități ce pot fi incluse în educația nonformală sunt cele parașcolare (de perfecționare, reciclare etc.), respectiv perișcolare (vizite la muzee, excursii, tabere școlare, participări la cluburi sau cercuri științifice, vizionări de spectacole etc.);
- formabilii sunt implicați în proiectarea, organizarea și realizarea acestor activități;
- evaluarea rezultatelor obținute în urma acestor activități nu este riguroasă și nu se realizează prin note;

- educația nonformală permite lărgirea orizontului cultural, îmbogățirea cunoștințelor din anumite domenii, dezvoltarea unor aptitudini și interese speciale;
- activitățile cuprinse în educația nonformală pot fi finanțate prin diverse surse și modalități;
- educația nonformală se poate constitui într-un ajutor pentru cei cu nevoi speciale de a accede la o școlarizare normală;
- activitățile sunt organizate de specialiști/ animatori care beneficiază de o instruire adecvată acestui scop.

Astfel, de exemplu, pentru M. Marinescu [24, p.29] conceptual "non-formalis", care stă la baza termenului utilizat în zilele noastre, se referă la ceva aflat în afara formelor stabilite în mod organizat pentru un anumit mod de activitate. Cu referire la fenomenul educațional, autoarea face trimitere la acele activități educative care sunt proiectate și desfășurate în afara cadrului instituțional și care își atribuie, astfel, un caracter opțional sau facultativ. În condițiile în care asemenea activități nu sunt cuprinse în documentele normative și obligatorii ale instituției de învățământ, ele sunt mai puțin riguroase și oficiale, acestea putând fi denumite și "activități extrașcolare/ extracurriculare". La fel de adevărat este, însă, și faptul că activitățile specifice educației extrașcolare (nonformale) mai pot fi organizate de către alte instituții, al căror scop principal nu este, în mod necesar, educația (de exemplu, biserica, mass-media, asociațiile nonguvernamentale etc.) [4, p.10].

Din cele expuse se poate observa că analiza caracteristicilor educației nonformale se realizează prin raportarea la cea formală, instituționalizată. Pe de o parte, educația nonformală este mult mai flexibilă și mai deschisă în raport cu interesele și posibilitățile formabilului, proiectarea pedagogică a activităților extracurriculare este mai puțin formalizată, fiind orientată, mai degrabă, către interdisciplinaritate și educație permanentă. Evaluarea didactică este neformalizată, ținându-se cont de ceea ce anume poate să facă formabilul cu cunoștințele dobândite, iar costurile necesare activităților extracurriculare sunt mai mici comparativ cu cele ale educației formale. Pe de altă parte, în pofida unei asemenea abordări, educația nonformală și cea formală sunt interdependente, în sensul în care prima oferă un excelent cadru practic de aplicare a cunoștințelor teoretice dobândite de formabil în contextul activităților didactice formalizate oferite de instituția de învățământ. Educația nonformală creează, astfel, formabililor o bună oportunitate de a-și forma competențele de specialitate și transversale necesare vieții cotidiene prin îmbinarea optimă a cunoștințelor, atitudinilor și valorilor dobândite în sala de curs cu situațiile reale în care acestea trebuie aplicate. Iată doar câteva motive pentru care, deși mai puțin oficială, educația nonformală are un impact formativ deosebit asupra formabilului și trebuie mereu promovată de către toți agenții cu responsabilități educaționale [15, p.101].

Potrivit autorilor citați, există *patru opțiuni metodologice de realizare a educației nonformale*:

- 1) *centrată pe conținuturi* – sănătate, planning familial, formare în diferite domenii;
- 2) *centrată pe probleme ale vieții cotidiene*;
- 3) *centrată pe conștientizarea necesității de a cunoaște și respecta drepturile fundamentale ale individului*;
- 4) *centrată pe problemele educației umaniste* – formarea unei imagini corecte despre propria persoană, încredere în capacitățile proprii de inițiativă, inserție și decizie etc.

Analiza acestor caracteristici și opțiuni metodologice asigură demersul nonformal drept o modalitate flexibilă și creativă de realizare a educației, complementară celei produse în cadrul

oficial al instituții de învățământ. Educația nonformală vine să o susțină pe cea formală, oferind celor interesați fie posibilitatea de a se perfecționa într-un domeniu cu care deja sunt familiarizați, fie de a descoperi un domeniu nou, încă neexplorat. Mai mult, prin intermediul educației nonformale subiectul are o mai mare libertate de decizie asupra domeniului de acțiune, dar și a strategiilor de lucru, răspunzând astfel mai bine intereselor personale și generând motivație intrinsecă. Toate aceste elemente fac ca impactul educației nonformale asupra individului să fie mai puternic decât al celei formale [4, p.30].

Analizând literatura de specialitate, ne putem concentra atenția asupra a cel puțin două aspecte de maximă importanță. În primul rând, grupul țintă al educației nonformale este reprezentat de persoane interesate să se perfecționeze într-un domeniu în care au avut deja o formare inițială oferită de o instituție de profil, dar pe care nu o pot desăvârși în cadru formal, persoane interesate să acceseze un nou domeniu ce corespunde preocupărilor lor, respectiv persoane vulnerabile cărora instituția de învățământ nu le mai poate oferi o educație corespunzătoare. În al doilea rând, varietatea activităților ce pot fi cuprinse în educația nonformală este extrem de diversă, acoperind pregătirea antreprenorială, procesul de alfabetizare, formarea profesională în afara instituției de învățământ, respectiv a tinerilor neșcolarizați, diferite programe de dezvoltare comunitară ori subsumate noilor educații etc.

Așadar, educația extrașcolară (nonformală) desemnează o realitate educațională care este mai puțin fundamentată și sistematizată, având însă un caracter formativ deosebit. În plus, activitățile propuse în cadrul educației nonformale se caracterizează prin diversitate și flexibilitate, răspunzând, în același timp, intereselor și opțiunilor formabililor. Așa cum am subliniat, între cele două forme menționate ale educației (la care se adaugă, evident și cea informală) se stabilește un raport de complementaritate și interdependență realizat prin intermediul activităților organizate în afara clasei (cercuri, concursuri, olimpiade, alte manifestări artistice, culturale, sportive etc.), respectiv al activităților organizate în afara instituției de învățământ (vizite, excursii, tabere, expoziții, centre de creație etc.). Varietatea acestor activități este, însă, mult mai mare, iar alegerea uneia sau alteia depinde de profesori, instituția de învățământ, contextul socioeducațional etc.

Educația extrașcolară (nonformală) completează activitatea instituției de învățământ sau educația realizată în familie. Aceasta permite adâncirea cunoștințelor și dezvoltarea competențelor în zonele de interes ale formabililor, respectiv cultivarea intereselor, tendințelor și a talentelor acestora pentru anumite domenii. Ea permite utilizarea eficientă și plăcută a timpului liber al formabililor, dezvoltarea vieții asociative și a capacităților de cooperare în rezolvarea unor sarcini complexe, formarea trăsăturilor pozitive de personalitate etc. De asemenea, educația nonformală permite implicarea formabililor în activități opționale într-o mai mare măsură decât ar permite activitățile curriculare [15].

În acest context, este important a stabili și premisele care influențează opinia formabililor pentru participare în diversele activități ale educației nonformale, oferite de instituțiile de învățământ formal și de instituțiile de educație extrașcolară (nonformală).

Plecând de la conceptul educației centrate pe cel ce învață, interesul formabililor față de subiectul propus poate fi privit ca premisă dominantă. O altă premisă ce motivează alegerea activităților extrașcolare ține de oferta educațională a instituțiilor de învățământ sau a instituțiilor de educație extrașcolară (nonformală): sport, cultură, artă etc.

Una dintre cele mai importante premise de alegere a activităților extrașcolare ține de impactul pe care educația nonformală îl are asupra dezvoltării personalității formabilului.

Se consideră că efectele educației nonformale sunt benefice pentru dezvoltarea personalității formabilului contribuind la optimizarea rezultatelor învățării, la creșterea activismului și procesului de implicare în diferite activități instituționale și comunitare etc.

Un factor important de motivare a formabililor pentru participare în activități extrașcolare ține de experiența psihopedagogică a cadrelor didactice, a prestatorilor de servicii educaționale extrașcolare (nonformale).

Rezumând, putem menționa că educației extrașcolare (nonformale) îi revine un rol extrem de important în conturarea unei personalități armonioase și echilibrate, aceasta având menirea de a asigura o susținere cât mai viguroasă educației formale prin acțiunile sale complementare. Rezonanța educației nonformale asupra sferei psihointelectuale și psihoafective a formabililor depinde de maniera în care reușește să corespundă nevoilor și particularităților fiecărei persoane. În acest sens, prin însăși natura sa, educația extrașcolară (nonformală) este extrem de flexibilă și adaptabilă, iar premisele sunt încurajatoare.

2.2. Poziționări filosofice, sociale, psihologice și pedagogice ale educației extrașcolare (nonformale)

• Poziționări filosofice ale educației extrașcolare (nonformale)

Personalitatea este de neconceput în afara societății. Tinzând spre o armonie socială, ambele realizează itinerarul dezvoltativ uniplan.

Esența filosofiei educației, inclusiv a celei extrașcolare (nonformale), se axează pe un sistem de valori generale și naționale, protejate de lege, care constituie reperele de bază orientate spre dezvoltarea societății.

Filosofia educației reprezintă o totalitate de idei și principii care constituie temelia dezvoltării sociale.

Teza principală se rezumă la ideea că societatea este o comunitate umană în care:

- personalitatea constituie temelia societății;
- societatea este văzută ca o comunitate organizată ce funcționează în conformitate cu legile statului, normele morale, armonia intereselor personale și sociale;
- statul, ca instituție suverană a națiunii, organizează și asigură independența, bunăstarea, dezvoltarea și realizarea potențialului creator al cetățenilor săi.

Noua paradigmă educativă, inclusiv cea a educației nonformale, plasează pe prim-plan opțiunea pentru ideile umaniste:

- ✓ recunoașterea personalității ca valoare supremă, respectarea caracterului unic și irepetabil al fiecărui individ;
- ✓ egalarea șanselor tuturor cetățenilor la autodeterminare, autoorganizare, autoafirmare, autorealizare;
- ✓ realizarea dreptului cetățenilor la dezvoltarea aptitudinilor și intereselor rezonabile;
- ✓ asigurarea protecției sociale;
- ✓ respectarea drepturilor fundamentale ale omului;
- ✓ armonizarea relațiilor interpersonale dintre educatori și educabili: părinți și copii, profesori și elevi, dintre toți actorii sociali.

Umanizarea permite și implică materializarea unei educații variative a personalității, ținând cont de interesele și particularitățile diferitor categorii de grupuri sociale ale țării. Ea cuprinde, de asemenea, idei în baza cărora se vor forma calități moral-civice și psihologice ale personalității, viabile în condițiile perioadei de tranziție și de construire a societății bazate pe cunoaștere.

Un element important al noii filosofii al educației, în genere, este ideea educației pluriculturale în baza valorilor naționale și general-umane.

Totalitatea ideilor și principiilor menționate alcătuiesc bazele unei reale filosofii, comune pentru întregul sistem educațional: formal, nonformal, informal [16, p.34-35].

Teoria învățării umaniste, A.Maslow (1908-1970), C.B. Rogers (1902-1987)*

Ideea centrală a concepției este educația umanistă. Abordarea acestei teorii subliniază *latura nonintelectuală a învățării*, care pune accentul pe emoții, sentimente, pasiuni, valori și caracter: copilul învață cel mai bine de la adulții creativi care transmit semnificații, nu doar informații "seci", care au o stimă de sine înaltă. (A.Maslow, B.Rogers).

Modelul ierarhic al trebuințelor umane cuprinde următoarele categorii de trebuințe: *fiziologice, de securitate, de apartenență și iubire, de stimă și respect, cognitive, estetice, de autoactualizare - de autorealizare și de valorificare a propriului potențial* [14].

• ***Poziționări sociale ale educației extrașcolare (nonformale)***

Poziționările sociale al educației extrașcolare (nonformale) constau în aceea că, prin funcțiile sale, ea urmărește stabilirea unui echilibru dinamic între personalitate și societate, condiție indispensabilă atât pentru existența și dezvoltarea societății, cât și a fiecărui individ în parte.

Educația, în genere, și educația extrașcolară (nonformală), în particular, sunt un mijloc de transfer de valori între societate și individ și asigură condiții favorabile pentru asimilarea și promovarea acestor valori. În această ordine de idei, urmărind integrarea individului în societate, educația se ocupă de formarea personalității, trăsăturile căreia vor permite asimilarea valorilor sociale, contribuind, în același timp, la depășirea și dezvoltarea lor în corelare cu sensul general al dezvoltării sociale.

Educația extrașcolară (nonformală) este o acțiune socială specifică, un subsistem al societății, având structura, logica și particularitățile sale [16, p.35].

În acest sens, formabilul este privit ca subiect al educației, a cărui dezvoltare este mai eficientă când apare armonia dintre procesul de socializare și individualizare. De fapt, abordarea psihocentristă și sociocentristă constituie o dimensiune importantă în constituirea educației postmoderne. Această armonie dintre abordarea sociocentrică și psihocentrică poate fi atinsă atunci când „poziția” externă a educației devine cea internă a educabilului. Educația nu trebuie limitată/înțeleasă doar ca un proces de socializare, deoarece în acest proces (în realizarea ideilor sociale) participă persoane diferite cu particularități individuale și logică proprie de viață. La fel, educația nu este doar un proces individualizat, deoarece în acest caz nu dispar condițiile sociale și culturale de realizare a acestui proces. Este cunoscut faptul că persoana, în procesul socializării, își formează calități tipice pentru purtătorii unei anumite culturi, însă nu se limitează la acestea. Tipicul devine un mijloc și o modalitate de manifestare a trăsăturilor

* În continuare vor fi prezentate mai multe teorii sociale, psihologice și pedagogice ale instruirii și educației, care constituie fundamentele educației extrașcolare (nonformale).

individuale și, în primul rând, în situații noi/ necunoscute. Numai în cazul determinării sociale persoana își caută locul său în cadrul cooperării sociale, al tipului de activitate și își construiește proiecte de cooperare mai eficiente, axate pe criterii culturale și sociale de calitate. Așadar, în contextul postmodernității, teoriile despre educație, instruire, socializare rămân în vizorul cercetătorilor, psihologilor și pedagogilor, având ca problemă prioritară abordarea paradigmatică psihocentristă și sociocentristă a acestor fenomene.

În postmodernitate este important semnul comprehensiunii, fiind semnul unei personalități în integralitatea funcțiilor psihice și organice, al unei personalități care utilizează orice element furnizat de interioritatea sa. Comprehensiunea demonstrează o personalitate care simte situația existențială a propriului interior și a lumii exterioare.

Așadar, educația extrașcolară (nonformală) postmodernă, prin varianta sa umanistă, încearcă să demonstreze că se poate realiza o educație consonantă cu abordarea existențială a personalității, pornindu-se de la ideea că accentuarea subiectivității permite fiecăruia să-și ia în sarcină personalitatea în unicitatea ei, să se accepte ca sine, conștient că va găsi aici un punct de vedere original asupra lumii. Coordonatele fundamentale sunt centrarea pe persoană, pe creșterea și evoluția ei. Însă, centrarea pe ființa umană nu se face în detrimentul raționalității. Deschiderea persoanei către ceea ce se petrece în ea înseamnă, implicit, și o analiză a dimensiunii raționale, dar nu în detrimentul intuiției și afectivității. Integralitatea persoanei, totalitatea, subiectul care se construiește pe sine sunt coordonate ale educației extrașcolare (nonformale) postmoderne. În felul acesta, educația extrașcolară (nonformală) postmodernă are un pronunțat caracter antropocentrist. Manifestarea autentică a profesorului/ educabilului este șansa evoluției: „Dacă o ființă umană se acceptă pe ea însăși, este în acord cu ea însăși asupra valorilor vehiculate într-o situație educațională, ea nu va fi defensivă” [6, p.106].

O altă dimensiune a educației extrașcolare (nonformale) postmoderne este legată de conceptul constituirii unei societăți a cunoașterii. Sistemul de educație extrașcolară (nonformală), în acest sens, este cel mai important și mai activ participant prin angajarea puternică în transmiterea fundamentelor adevărului, ale frumosului și binelui în dezvoltarea la elevi a necesităților de a explora în profunzime ceea ce este valoric. Cunoașterea este privită ca o funcție vitală, primordială și decisivă în formarea personalității, în schimbarea ființei umane.

O conștientizare a stării de fapt a cunoașterii, a principalelor caracteristici și evoluții ale acesteia în condițiile societății contemporane moderne este de primă însemnătate pentru a înțelege influențele imediate și de perspectivă ale acestui fenomen asupra evoluției umane în aspectele ei calitative – de *instruire* și *educație* [15, p.82-84].

Teoria dezvoltării psihosociale, E.Erikson (1902-1994 - 1902-1994)

Erik Erikson a propus o teorie a dezvoltării pe etape, care se referă la dezvoltarea umană pe parcursul întregii vieți. Astfel, stadiile de dezvoltare a personalității includ opt etape psihosociale, care implică, în primul rând, modificarea „Eu-lui”. Savantul opina că fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. Succesul sau eșecul în gestionarea conflictelor la fiecare etapă poate afecta funcționarea de ansamblu. La etapa adolescenței, de exemplu, eșecul în dezvoltarea propriei identități creează confuzii în viața individului.

În dependență de implicațiile educaționale, aceste stadii pot genera un produs psihologic pozitiv sau negativ (*încrederea-neîncrederea, autonomia-emanciparea, vinovăția-responsabilitatea, inferioritatea-inițiativa, conștientizarea identității Eu-lui – confuzia rolurilor*) care marchează dezvoltarea ulterioară a personalității [14].

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală și teoria învățării sociale, J.B. Watson (1879-1958), I.Pavlov (1849-1936), B.F. Skinner (1904-1982), A.Bandura (a.n. 1925)

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală a copiilor/ elevilor se concentrează asupra faptului cum mediul înconjurător influențează dezvoltarea copilului/ elevului și cum experiențele ne determină ca indivizi. Aceste teorii vizează doar comportamentele observabile, dezvoltarea fiind considerată o reacție de recompense, pedepse și stimuli. Teoriile promovează învățarea prin consolidare și adaptarea învățării la ritmul personal al copilului/ elevului.

Potrivit teoriei învățării sociale, copiii/ elevii învață noi comportamente prin observarea altor persoane. Spre deosebire de teoriile comportamentale, Bandura considera că motivația externă nu este singurul mod prin care oamenii învață lucruri noi. Motivația intrinsecă, determinată de sentimentele de mândrie, satisfacție și realizare influențează, de asemenea, calitatea învățării. Prin observarea acțiunilor altora, inclusiv ale părinților și semenilor, copiii/ elevii dezvoltă noi abilități și dobândesc noi informații [14].

- ***Poziționări psihologice ale educației extrașcolare (nonformale)***

Formarea unei personalități conforme finalităților educaționale presupune angajarea conștientă a teoriilor dezvoltării personalității (esența personalității; tendințele ei de dezvoltare; analiza factorială a comportamentelor și calităților personalității); esența psihologică a educației (evidențierea obiectivelor, strategiilor, finalităților, factorilor social-psihologici de adaptare la condiții schimbătoare); cunoștințe despre particularitățile de vârstă și individuale ale personalității; raportul persoanlitate-societate (exigențele socialului în continuă dinamică constituie mecanismul dezvoltării și adaptării personalității, tendința către idealul educațional) [16, p.36].

Așadar, educația extrașcolară (nonformală) are la bază următoarele teorii psihologice:

Behaviorismul

Fondator al acestui curent este considerat E.Thorndike, care a avansat ideea despre învățarea comportamentelor ca relații directe între intrările stimulilor și ieșirile răspunsurilor observabile (această abordare se exprimă prin formula: „stimul-răspuns”). Teoria lui E.Thorndike cu privire la învățare este numită *conexiunism* – procesul de învățare se bazează pe formarea de conexiuni în creier. Această abordare autorul a numit-o „modelul de încercare și eroare” sau „învățarea prin selectare și conexiune”.

În raport cu acest model, E.Thorndike a formulat trei legi: *legea stării de pregătire: crearea contextului de satisfacție/insatisfacție și de acțiune; legea exercițiului: legătura „stimul-efect” depinde de numărul repetițiilor/ acțiunilor; legea efectului: consolidarea sau realizarea legăturii ca rezultat al consecințelor pe care acesta le cere.* Această lege pune accentul pe recompensă și nu pe sancțiune.

B.F. Skinner este unul dintre cei mai versați reprezentanți ai acestui curent în psihologie. El a formulat o teorie a întăririlor pozitive și negative, care a devenit cea mai valoroasă abordare a operei sale științifice. Întărirea este procesul prin care introducerea unui anumit stimul sau eliminarea unui stimul dintr-o situație mărește probabilitatea apariției unui comportament. Orice stimul este un întăritor dacă sporește probabilitatea unui răspuns. Conform teoriei lui Skinner, întărirea poate fi realizată în două moduri: prin aplicarea unui stimul plăcut după producerea unui anumit comportament – întărire pozitivă; prin îndepărtarea unui stimul neplăcut sau aversiv după producerea unui anumit comportament – întărire negativă.

Ambele moduri de întărire măresc probabilitatea producerii unui anumit comportament [15, p.311-312].

Constructivismul

Constructivismul reprezintă o teorie a cunoașterii, privită ca un proces de reconstrucție a realității care permite individului să se adapteze mediului (J.Piajet). Constructivismul se axează pe ideea construirii cunoașterii prin resursele interne ale individului, din propria inițiativă și activismul în procesul de învățare. În acest caz, acțiunea exercitată din exterior nu este privită ca una predeterminată. Acentul se pune pe acțiunea care își are asigurarea în interiorul individului; concepția constructivă, de fapt, stă la baza paradigmei învățării centrate pe elev. Cel ce învață este inițiatorul propriilor experiențe de învățare, în continuă căutare de informații utile rezolvării de probleme și reconstituindu-și încontinuu cunoștințele [15].

Teoria social-cognitivă a lui A.Bandura

Teoria lui Bandura pune accentul pe determinismul reciproc, în care determinanții externi ai comportamentului (cum ar fi recompensele și pedepsele) și determinanții interni (cum ar fi credințele, gândurile și expectanțele) sunt parte a unui sistem de influențe interactive care afectează atât comportamentul, cât și alte părți ale sistemului. A.Bandura consideră că achiziția de noi comportamente are loc în cadrul unei interacțiuni între mediu și caracteristicile personale ale individului. Comportamentul este influențat de atitudinile persoanei, de convingerile sale, de istoria întăririlor anterioare, dar și de stimulii din mediu. De asemenea, un comportament, odată produs, poate determina schimbări ale mediului, după cum și aspecte ale personalității pot fi influențate de acțiunea mediului.

Perspectiva sociocognitivă asupra învățării accentuează rolul individului în autodeterminare, fără a neglija influența factorilor situaționali. Prin capacitățile de care dispune, omul poate acționa asupra stimulilor din mediu pe care îi selectează și îi interpretează, în vederea unei adaptări cât mai optime [15, p.321-322].

Rezumând abordările cu privire la dimensiunile teoretică și practică ale învățării (și ale educației, inclusiv nonformale), (asociaționiste, constructiviste, umaniste etc.), într-o viziune integralistă și postmodernă, când pot exista influența și interconexiunea mai multor concepții și modele ale educației. În acest sens, noțiunea de învățare/ educație a evoluat de la înțelegerea acestui proces ca o consolidare de asociații la învățarea concepută ca activitate dinamică a sistemelor cu o structură diferită în interior, de la forme simple de învățare la învățarea conștientă autoreglatoare [15, p.322].

- ***Poziționări pedagogice ale educației extrașcolare (nonformale)***

Poziționări pedagogice ale educației extrașcolare (nonformale) reprezintă teoriile educației/ învățării, tendințele lor de dezvoltare, teleologia educației, legitățile generale ale educației și instruirii, raporturile educaționale de bază, esența procesului de educație și instruire, conceptul de educabilitate, care exprimă puterea/ ponderea educației în dezvoltarea personalității și se manifestă în relația personalitate – societate, educator – educat.

Relația personalitate – societate, educator – educat constituie o interdependență, unde unul se modifică în funcție de celălalt, păstrându-și autonomia și rolul în interiorul relației.

Prospectivitatea educației extrașcolare (nonformale) presupune raportarea ei la cerințele de perspectivă ale societății, prin orientarea prestatorilor de servicii ale educației extrașcolare (nonformale) spre o nouă modalitate de educație, care îi va asigura individului posibilitatea de a face față evenimentelor neprevăzute prin anticipare și participare.

Caracterul permanent al educației extrașcolare (nonformale) impune necesitatea influențelor educaționale la toate treptele de dezvoltare ontogenetică. Societatea în continuă schimbare generează noi exigențe față de educație, în genere, în care individul se află permanent în calitate de receptor și agent al acțiunii educative.

Succesul educațional este determinat de premisele biopsihice favorabile și de mediul social stimulat, educația reprezentând factorul decisiv în formarea/ dezvoltarea personalității [16, p.36].

În literatura de specialitate găsim mai multe abordări pedagogice ale instruirii și educației, care se valorifică sau pot fi valorificate și în cadrul educației extrașcolare (nonformale), adaptându-se la specificul acestui proces. În acest caz, evidențiem următoarele modele:

Modelul sociocentric se bazează pe învățarea prin cooperare, în colectiv sau pe grupuri mici de elevi. Acest model accentuează latura interacțională a activității instructive, cooperarea și conlucrarea între elevi, desfășurarea în comun a activităților de învățare. Metodele sociocentrice sunt folosite pentru studiul colectivităților de elevi, iar instruirea se realizează prin cooperare, autoconducere, dezbateri, cercetare în echipă etc. Avantajele acestui model constau în faptul că dezvoltă la elevi abilități de comunicare și interacțiune socială, iar dezavantajele ar consta în reducerea și uniformizarea rolului individualității elevilor.

Modelul psihocentric se axează pe exploatarea nevoilor copiilor de dezvoltare spontană și pe preocuparea pentru cunoaștere și cultivarea nevoilor individuale ale elevilor. Sunt utilizate modalități de instruire, ca: munca independentă, jocul didactic, simularea etc. Cadrul didactic este preocupat de cultivarea intereselor, motivației și a dorințelor copilului. Personalizarea instruirii constituie principalul avantaj al modelului. Accentuarea rolului copilului și minimalizarea rolului profesorului constituie dezavantajele modelului [8].

Abordarea psihocentrică, numită și **abordare a educației centrate pe cel ce învață**, pe deplin se încadrează în paradigma educației extrașcolare (nonformale), deoarece anume această formă de educație asigură dezvoltarea elevului în raport cu interesele, opțiunile, oportunitățile sale.

Centrarea pe copil este o abordare a educației la baza căreia stă recunoașterea individualității, irepetabilității, valorii în sine a fiecărui copil, dezvoltarea lui nu ca "subiect colectiv", dar, în primul rând, ca individualitate care posedă experiența sa subiectivă și irepetabilă. A include experiența subiectului în procesul cunoașterii înseamnă a organiza propria activitate în baza nevoilor, intereselor, obiectivelor personale [22].

Învățarea adevărată este întotdeauna un proces generator de sensuri. Înțelegerea acestui fapt aduce în prim-plan o nouă modalitate de învățare, care asigură dezvoltarea omului, capabil la un nivel personal – prin reflecție, înțelegere, creativitate, alegere rațională – să dobândească cunoștințe, abilități și competențe pentru a rezolva probleme vitale cotidiene. Știința pedagogică modernă tratează procesul instructiv-educativ ca pe un proces special organizat și instrumentat din punctul de vedere al tehnologiilor didactice, esența căruia este de a crea condiții favorabile pentru ca fiecare individ să-și formeze competențele necesare pentru dezvoltare și perfecționare continuă [29; 30].

Educația centrată pe elev modifică substanțial personalitatea elevului, iar acest lucru se exprimă prin faptul că elevul: învață să facă alegeri; capătă experiență de a se trata pe sine ca pe o persoană în curs de dezvoltare; simte necesitatea de a interacționa cu profesorul și cu alți elevi.

A.V. Hutorskoi menționează că obiectivele educației centrate pe elev presupun: asigurarea condițiilor interne (cerințe, necesități, posibilități) pentru dezvoltarea de sine și autodeterminare. Acest lucru se realizează prin intermediul unor mecanisme de autocunoaștere, de reflecție, de stabilire a obiectivelor și de protecție psihologică; crearea condițiilor externe favorabile pentru dezvoltarea mentală a copilului; organizarea mediului microsocioal (relații umane, activitate creativă, climat psihologic) [31].

În opinia cercetătorilor în domeniu și a cadrelor didactice, principalele cerințe în organizarea procesului instructiv-educativ din perspectiva abordării centrate pe personalitate includ:

1. Perceperea elevului ca fiind subiect al cunoașterii.
2. Recunoașterea priorității personalității, în calitate de purtător activ al experienței sale subiective.
3. Dezvoltarea elevului ca personalitate care nu se limitează doar la acumularea unor cunoștințe de reglementare, dar care, de asemenea, își îmbogățește și își modifică permanent experiența proprie, subiectivă ca o sursă importantă de autodezvoltare.
4. Examinarea și înregistrarea experienței subiective a elevului: eu – conceptul de identitate și particularitățile de caracter, structurile valorice, scopurile și motivația personală.

Analizând diferite abordări și modele ale educației, inclusiv ale educației extrașcolare (nonformale), deducem un sistem de legități și principii privind educația extrașcolară (nonformală):

Legități generale ale educației extrașcolare (nonformale)

1. Finalitățile, caracterul și conținutul educației extrașcolare (nonformale) sunt determinate de nevoile/ interesele obiective ale elevului, de normele și valorile socioculturale și etnice.
2. Finalitățile educației extrașcolare (nonformale) sunt determinate de corespunderea influențelor pedagogice cu factorii obiectivi și subiectivi.
3. Reacția pozitivă a elevului la influențele pedagogice este determinată de necesitățile, nevoile, interesele și posibilitățile educabilului, axându-se pe crearea perspectivelor optimiste ale dezvoltării personale/ individuale.
4. Eficiența educației extrașcolare (nonformale) este determinată de nivelul de activism al elevului, de performanțele/ succesele acestuia, dar și de conținutul și tehnologiile educaționale aplicate, de motivele participării la activitate.

Legități specifice ale educației extrașcolare (nonformale)

1. Procesul educațional are un caracter determinat teleologic, motivational, este integru și bipolar.
2. Procesul de formare-dezvoltare a personalității nu poate avea loc fără participarea ei activă în acest proces.
3. Dezvoltarea competențelor unei personalități are un caracter interconex și interdeterminat. În procesul real de formare a personalității aceste competențe se manifestă în diferite combinații.
4. Componentele și/ sau competențele procesului educațional nu sunt egale în raport una cu alta, există o supunere, o interconexiune între ele: pătrunzând una în alta, în cele mai diverse combinații, ele constituie un proces educațional unic/ integralizat [15, p.43].

Principiile generale ale educației extrașcolare (nonformale)

- *Principiul reflexiei:* conștientizarea de către educabil a experienței proprii de viață. Axarea pe experiența proprie (emoțională, empirică) devine punctul de plecare în devenirea proprie.
- *Principiul interactivității:* de la interacțiune la conștientizarea valorilor. Ideea-cheie a interactivității contă în aceea că procesul este tot așa de important ca și rezultatul. Formarea sistemului de valori stă la baza educației, nu însă interiorizarea simplă a normelor sociale.
- *Principiul autorealizării:* constituirea propriei poziții în societate, transferul priorității inițiativei în sfera comportamentului social. Acest principiu presupune/ impune aplicarea numai a acelor forme și tehnologii care creează condiții pentru autorealizarea creativă a educabilului. Manifestând activism, educabilul obține realizarea conștientă a obiectivelor proprii sau propuse din exterior.
- *Principiul subiectivității:* dezvoltarea capacităților educabilului de a conștientiza eu-l propriu în raport cu lumea înconjurătoare; de a aprecia acțiunile proprii; de a prognoza consecințele acestor acțiuni; de a susține viziunile proprii; de a respinge influențele negative din exterior.
- *Principiul orientărilor valorice:* axarea mai mult pe componenta conținutală a educației, pe cultivarea valorilor, ca: „om”, „viață”, „natură”, „societate”, „dragoste”, „stimă” etc.
- *Principiul acceptării copilului/ elevului ca individualitate:* acceptarea particularităților și capacităților individuale ale copiilor. Copilul/ elevul este privit ca subiect al actului educațional [15, p.43-45].

Principiile specifice ale educației extrașcolare (de formare instituțională)

- *Principiul echității și al nondiscriminării:* serviciile sunt prestate indiferent de etnie, gen, religie, orientare politică, statut social, origine, studii, stare a sănătății etc.
- *Principiul parteneriatului social și al comanagementului:* toate activitățile vor fi desfășurate în baza colaborării eficiente dintre sectorul public, privat și neguvernamental.
- *Principiul respectării drepturilor copilului și ale omului:* copiii și tinerii au dreptul la participare, acces la informație, servicii educaționale.
- *Principiul centrării pe valorile general-umane, naționale și democratice.*
- *Principiul diferențierii și individualizării demersului educațional.*
- *Principiul corelării intereselor individuale ale beneficiarului cu cele ale societății.*
- *Principiul creativității.*
- *Principiul unității educației și autoeducației [27].*

Transpunerea acestor poziționări/ abordări în prevederi conceptuale, metodologice și praxiologice va asigura dezvoltarea și funcționalitatea sistemului educației extrașcolare (nonformale).

2.3. Sistemul (subsistemul) educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova

Sistemul educației extrașcolare (nonformale) se constituie din mai multe componente și poate fi reprezentat schematic prin următoarea figură:

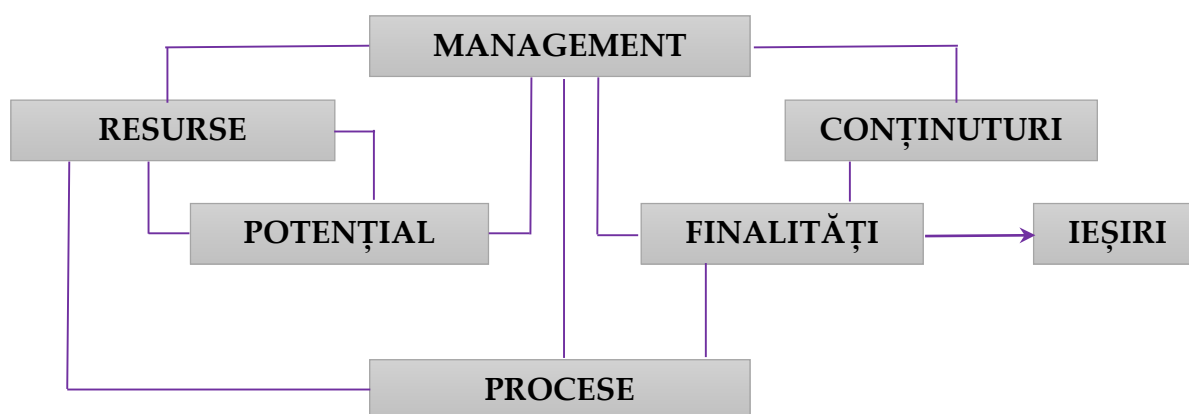

Fig.2.2. Sistemul educației extrașcolare (nonformale)

✓ *Componenta MANAGEMENT* cuprinde:

- organe/ structuri manageriale: nivel central, local, instituțional;
- pregătirea managerială a resurselor umane (formarea inițială și continuă a managerilor);
- instrumente manageriale: funcții și metode de conducere în domeniul educației extrașcolare (nonformale).

✓ *Componenta RESURSE* cuprinde:

- resurse umane: cadre didactice, animatori, antrenori etc.;
- resurse didactice/ curriculare: planuri de învățământ, curricula, ghiduri metodologice etc.;
- resurse tehnico-materiale și informaționale: sisteme TIC etc.;
- resurse economico-materiale: buget, sponsorizări, donații etc.;
- resurse logistice.

✓ *Componenta POTENȚIAL* cuprinde:

- potențial uman: calificarea resurselor umane;
- potențial didactic și educațional: calitatea resurselor;
- potențial științific, metodologic și tehnologic: eficiența cadrului metodologic și tehnologic;
- potențial economic: volumul de finanțare;
- potențial managerial: calitatea managementului;
- potențial tehnico-material: calitatea bazei tehnico-materiale.

✓ **Componenta CONȚINUTURI** cuprinde:

- sistem de cunoștințe;
- sistem de experiențe umane;
- sistem de valori;
- sistem de profiluri/ discipline/ tipuri de activități.

N.B.: Toate aceste sisteme se regăsesc în *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)*, în curricula pe discipline și pe tipuri de activități.

✓ **Componenta PROCESE** cuprinde:

- procesul de proiectare: *Ce? Cine? Cum?*;
- procesul de organizare-monitorizare: *Cine? Cum? Cu ce?*;
- procesul de predare-învățare-evaluare: forme, metode și tehnici;
- procesul de formare a competențelor: strategii și tehnologii educaționale;
- procesul de comunicare: stiluri și forme de comunicare.

✓ **Componenta FINALITĂȚI** cuprinde:

- sistemul de competențe generale și specifice educației extrașcolare (nonformale): *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)*;
- profilul elevului activ – subiect al educației extrașcolare (nonformale).

Pornind de la specificul caracteristicilor educației extrașcolare (nonformale), dar și de la opțiunile conținutale și metodologice de realizare a acestui proces, deducem structura educației extrașcolare (nonformale), care este constituită din domenii, profiluri și tipuri de activități specifice/ discipline (*a se vedea* Fig. 2.3.).

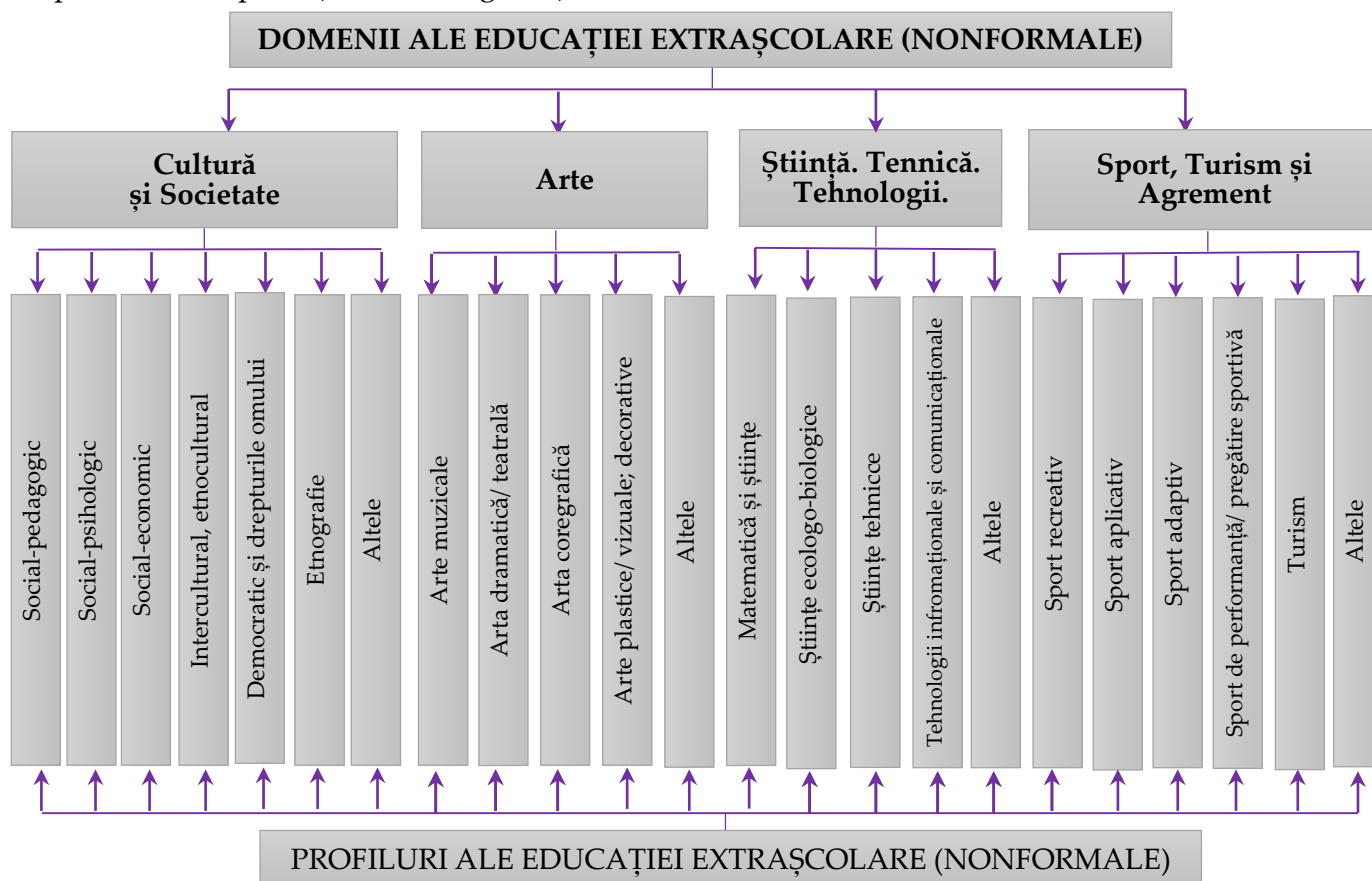

Fig.2.3. Structura educației extrașcolare (nonformale)

✚ **Domeniul CULTURĂ și SOCIETATE** se constituie din următoarele **profiluri**:

- **Social-pedagogic și social-psihologic** – includ domenii de conținut, precum: educația pentru timpul liber, educația pentru mass-media, educația pentru mediu, dezvoltare personală, cultura comunicării, deprinderi și abilități de viață etc. Activitățile se desfășoară în baza centrelor complexe de dezvoltare, în cluburi de dezbateri, asociații în domeniul dezvoltării deprinderilor de viață, cercuri, cluburi ale viitorilor pedagogi/ psihologi etc.
- **Social-economic** – include domenii de conținut, precum: educație civică, educație socială, educație economică, educație financiară, educație casnică etc. și vizează pregătirea tinerilor pentru practicile economice, incluziunea socială și financiară, orientarea în lumea bunurilor și pe piața muncii etc.
- **Intercultural, etnocultural** – include domenii de conținut, precum: educație interculturală, educație etnoculturală (obiceiuri și datini strămoșești), meșteșuguri populare, etnografie și folclor, cultura comunicării, muzee școlare etc.
- **Democrație și drepturile omului** – include în mare parte noile educații.
- **Etnografie** – include domenii de conținut, precum: țări și capitale europene, istoria Europei, geografia Europei, cultură și civilizație etc. Activitățile au drept scop lărgirea cunoștințelor privind geografia și istoria Europei, culturile și civilizațiile europene, ale lumii, etnografia etc. și se desfășoară în baza grupelor de marșuri turistice, în călătorii, excursii, studiind istoria și cultura ținutului natal.

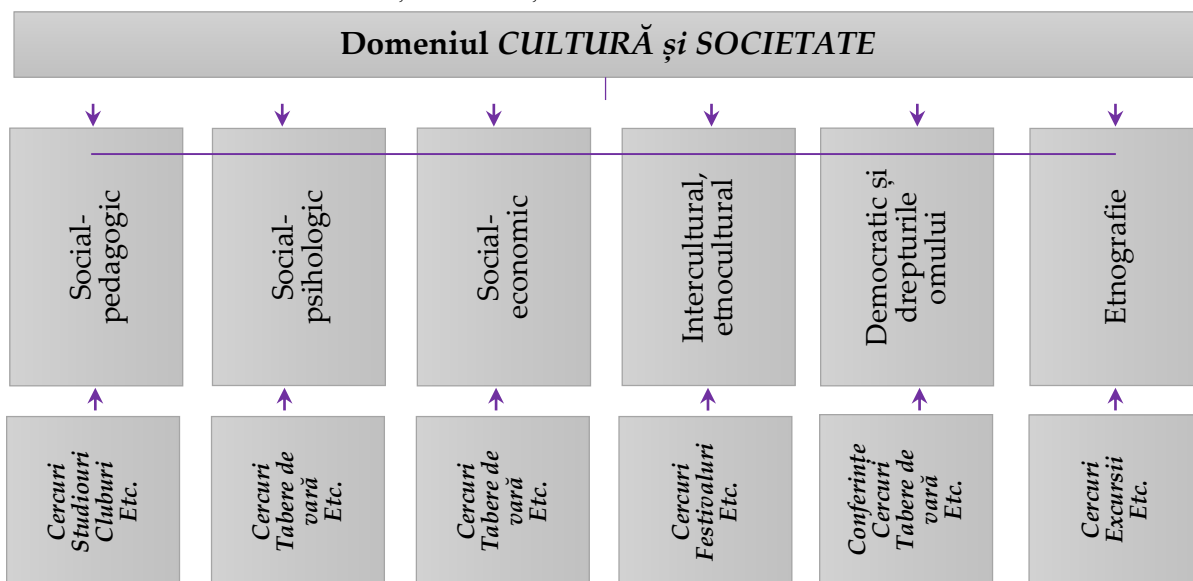

Fig.2.4. Structura domeniului *Cultură și Societate* în raport cu profilurile și formele de organizare a educației extrașcolare (nonformale)

Domeniul *Cultură și Societate* corelează cu următoarele competențe-cheie privind educația pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe multilingvistice;
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți;
- competențe cetățenești;
- competențe antreprenoriale;

- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Fiecare *competență-cheie* generează un ansamblu de *competențe generale pentru domeniul respectiv*, care, la rândul său, generează *competențe specifice profilurilor* respective de activitate (a se vedea Compartimentul 3).

Misiunea* domeniului Cultură și Societate: este realizată de diferite structuri organizaționale (centre de creație; asociații culturale; instituții de învățământ general și cele de profil etc.).

Profilul beneficiarilor care aleg activități în domeniul *Cultură și Societate*:

- educabili cu abilități comunicative și sociale dezvoltate sau care vor să-și dezvolte aceste abilități;
- educabili cu aptitudini spre activități socioumane, inclusiv cele pedagogice și psihologice;
- educabili care manifestă interes pentru profilurile respective din domeniul dat.

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul domeniului *Cultură și Societate*:

- cu stuii superioare în domeniul sociouman;
- cu experiență de activitate în domeniul dat;
- cu abilități de comunicare și relaționare cu elevii respectivi;
- cu abilități organizaționale și metodologice de realizare a activităților în domeniul dat etc.

Domeniul *Cultură și Societate* este unul mai puțin reglementat metodologic și managerial și presupune un înalt nivel de creativitate și libertate, atât din partea cadrelor didactice, cât și din partea elevilor, precum și o mare responsabilitate.

Finalități: *orientare în profesie; satisfacerea intereselor elevilor; utilizarea timpului liber etc.*

Activitățile în cadrul acestui domeniu nu se certifică. Totodată, la necesitate, educabilii pot obține, un certificat de participare.

✚ **Domeniul ARTE** include în componența sa următoarele profiluri:

- *Arte muzicale*
- *Arta dramatică/ teatrală. Cinematografia*
- *Arta coregrafică*
- *Arte plastice/ vizuale; decorative.*

Domeniul *Arte* corelează, dominant, cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Aceste competențe-cheie, dar și specificul domeniului *Arte* generează un ansamblu de competențe generale domeniului *Arte* și specifice profilurilor respective (a se vedea Compartimentul 3).

* Specificarea misiunii pentru fiecare structură/ formă de organizare a educației extrașcolare (nonformale) în cadrul fiecărui domeniu (*de exemplu*, cerc de muzică în centre de creație – cerc de muzică în Instituții de învățământ general – școala de muzică; cerc sportiv în centre de creație – cerc sportiv în instituții de învățământ general – școli sportive etc.) se va realiza prin proiectarea competențelor/ finalităților respective în cadrul curricula pe discipline sau pe tipuri de activități, dar și în corespundere cu *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)*.

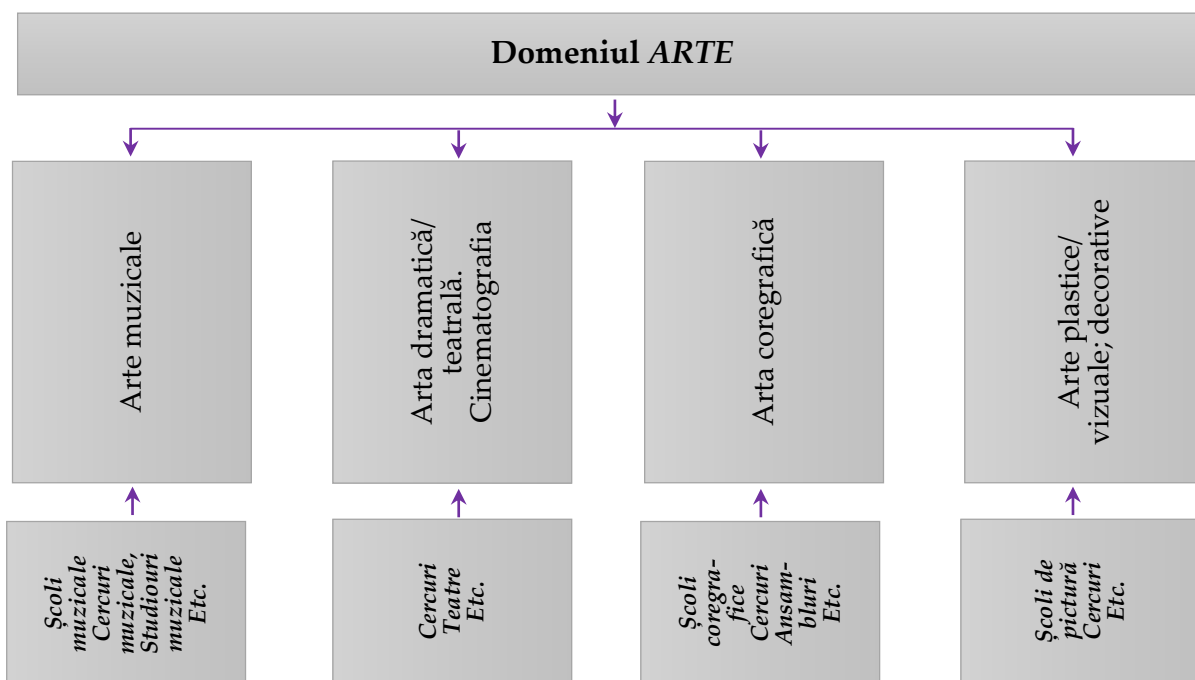

Fig.2.5. Structura domeniului *Arte* în raport cu profilurile și formele de organizare

Misiunea domeniului *Arte* este realizată de diferite structuri și instituții de învățământ extrașcolar (centre de creație; școli de arte, cercuri de arte etc.).

Profilul beneficiarilor care preferă activități din cadrul **domeniului *Arte***:

- educabili cu abilități, aptitudini și interes pentru arte sau care vor să dezvolte această abilitate;
- educabili cu abilități de cunoaștere artistică;
- educabili care manifestă interes pentru domeniul dat etc.

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului *Arte***:

- cu studii superioare în domeniul artelor;
- cu studii specializate și/ sau speciale în pedagogia artelor;
- cu experiență de activitate în domeniul artelor (artiști, compozitori, interpreți, coregrafi).

Domeniul *Arte* se caracterizează ca unul cu tradiții și rezultate remarcabile, care funcționează în baza unui cadru normativ/ reglator, aprobat.

Finalități: *profesionalizare timpurie; satisfacerea intereselor proprii etc.*

Se eliberează certificate de finalizare a studiilor, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Acest certificat (diplomă) permite absolventului să-și continue studiile în învățământul liceal de profil și în cel terțial.

✚ **Domeniul ȘTIINȚĂ. TEHNICĂ. TEHNOLOGII** include în componența sa următoarele profiluri:

- **Matematică și științe** – este format din domenii de conținut, precum: matematică, științe și tehnologii (informatică, chimie, astronomie etc). Activitățile de instruire nonformală pe aceste domenii se realizează în cadrul grupelor pe interese, în cercuri de fizică, chimie, astronomie, matematică, tehnologii informaționale etc.
- **Științe ecologo-biologice** – include domenii de conținut, precum: științe ale naturii, ecologie, biologie, chimie, geografie etc. Activitățile se desfășoară în baza cluburilor/

cercurilor tinerilor naturaliști, tinerilor ecologi, tinerilor biologi, chimiști, asociațiilor care studiază natura.

- **Științe tehnice** – include activități care se desfășoară în cadrul cercurilor de creație tehnică: aviomodelare, navomodelare, automodelare, radioelectronică, carting, cinema, foto, video etc.
- **Tehnologii informaționale și comunicaționale** – include activități de utilizare a calculatoarelor și a sistemelor TIC, de programare și modelare a sistemelor TIC etc.

Domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii corelează cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii;
- competențe digitale.

Ca și în cazul altor domenii, *competențele-cheie* respective generează *competențele generale ale domeniului*, care, la rândul său, generează *competențe specifice profilurilor* din domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii (a se vedea Compartimentul 3).

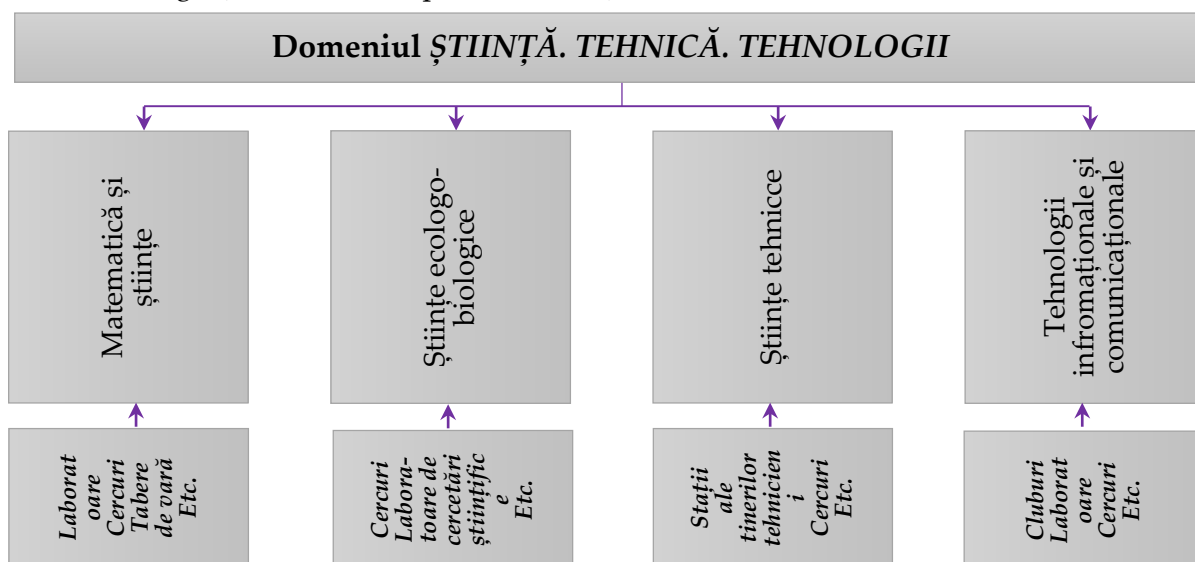

Fig.2.6. Structura domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii în raport cu profilurile și formele de organizare a educației extrașcolare (nonformale)

Misiunea și valențele domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii sunt realizate de: stații ale tinerilor tehnicieni; laboratoare; instituții de învățământ general și de profil etc.).

Profilul beneficiarilor care preferă activități în **domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii**:

- educabili cu gândire științifică;
- educabili cu abilități constructive, tehnice, tehnologice sau care vor să se dezvolte;
- educabili care manifestă interes pentru acest domeniu.

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii**:

- cadre didactice cu studii superioare în profilurile domeniului dat;
- cadre-experimentatori, entuziaști cu abilități în domeniul respectiv.

Funcționarea profilurilor respective din cadrul domeniului *Știință. Tehnică. Tehnologii* este mai puțin reglementată și gestionată.

Finalități: *orientare spre profesiile respective; realizarea intereselor proprii; utilizarea timpului liber* etc.

La finele studiilor nu se eliberează certificate. Totodată, pot fi eliberate certificate de participare.

✚ **Domeniul SPORT, TURISM și AGREMENT** include în structura sa următoarele profiluri:

- **Sport recreativ** – sport pentru toți, care include domenii de conținut, precum: tenis de masă, fotbal, volei, baschet, badminton, șah etc. Activitățile se desfășoară în scop recreativ, în baza grupelor de fortificare a sănătății și de pregătire inițială, grupelor de pregătire prin antrenamente.
- **Sport aplicativ** – forme de exerciții cu caracter sportiv-aplicativ care includ: trasee aplicative/ jocuri aplicative; elemente din turismul sportiv/ pedestru; sporturi aplicative; salvatori etc., în scopul de a spori nivelul capacităților funcționale ale corpului uman, coordonarea motrică, asigurând adaptarea eficientă la diverși factori cotidieni.
- **Sport adaptiv** – sport pentru persoane cu deficiențe locomotorii/ auditive/ vizuale; recuperare și refacere.
- **Turismul** include toate formele de sporturi aplicative care asigură parcursul formării competențelor general-umane.
- **Sport de performanță/ pregătire sportivă** – urmărește scopul de a atinge cel mai înalt nivel posibil de pregătire sportivă (pregătire tehnico-tactică, fizică și intelectuală) specific unei probe de sport pentru obținerea celor mai înalte rezultate posibile în activitatea competițională de diferit nivel.

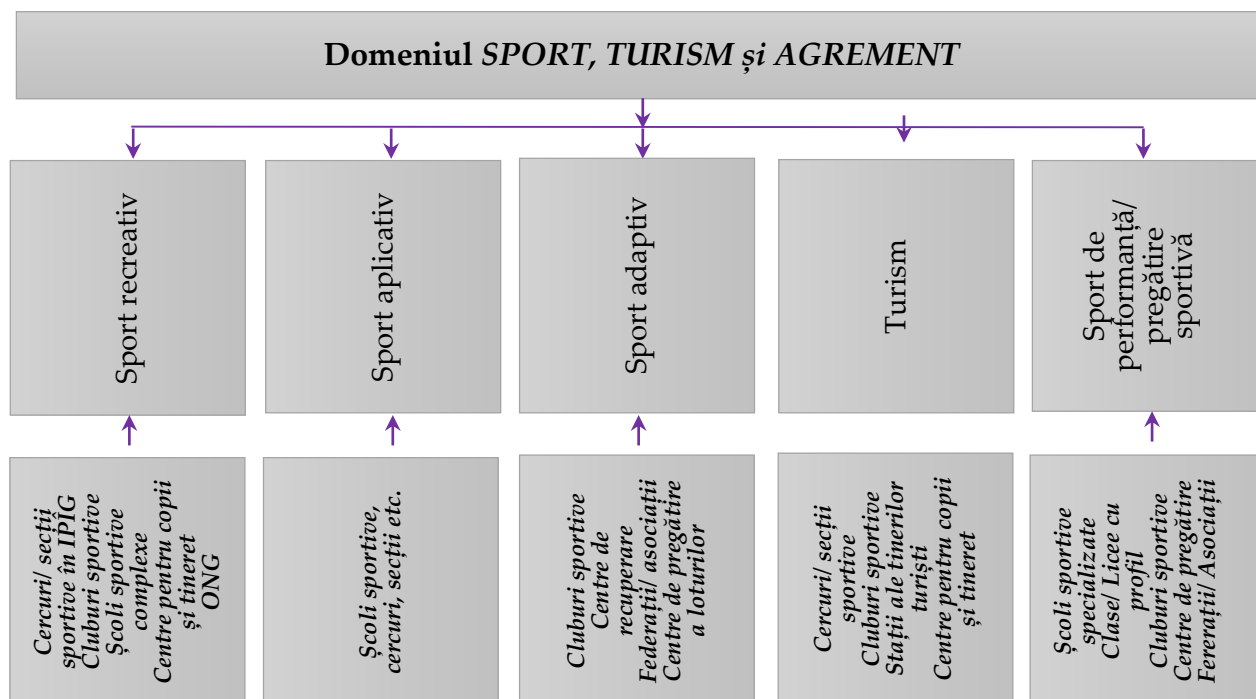

Fig.2.7. Structura domeniului *Sport, Turism și Agreement* în raport cu profilurile și formele de organizare a educației extrașcolare (nonformale)

Domeniul *Sport, Turism și Agrement* corelează cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți (*parțial*).

De menționat că *competențele generale* pentru domeniul *Sport, Turism și Agrement*, dar și *competențele specifice profilurilor respective*, se deduc din valențele și particularitățile acestui domeniu (*a se vedea* Compartimentul 3).

Misiunea domeniului *Sport, Turism și Agrement* este realizată de: școli sportive, cercuri/cluburi sportive; federații; asociații sportive; instituții de învățământ general etc.).

Profilul beneficiarilor care preferă activități în cadrul **domeniului *Sport, Turism și Agrement***:

- educabili cu abilități fizice și atitudini spre una sau altă activitate sportivă sau de agrement;
- educabili care vor să-și îmbunătățească sănătatea;
- educabili ce manifestă interes pentru sport etc.

Profilul cadrelor didactice/ antrenorilor care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului *Sport, Turism și Agrement***:

- cadre didactice cu studii superioare în domeniul sportului, pedagogiei sportului;
- antrenori cu studii respective;
- alte persoane abilitate.

Finalități: *orientare spre profesii din domeniul sportului, turismului; orientare spre sportul de performanță; realizarea aptitudinilor proprii; petrecerea timpului liber.*

La finele studiilor în cadrul școlilor sportive pot fi eliberate certificate de absolvire/ de participare.*

* De menționat că certificatele obținute în cadrul participării în diferite activități extrașcolare (nonformale), indiferent de domeniu și profil, certifică un nivel de abilități ale educabililor, chiar dacă au valențe diferite și pot fi luate în considerare în procesul de admitere la studii în cadrul următoarelor cicluri de învățământ.

3. REFERINȚE ALE CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIA EXTRAȘCOLARĂ (NONFORMALĂ)

3.1. Curriculumul pentru educația extrașcolară – componentă nonformală a Curriculumului Național

Curriculumul pentru educația extrașcolară, pe de o parte, reprezintă o expresie a teoriei generale a curriculumului, validată de comunitatea științifică; pe de altă parte, preia unele caracteristici dictate de specificul și particularitățile educației extrașcolare (nonformale):

- Diversitatea finalităților/ caracter deschis al finalităților.
- Diversitatea abordărilor și formelor de organizare.
- Axarea puternică pe cel ce învață; principiile educației individualizate și diferențiate sunt dominante.
- Nivelul înalt de motivație pentru educația extrașcolară (nonformală).
- Orientarea dominantă la proces și construirea de noi cunoștințe, noi experiențe.
- Centrarea pe probleme cotidiene.
- Orientarea spre o evaluare ascunsă, autoevaluare etc.

Așadar, contextul demersului conceptual al curriculumului, dar și particularitățile respective ale educației extrașcolare generează un sistem (subsistem) curricular relevant cadrului nonformal al acestui proces. Totodată, în vederea realizării continuității între curriculumul formal și cel nonformal, se acceptă abordarea holistică/ sistemică a curriculumului pentru educația extrașcolară (a se vedea Fig. 3.1.).

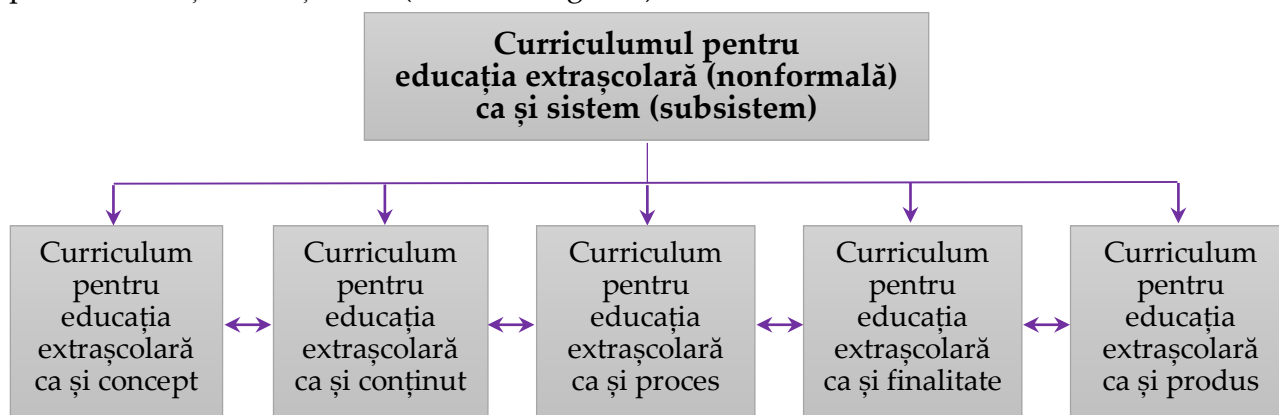

Fig.3.1. Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și sistem (subsistem)

✚ Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și concept

Conceptul curriculumului nonformal se axează pe afirmarea rolului prioritar al finalităților educației extrașcolare. În funcție de finalități, concepute în termeni de competențe, se proiectează și celelalte componente ale modelului curricular: *forme, strategii și metode, activități educaționale, conținuturi, instrumente de evaluare.*

Așadar, *curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală)* înseamnă toate experiențele acumulate, planificate și furnizate elevilor în instituții și în alte structuri ce prestează servicii de educație nonformală spre a satisface interesele, nevoile, oportunitățile, aptitudinile proprii, în raport cu finalitățile și performanțele așteptate.

Din perspectiva *Cadrului de referință al Curriculumului Național*, dar și din perspectiva evoluției educației nonformale pe plan european, curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) poate fi conceput în baza interconexiunii diferitor concepte curriculare (*curriculumul centrat pe elev, curriculumul centrat pe competențe, curriculumul centrat pe contextul situații educative* etc.) și a diferitor teorii ale învățării: *constructivism, behaviorism* etc. (a se vedea Compartimentul 2).

Totodată, curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) se va axa pe interconexiunea abordărilor psihocentrice și sociocentrice ale educației, pe asigurarea corelației sociale, psihologice și pedagogice a elementelor curriculare la nivel de subsistem și sistem, pe asigurarea comunicării eficiente între cadrele didactice și educabili.

Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală), alături de funcțiile sale de bază (*proiectarea, reglarea, motivarea* etc.), va realiza și funcțiile specifice educației extrașcolare (nonformale):

- funcția de recuperare a lacunelor;
- funcția de complementare a activităților educaționale formale;
- funcția de extindere a educației formale;
- funcția de opoziționare a educației formale.

Un alt aspect care determină specificul conceptului de curriculum pentru educația extrașcolară (nonformală) este legat de:

1. Abordarea educației pe parcursul întregii vieți, educația nonformală fiind și o modalitate de realizare a acestui proces.
2. Sistemul de competențe-cheie, aprobat de Consiliul Europei la Bruxelles din 22 mai 2018.

Primul aspect vizează un curriculum flexibil, contextual și longitudinal.

Al doilea aspect orientează curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) la formarea graduală și pe etape a unui anumit tip de competențe.

Așadar, *Concepția curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)* se axează/centrează pe educabil și reflectă următoarele demersuri fundamentale:

- ✓ *Focusarea pe formarea de competențe și orientări valorice* care va permite elevilor să-și valorifice interesele, aptitudinile, oportunitățile proprii într-un mod activ și nonformal.
- ✓ *Corelarea componentelor curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)* în raport cu: abordarea psihocentrică și sociocentrică; domeniul și profilul educației extrașcolare (nonformale); funcțiile specifice educației extrașcolare (nonformale); profilul elevilor și aptitudinile acestora către unul sau alt tip de activitate.

Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și conținut

Conținutul pentru educația extrașcolară (nonformală) în abordarea curriculară se prezintă din trei perspective:

- patrimoniul cultral și experiența socială;
- tipuri de activitate umană și, în primul rând, educațională;
- sistemul științelor contemporane.

În acest context, *curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și conținut* se va axa pe următoarele domenii:

- Cultură și Societate
- Arte
- Știință. Tehnică. Tehnologii
- Sport, Turism și Agrement.

Fiecare dintre aceste domenii conturează un cadru conținutal specific, reflectat în sistemul profilurilor de activitate respective. Prin domenii de activitate ale curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală) elevilor li se oferă un sistem de informații, acțiuni care, pe baza unor criterii logico-științifice și psihopedagogice, sunt selectate din valorile culturale ale omenirii (*științifice, tehnice, etice, estetice* etc.).

Așadar, putem defini conținutul educației nonformale ca fiind "ansamblul structurat de valori din toate domeniile științei, culturii, artei, tehnicii, practicii, sedimentate în societate, care la un moment dat devine punct de reper în proiectarea și realizarea educației" [10].

Stabilirea conținuturilor pentru educația extrașcolară (nonformală) trebuie abordată în contextul surselor selectării acestora și raportate la domeniile de educație extrașcolară (nonformală).

În acest sens, indicăm o clasificare dinamică a surselor de selectare a conținuturilor pentru educația extrașcolară (nonformală):

- ***evoluția științelor exacte:*** mutații și revoluții epistemologice, transferuri metodologice și interdisciplinare, discipline de graniță și combinații inedite de discipline, accelerarea ritmului dezvoltării, generalizarea folosirii tehnicii informaticii în învățământ și cercetare etc.;
- ***evoluția tehnologiei:*** impactul excepțional, în primul rând al informatizării asupra producției industriale (robotizate) și agricole (tehnologii performante), asupra urbanizării (noile concepte urbane postmoderne), asupra vieții familiale, stilurilor de viață și bugetelor familiilor;
- ***evoluția lumii muncii:*** tendința de generalizare a informatizării pieței muncii, migrarea forței de muncă spre sectorul terțial (servicii) și cuaternal (sectorul informațional);
- ***evoluția științelor sociale și umanistice:*** rolul sporit pe care ar trebui să-l aibă în formarea atitudinilor (responsabilitate, solidaritate, patriotism etc.), a capacităților (spirit critic, autonomie intelectuală sau capacitate de autoînvățare, inventivitate etc.), subliniind importanța vieții spirituale și a educației pentru valori;
- ***evoluția culturii (umaniste – n.n.) și a artei:*** participarea democratică la viața comunitară, noi curente, formarea unei atitudini critice în domeniul vieții culturale – literatură, pictură, muzică, cinematografie etc.;
- ***evoluția în domeniul sportului și al turismului:*** promovarea cunoașterii și apropierii popoarelor, cultivarea spiritului olimpic, dezvoltarea turismului ecologic și protejarea patrimoniului comun;
- ***impactul sporit al viitorului asupra prezentului:*** introducerea unor exerciții prospective, cultivarea responsabilității față de propriul destin și planificarea viitorului;
- ***aspirațiile tineretului:*** școala trebuie să vină în întâmpinare intereselor și opțiunilor prezente și viitoare ale generațiilor în formare, punând accentul pe cultivarea valorilor etice, nevoii de viață democratică, dorinței de a comunica și de a cunoaște lumea, de a participa în mod efectiv la procesele de luare a deciziilor;

- **importanța crescândă a mijloacelor de informare în masă:** avantaje aduse prin generalizarea unor magistrale informaționale – televiziunea prin cablu și satelit, presa scrisă, Internetul (Învățământ Deschis la Distanță), precum și pericole legate de controlul și manipularea informației, probleme vizate de educația cu privire la mass-media;
- **achizițiile cercetării pedagogice:** societatea contemporană, marcată de dinamism, complexitate, interdependentă și globalizare, impune standarde înalte privind selecționarea și organizarea conținuturilor și a învățării inter- și transdisciplinare: modularitate, indicatori de relevanță a conținuturilor, învățare permanentă, evaluare formativă, noi moduri de formare inițială și continuă a formatorilor;
- **problematica lumii contemporane:** caracterizată prin universalitate, globalitate, interdependentă, caracter prioritar, urgență și gravitate, impune anumite conținuturi legate de noile educații – educația pentru viață democratică, educația ecologică, educația pentru viața de familie în societatea viitorului, educația pentru schimbare, educația adulților, educația pentru viața comunitară etc. [28].

În ceea ce privește principiile de organizare a conținuturilor, nici acestea nu au fost trecute cu vederea în cadrul teoriei aferente problematicii pe care o abordăm. Totuși, cele mai importante par a fi:

- **principiul etapizării** (adică, segmentarea materiei în mai multe părți, de regulă, relativ ample);
- **principiul delimitării** (fiecare dintre părțile trasate trebuie să reprezinte o unitate cât se poate de încheată de idei și concepte);
- **principiul dificultății progresive;**
- **principiul legăturii dintre informația nouă și cea veche**, dintre achizițiile recente și cele deja sedimentate;
- **principiul coordonării** (stabilirea legăturii dintre diversele tipuri de activități, informații etc., pe de o parte, și dintre obiectele educației extrașcolare (nonformale) și societate, pe de altă parte);
- **principiul accentuării** (relevarea părții celei mai semnificative a conținuturilor);
- **principiul valorii educaționale** (constând în „specializarea” organizării conținutului în funcție de obiectivele educaționale, de metodele utilizate de profesor în demersul său, de mijloacele educației etc.) [15, p.231-232].

Examinând aceste principii, devine evidentă abordarea în care diversele componente ale educației extrașcolare (nonformale) influențează acțiunea complexă de organizare și funcționare a conținuturilor respective.

Perspectiva curriculară asigură, pe de o parte, *restrângerea prin aprofundare* a sferei de referință a conținutului educației extrașcolare (nonformale) la valorile pedagogice specifice. Pe de altă parte, perspectiva curriculară susține *extinderea funcțională* a conținutului educației extrașcolare (nonformale) care vizează, direct sau indirect, *realizarea unor efecte formative*, calitative, la nivelul domeniilor educației extrașcolare (nonformale) [15, p.234-235].

Conținutul educației extrașcolare (nonformale) prin raportare la curriculumul nonformal creează premise de realizare a unor programe individuale care valorifică efectele educației nonformale generate de mediul social. Acesată perspectivă curriculară conferă conținutului educației extrașcolare (nonformale) un caracter, în egală măsură, stabil și dinamic: *stabil*, prin valorile educaționale de maximă eficiență formativă; *dinamic*, prin specificările și concretizările

în raport cu domeniile și profilurile educației extrașcolare (nonformale) și în raport cu interesele, aptitudinile, oportunitățile educabililor.

Așadar, conținutul educației extrașcolare definește ansamblul valorilor selectate din toate domeniile culturii și activității umane, în termeni de cunoștințe cu efecte formative maxime – în plan intelectual, moral, tehnologic, estetic, fizic, cognitiv, efctiv, psihomotric – procesate la nivel de domenii, profiluri și contexte concrete ale educației extrașcolare (nonformale).

Conținuturile, în abordarea curriculară, realizează funcții de mijloc/ instrument de formare a competențelor la elevi.

În contextul acestor abordări, conținutul pentru educația extrașcolară (nonformală) din perspectiva curriculară poate fi prezentat schematic prin următoarea figură:

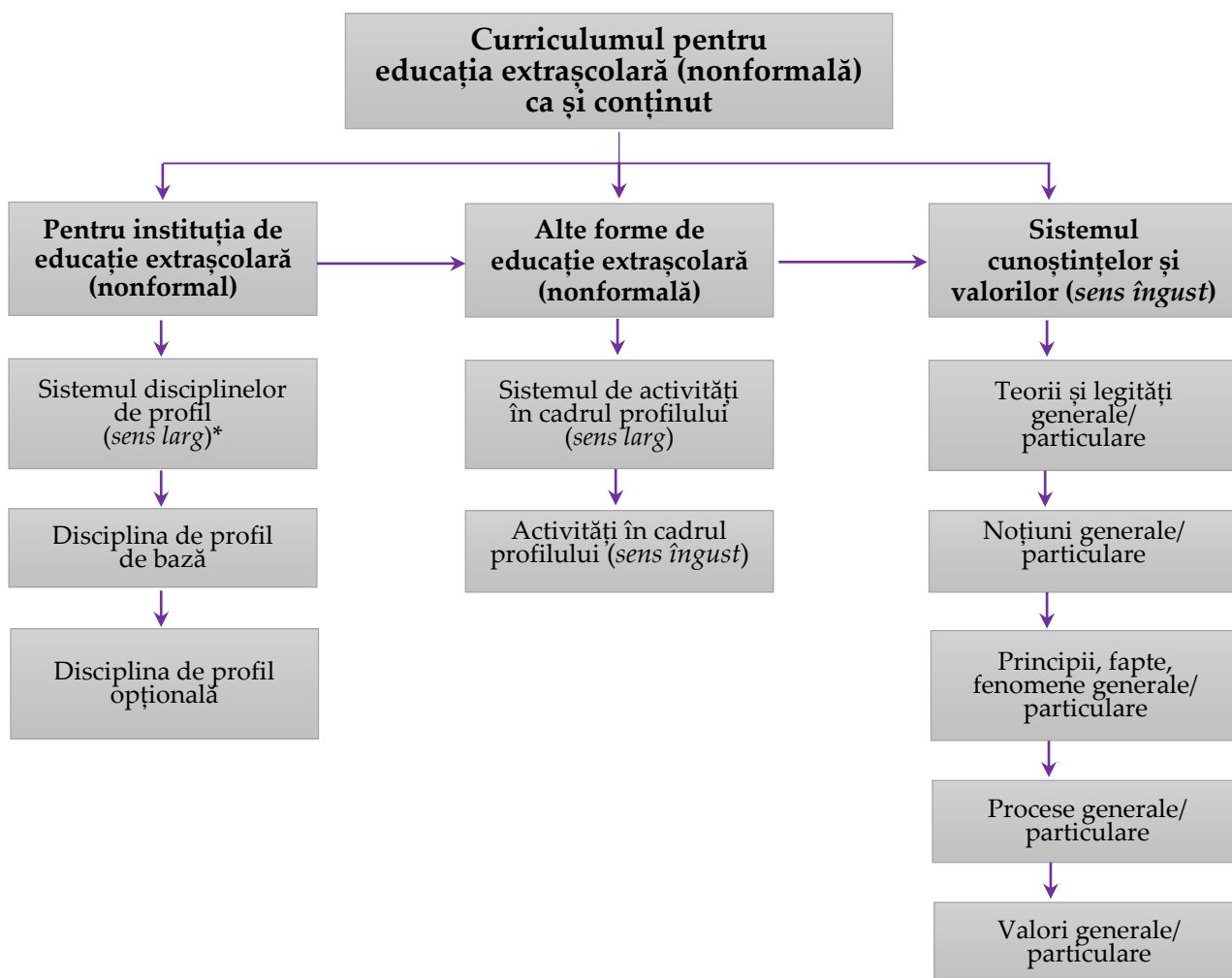

Fig.3.2. Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și conținut

De regulă, conținuturile educației se reflectă în planuri de învățământ, curricula pe discipline, curricula pe tiuri de activități, manuale, ghiduri metodologice, scenariile ale activităților educaționale etc.

* Sistemul disciplinelor pentru diferite domenii și profiluri a se vedea în Anexa 2.

Cadrul de referință al Curriculumului Național stabilește trei categorii de activități din perspectiva procesuală:

1. *Activități preimplementare*: cercetare/ diagnosticare; conceptualizare; proiectare/ aprobare.
2. *Activități implementare/ funcționare*: implementare; predare-învățare-evaluare; monitorizare.
3. *Activități postimplementare*: realizarea conexiunii inverse; dezvoltare/ optimizare.

Așadar, Curriculumul Național include, din perspectiva procesuală, un ansamblu de activități interconexe orientate spre: *cercetarea, proiectarea, implementarea, monitorizarea curriculumului*, dar și spre *comunicarea curriculară*.

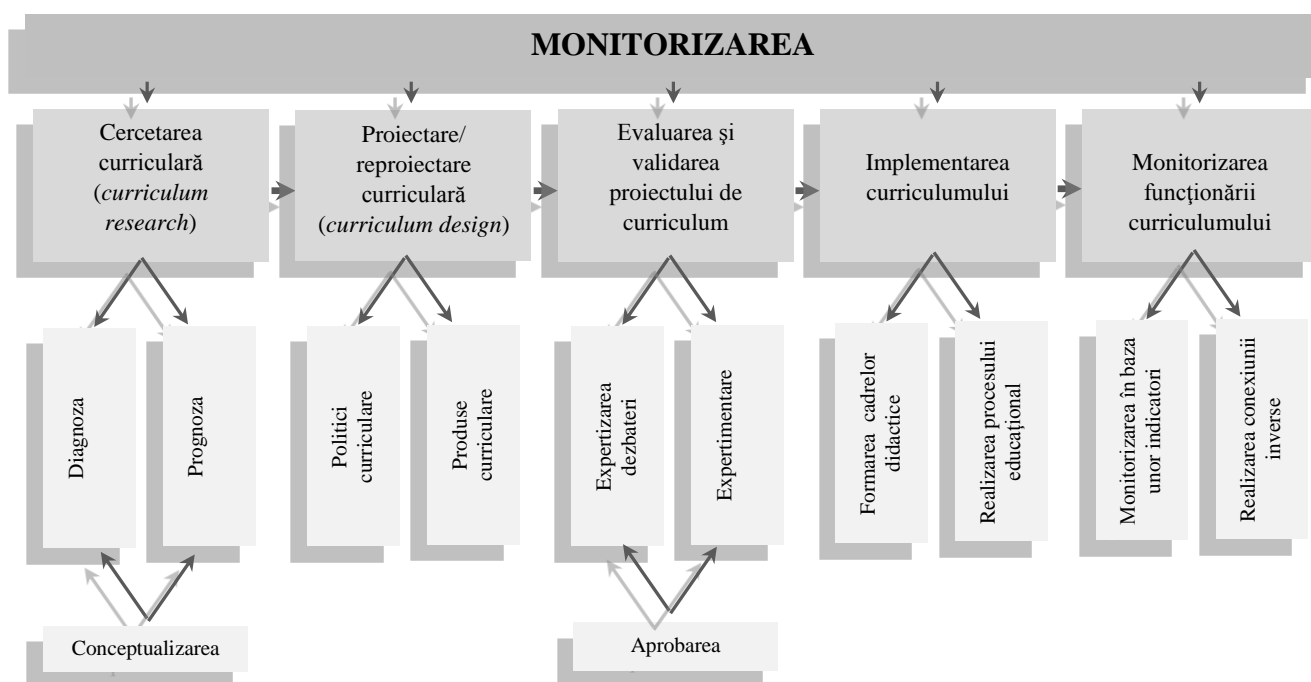

Fig.3.3. Curriculumul educațional ca și proces [17, p.13-14]

Această abordare a curriculumului ca și proces în *Cadrul de referință al Curriculumului Național* este valabilă și pentru educația extrașcolară (nonformală) în condițiile ajustării relevante a acesteia la specificul paradigmei educației extrașcolare (nonformale). În acest context, actul educativ în cadrul educației extrașcolare (nonformale), ca și actul de predare-învățare-evaluare, în genere, se abordează din trei perspective: **ca proces** (operații, acțiuni, activități); **ca produs** (ansamblu de achiziții: cunoștințe, capacități, atitudini, valori/ competențe); **ca funcție** (normativă, prescriptivă, formativă, dezvoltativă).

De menționat că educația extrașcolară (nonformală) din perspectiva procesuală în esență poartă sau trebuie să poarte, preponderent, un caracter activ/ interactiv.

În mod treptat au fost fundamentate mai multe abordări psihopedagogice și concret educaționale cu referire la învățarea activă/ interactivă (behavioriste, cognitiviste). Cea mai cunoscută abordare a educației active/ interactive este legată de paradigma constructivistă în pedagogie, numită și *interactivă*, care, în esența sa, prevede că noile cunoștințe sunt construite

de subiectul care învață, într-un proces relaționar valoric din perspectiva cognitivă și metacognitivă. Altfel spus, concepția constructivistă și interactivă are la bază:

- demersul constructivist, care stabilește statutul celui ce învață (centrare pe cel ce învață);
- demersul sociologic, care determină cadrul interacțional între elevi și profesori;
- demersul curricular, care creează contexte de învățare legate de interacțiunea subiectului cu conținutul curricular ca factor activizant.

Ideea-cheie a acestei abordări constă, după cum am menționat mai sus, în promovarea educației centrate pe elev – activitatea de construire individuală a cunoașterii; subiectul se informează, selectează, apreciază, analizează, compară, clasifică, transferă, descoperă, rezolvă, concluzionează etc. Cu alte cuvinte, elevul construiește traiectoria/ traseul propriu de educație în raport cu potențialul individual și cadrul interacțional [15, p.354].

Educația interactivă vizează schimburile sociale în dobândirea noului, stimulând construirea și redefinirea sensurilor, receptivitatea față de experiențele noi, căutate și rezolvate prin explorare, deducție, analiză, sinteză, generalizare, abstractizare, concretizare, punând accentul pe realizarea conexiunilor dintre noțiuni și solicitând o profundă implicare intelectuală, psihomotorie, afectivă și volițională.

Din acest punct de vedere, *principiile care stau la baza construirii strategiilor interactive* sunt:

1. Construirea propriilor înțelesuri și interpretări ale conținuturilor instruirii.
2. Discutarea și negocierea, nu impunerea obiectivelor.
3. Promovarea alternativelor metodologice de educație.
4. Solicitarea informațiilor transdisciplinare și analizele multidimensionale ale realității.
5. Evaluarea mai puțin criterială și mai mult reflexivă, prin metode alternative de evaluare.
6. Promovarea învățării prin descoperire și rezolvare de probleme [26, p.27].

Educația nonformală interactiv-creativă este un proces de creare de semnificații vizavi de noua informare și de cunoștințele anterioare, de transformare a structurilor cognitive ale elevului, consecință a încorporării noilor achiziții (cunoștințe, capacități), prin angajarea eforturilor intelectuale și psihomotorii de construire a cunoașterii.

Concluzionând, putem spune că interactiv este individul care interrelaționează direct cu ceilalți, pe de o parte, sau cu materialul de studiu, pe de altă parte, prin procese de acțiune transformatoare și de filtrare cognitivă, de personalizare a conținuturilor de învățat [15, p.358].

Deși procesul educației extrașcolare (nonformale) se axează pe un ansamblu de demersuri invariante, generice pentru toate tipurile de activități, totodată, fiecare domeniu de educație extrașcolară (nonformală) dispune de demersuri specifice de organizare a procesului educativ (variante).

De exemplu, în cadrul domeniului *Știință. Tehnică. Tehnologii* accentul va fi pus pe cunoașterea științifică, experimentală. Iar în cadrul domeniului *Arte* accentul va fi pus pe cunoașterea artistică, ceea ce va genera acțiuni, activități și produse specifice acestor domenii.

→ ***Evaluarea – componentă specifică a curriculumului ca și proces***

Problema evaluării rezultatelor școlare la etapa actuală este una dificilă și contradictorie, discutată la nivelul teoriei și practicii educaționale. Elevul de astăzi este puternic influențat de factorii interni și cei externi ce provoacă anxietate și stres. Evaluarea, în acest sens, face parte din ansamblul acestor factori. Psihologii confirmă faptul că și elevii cu performanțe înalte sunt

supuși stresului în procesul de evaluare a rezultatelor școlare. Pentru a diminua/ reduce influența negativă a evaluării rezultatelor școlare asupra psihicului elevului, pe plan internațional, dar și cel național, se caută modalități noi de realizare a acestui proces: *evaluarea ascunsă, evaluarea retroactivă, autoevaluarea* etc. Evaluarea bazată pe descriptori și calificative face parte din încercările de a diminua efectele negative ale evaluării.

În acest context, "conflictul" dintre evaluarea rezultatelor școlare în baza notelor (de la 1 la 10) și evaluarea în baza calificativelor este unul artificial, legat de tradiție și de psihologia celor implicați în acest proces: în primul rând – al părinților, în al doilea rând – al cadrelor didactice și în ultimul rând – al elevilor. De menționat că evaluarea în baza notelor de asemenea se realizează în raport cu descriptorii formulați mai general și în corespundere cu notele respective exprimate în cifre. Funcția concretizării acestor descriptori revine cadrului didactic. Totodată, evaluarea în baza descriptorilor și calificativelor de asemenea este un proces de notare prin cuvinte/ calificative. Cert este faptul că calificativele pot fi ușor cuantificate/ convertite în note, și invers. Problema constă nu în modul de evaluare a rezultatelor școlare, ci în percepția rolului acestui proces în cadrul educațional. De regulă, se exagerează importanța evaluării prin note ca factor de motivare pentru învățare (deși în continuare evaluarea prin note poate fi privită ca un factor important de motivare a elevilor pentru învățare). Mult mai mare potențial educațional au factorul implicării active în proces, satisfacția de la realizarea anumitor activități, succesul obținut etc. În primul rând aceasta se referă la elevii implicați în activitățile de educație extrașcolară (nonformală), care și le-au ales benevol, conform intereselor proprii. Cu alte cuvinte, elevii vin în educația extrașcolară (nonformală) pentru a primi satisfacție și a se detașa de la situațiile anxioase și stresante din învățământul formal.

Evaluarea este o activitate complexă care presupune realizarea mai multor acțiuni și operații aflate în interdependență: măsurarea; aprecierea: *prin raportare la normă, prin raportare criterială (la un criteriu)*; decizia.

Totodată, evaluarea se realizează în cadrul a trei forme: *evaluarea inițială* (predictivă), *evaluarea formativă* (continue) și *evaluarea sumativă* (cumulativă).

În acest context, trebuie de menționat că conceptul și metodologia evaluării rezultatelor școlare în cadrul învățământului formal sunt valide și pentru educația extrașcolară (nonformală) cu multe precizări și adaptări la specificul acestui sistem educațional.

Pentru a construi/ fundamenta o metodologie de evaluare a rezultatelor școlare în cadrul educației extrașcolare (nonformale) este nevoie de a stabili:

1. *Forma de organizare a educației extrașcolare (nonformale):* instituții de educație extrașcolară (nonformală) de profil și tipul acestor instituții, centrele de educație extrașcolară (nonformală), cercurile, cluburile pe interese etc.
2. *Finalitățile educației extrașcolare (nonformale) realizate în aceste structuri:* profesionalizarea timpurie, orientarea spre o profesie, satisfacția intereselor proprii etc.
3. *Sistemul de competențe pe domenii, profiluri, discipline și tipuri de activități concrete.*

În acest document propunem următorul concept al evaluării rezultatelor școlare în cadrul educației extrașcolare (nonformale), prezentat prin următoarea figură:

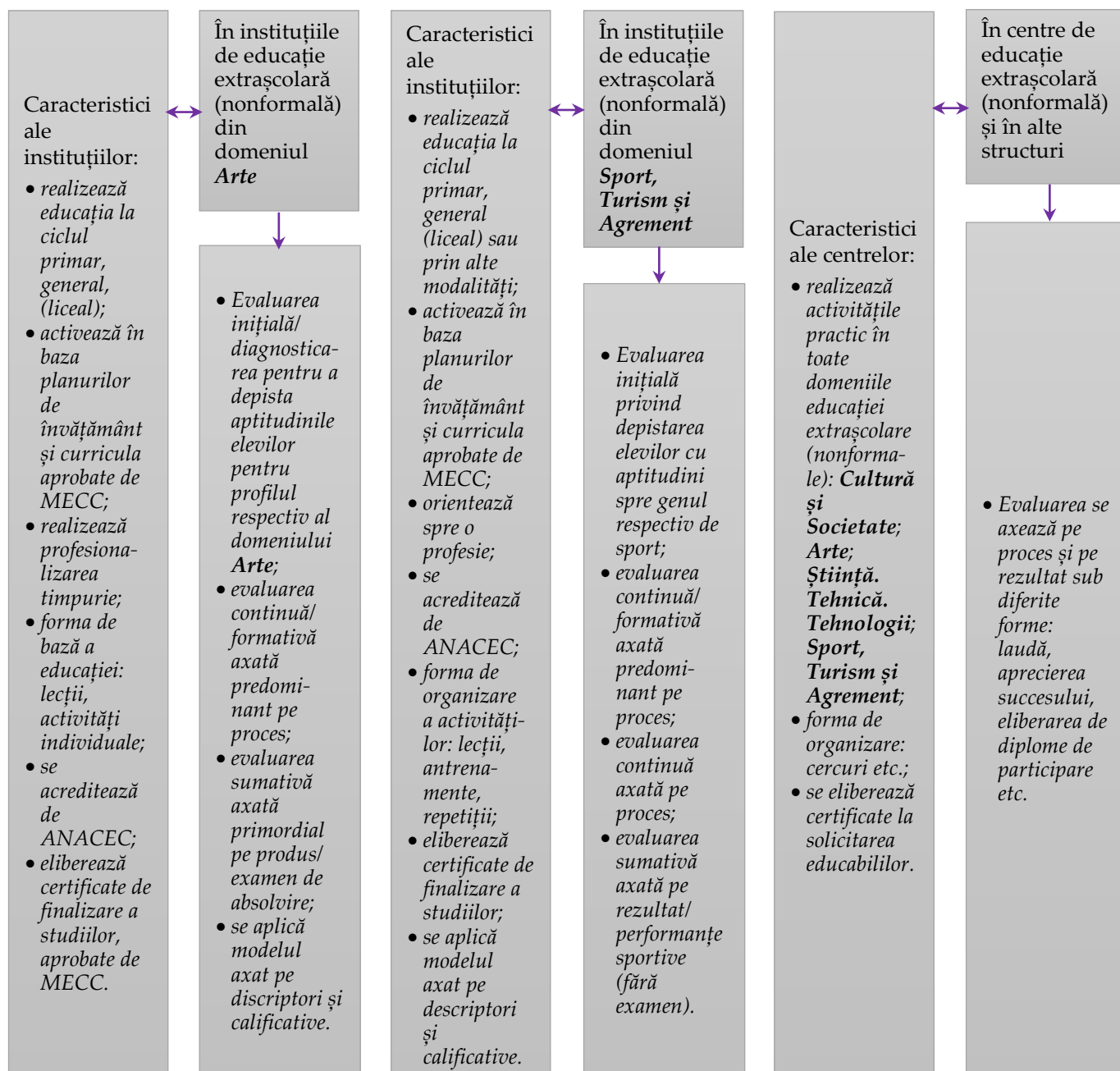

Fig.3.4. Conceptul evaluării rezultatelor formabililor în cadrul educației extrașcolare (nonformale)

De menționat că procedurile evaluative necesită a fi extinse de la verificarea și aprecierea rezultatelor/ produselor școlare la evaluarea procesului care a condus la aceste rezultate. Evaluarea procesului trebuie înțeleasă nu doar în dimensiunea sa temporală, ci mai ales în cea cauzală, legată de mijloacele cognitive implicate, de resursele utilizate de către elev pentru realizarea produsului. Sunt situații când evaluarea procesului este mai importantă decât evaluarea produsului, aceasta se referă, în primul rând, la domeniile *Arte; Sport, Turism și Agrement* (rezultatele pot apărea în timp).

În practica educațională reală foarte des evaluarea se realizează în termenii trăsăturilor de personalitate: serios, conștiincios, leneș, inteligent etc. În actul de evaluare, cadrul didactic trebuie să se ferească de aprecierile în termeni de categorie morală sau de valori intelectuale și să se preocupe de evaluarea directă a produselor și procedurilor, nu însă a persoanei implicate în educația extrașcolară (nonformală).

Conceptul *Curriculumului Național*, inclusiv al curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală), este axat pe competențe – un nou cadru de referință al finalităților educaționale.

Specificul abordării curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală) din perspectiva competențelor ține de următoarele:

1. *Competențele* reprezintă un sistem structurat ierarhic și pot fi privite ca standarde generale de formare pe domenii și profiluri de educație extrașcolară (nonformală).
2. *Finalitățile* ca descriptori ale competențelor, ca manifestare graduală a acestora sunt flexibile, variative, contextuale, structurate de fiecare dată de interesele, aptitudinile, oportunitățile, particularitățile psihologice ale formabililor.

Totodată, trebuie să se țină cont de misiunea structurilor/ instituțiilor ce prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală). În acest sens, unele structuri completează misiunea instituțiilor de învățământ formal în dezvoltarea unor competențe anumite, iar altele extind funcțiile instituțiilor și se axează pe formarea unor categorii noi de competențe.

Așadar, *competențele* reprezintă un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, capacități, deprinderi, abilități, valori și atitudini, care permite individului să-și realizeze împlinirea și dezvoltarea personală. Competența se naște și se formează la confluența sensurilor date de verbele *a ști, a ști să faci, a ști să fii, a ști să conviețuiești, a ști să devii*, deci nu este rezultatul acțiunii educaționale numai pe domeniul cognitiv, ci se raportează și la cel afectiv-atitudinal și psihomotor.

Competența se definește astfel:

Un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori dobândite, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte, situații de viață.

Așadar, din definiția competenței ca „integrare a cunoștințelor, competențelor, atitudinilor...”, putem deduce structura triadică a competenței în integritatea sa: cunoștințe, capacități/ abilități, atitudini/ valori/ competențe.

Reieșind din modul de manifestare a competenței ca finalitate, ea poate include următoarele componente:

- acțiune/ activitate reprezentată printr-un verb;
- indicator al timpului de finalitate (cunoaștere, aplicare, integrare/transfer);
- aspectul condițional al finalității (domeniul, disciplina, subiectul);
- indicator general privind nivelul de realizare a acțiunii sau a produsului în contextul dat de învățare.

Tabelul 3.1. Structura competenței în funcție de finalitate (domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii)

Nr. crt.	Verb: acțiune/ activitate	Domeniul/ disciplina/ subiectul	Nivelul/ modalitatea/ norma	Context
1.	Utilizarea	sursele TIC	prin aplicarea metodologiei specifice	Pentru rezolvarea unor probleme de interpretare a fenomenului climateric

Așadar, competența poate fi privită în trei ipoteze: *instrument al calității și performanței, obiectiv al curriculumului și rezultat al învățării* [17, p.20].

→ **Sistemul de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)**

Sursele privind elaborarea/ proiectarea sistemului de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)

- Competențe-cheie (Codul educației al Republicii Moldova, 2014).
- Competențe-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018).
- Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul general (2020).
- Taxonomia competențelor din Cadrul de referință al Curriculumului Național (2017) sau alte taxonomii relevante.
- Conceptul și structura competenței prezentate în acest document.
- Substratul conținutal al domeniilor și profilurilor educației extrașcolare (nonformale).

• **Competențe-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 22 mai 2018)**

- competențe de alfabetizare;
- competențe multilingvistice;
- competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii;
- competențe digitale;
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți;
- competențe cetățenești;
- competențe antreprenoriale;
- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

• **Competențe generale pe domenii ale educației extrașcolare (nonformale)**

Competențele generale pe domenii ale educației extrașcolare (nonformale) se deduc din competențele-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 22 mai 2018), din specificul domeniilor respective și cu un grad înalt de generalitate și complexitate, se definesc și se formează pe întreaga perioadă a educației extrașcolare (nonformale):

- Competențe generale pentru domeniul *Cultură și Societate*.
- Competențe generale pentru domeniul *Arte*.

🚦 Competențe generale pentru domeniul *Știință. Tehnică. Tehnologii*.

🚦 Competențe generale pentru domeniul *Sport, Turism și Agrement*.

• **Competențe specifice profilului educației extrașcolare (nonformale)**

Această categorie de competențe se desprinde din sistemul de competențe pe domenii ale educației extrașcolare (nonformale) și reflectă/ integrează cunoștințele, capacitățile și atitudinile elevilor specifice acestor profiluri. Totodată, ele se proiectează în baza unei sau altei taxonomii ale competențelor, dar și în raport cu competențele specifice ariilor curriculare respective din curriculumul oficial.

De exemplu, domeniul *Cultură și Societate* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Social-pedagogic*.
- Competențe specifice profilului *Social-psihologic*.
- Competențe specifice profilului *Social-economic*.
- Competențe specifice profilului *Intercultural, etnocultural*.
- Competențe specifice profilului *Democrație și drepturile omului*.
- Competențe specifice profilului *Etnografie*.

Domeniul *Arte* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Arte muzicale*.
- Competențe specifice profilului *Arta dramatică/ teatrală. Cinematografia*.
- Competențe specifice profilului *Arta coregrafică*.
- Competențe specifice profilului *Arte plastice/ vizuale; decorative*.

Domeniul *Știință. Tehnică. Tehnologii* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Matematică și științe*.
- Competențe specifice profilului *Științe ecologo-biologice*.
- Competențe specifice profilului *Științe tehnice*.
- Competențe specifice profilului *Tehnologii informaționale și comunicaționale*.

Domeniul *Sport, Turism și Agrement* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Sport recreativ*.
- Competențe specifice profilului *Sport aplicativ*.
- Competențe specifice profilului *Sport adaptiv*.
- Competențe specifice profilului *Turism*.
- Competențe specifice profilului *Sport de performanță/ pregătire sportivă*.

→ **Competențe specifice disciplinelor de profil/ tipurilor de activități în cadrul profilurilor respective**

Competențele specifice disciplinelor de profil/ tipurilor de activități în cadrul profilurilor respective derivă din competențele generale pe domenii, competențele specifice pe profiluri și se proiectează pe baza taxonomiilor. Competențele specifice reprezintă sisteme integrate de cunoștințe, capacități, valori și atitudini, care se formează în cadrul studiilor disciplinelor respective de profil și/ sau în cadrul tipurilor de activități respective.

→ **Unități de competențe (pre-achiziții)**

Pre-achizițiile sunt părțile constituente ale competențelor, facilitând formarea competențelor specifice, dar și a celor generale pe domenii. În comparație cu competențele specifice, pre-achizițiile sunt sisteme particulare (analitice/ operaționale), integrând cunoștințe, capacități, atitudini, valori. Prin gradul lor de concretețe, ele sunt sugestive la selectarea conținuturilor și a tipurilor de activități specifice diferitor domenii și profiluri ale educației extrașcolare (nonformale).

Toate categoriile de competențe se elaborează din perspectiva nevoilor, intereselor, aptitudinilor, oportunităților formabililor, dar și a valențelor formative ale domeniilor și profilurilor educației extrașcolare (nonformale).

Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și sistem de produse

Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și sistem de produse reprezintă un set de documente curriculare (curriculumul nonformal/ curriculumul ascuns) în care se proiectează și se explică ceea ce se urmărește în instituțiile de educație extrașcolară (nonformală) sau în alte structuri ce prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală).

Aceste documente au statut și funcții diferite determinate de poziția lor într-o ierarhie națională de inițitive și executori, de funcțiile acestora etc.

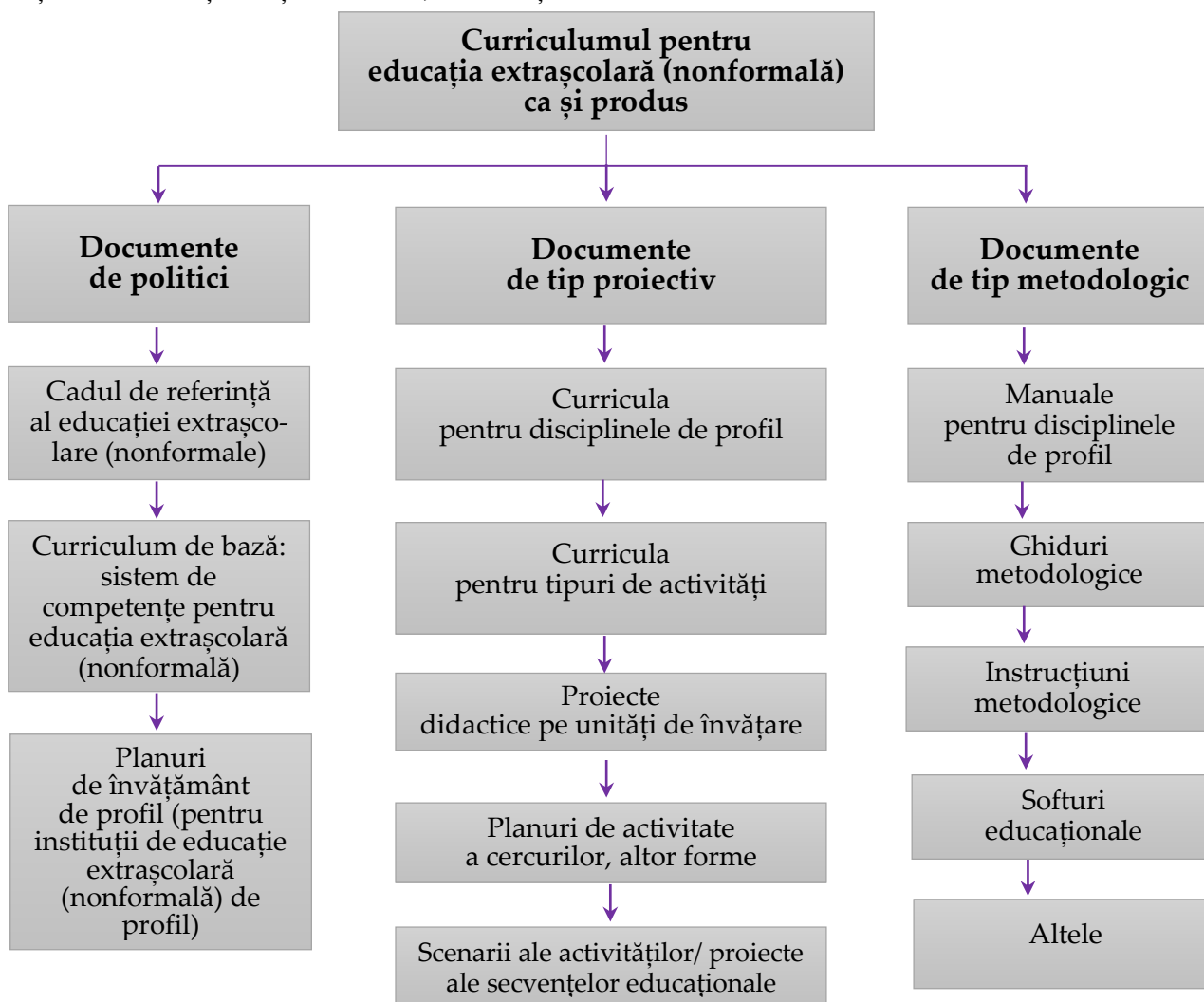

Fig.3.5. Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) ca și produs

În cadrul abordării curriculare a educației extrașcolare (nonformale) se acceptă structurarea produselor curriculare în trei categorii: *documente de tip reglator*, *documente de tip proiectiv*, *documente de tip metodologic*.

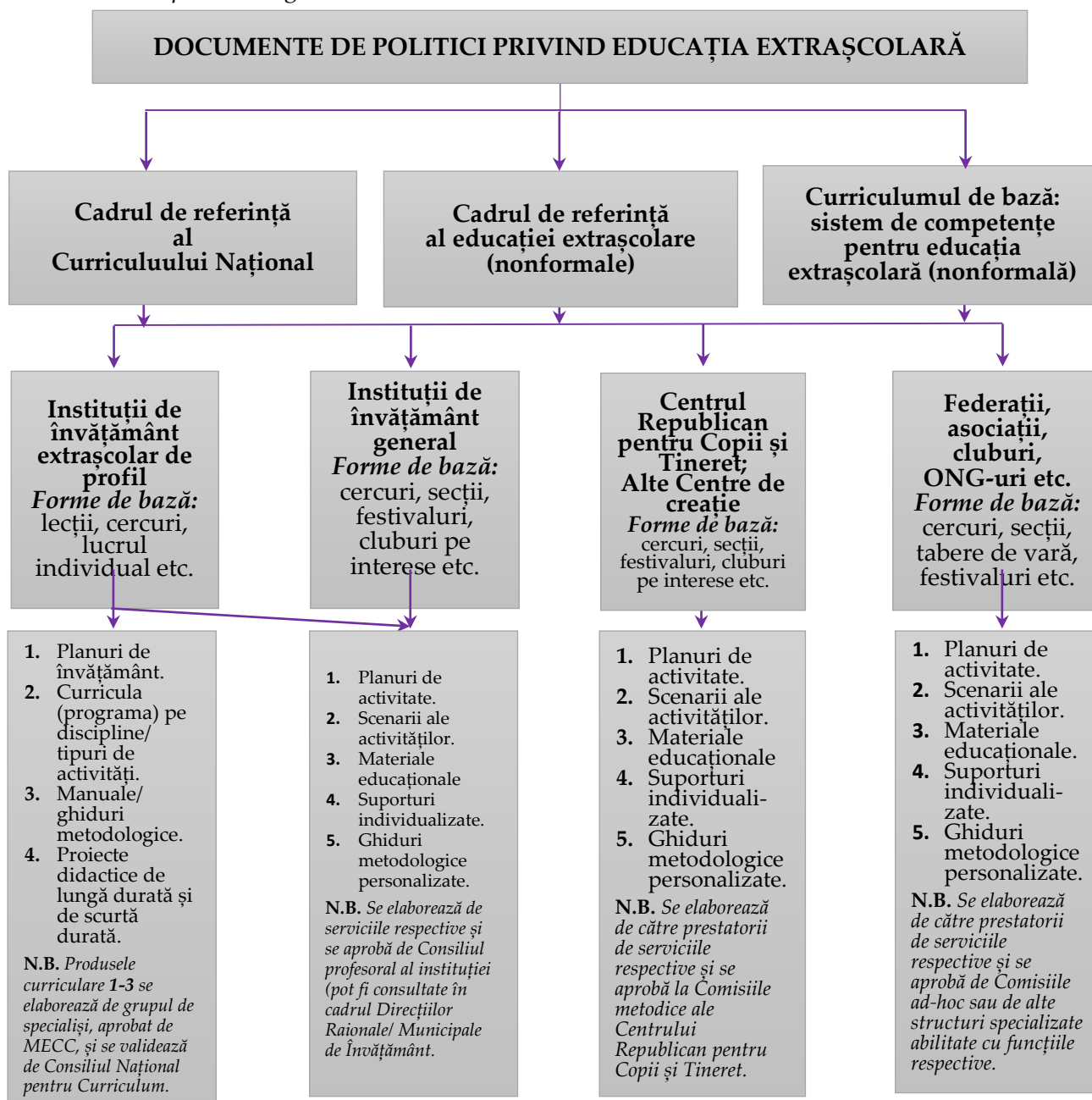

Fig.3.6. Sistemul de produse curriculare privind educația extrașcolară (nonformală) în raport cu formele de organizare

- I. Planurile de învățământ, curricula pe discipline/ tipuri de activități, manualele și ghidurile metodologice pentru instituțiile de învățământ extrașcolar de profil se elaborează în conformitate cu *Cadrul de referință al Curriculumului Național*, *Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale)* în Republica Moldova, *Curriculumul de bază: sistem de competențe ale educației extrașcolare (nonformale)*, ținându-se cont de specificul profilului respectiv.
- II. Planurile de activitate, scenariile activităților, ghidurile metodologice, suporturile personalizate se elaborează de către prestatorii de serviciile respective în raport cu viziunile și experiența pedagogice proprii, precum și cu tradițiile din domeniul respectiv.

Totodată, la elaborarea acestor documente trebuie să se țină cont de:

- 1) logica proiectării curriculare, care presupune interconexiunea următoarelor componente: *competențele/ unități de competențe – conținuturi/ unități de conținuturi – activități de învățare/ educație;*
- 2) contextele și particularitățile de vârstă ale elevilor;
- 3) necesitatea realizării continuității dintre învățământul formal și nonformal sub aspect metodologic, informațional, teleologic și praxiologic;
- 4) necesitatea extinderii/ complementării sistemului de competențe.

3.2. Particularitățile managementului curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)

Managementul curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală) are ca obiect de acțiune aspectul pedagogic/ metodologic și aspectul organizațional. Pentru educația extrașcolară, curriculumul, pe de o parte, reprezintă o expresie a teoriei generale a curriculumului, iar, pe de altă parte, o expresie a experiențelor educației extrașcolare (nonformale).

Din perspectiva pedagogiei, ne vom axa pe proiectarea curriculumului pentru educație extrașcolară, iar din perspectiva organizațională – pe implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală).

→ ***Nevoia de proiectare a curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)***

Necesitatea conceperii unui curriculum pentru educația extrașcolară (nonformală) este determinată de mai mulți factori:

- lipsa unui concept al curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală);
- lipsa mai multor documente curriculare de calitate pentru educația extrașcolară (nonformală);
- asigurarea continuității dintre curriculumul pentru învățământul general și curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală);
- asigurarea funcționalității domeniilor și profilurilor de educație extrașcolară (nonformală);
- reglarea și gestionarea procesului de educație extrașcolară (nonformală).

→ ***Demersuri și metodologia proiectării curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)***

Proiectarea curriculară se realizează în raport cu următoarele condiții:

- diagnosticarea/ evaluarea stării actuale a curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală);
- conceptualizarea viitorului curriculum pentru educația extrașcolară (nonformală): *stabilirea conceptului, modelului, principiilor* care trebuie proiectate;
- stabilirea consecutivității proiectării produselor curriculare: *planul de învățământ* (pentru instituții de educație extrașcolară (nonformală)) → *curriculumul pe discipline/ curriculumul pe tipuri de activități* → *manuale* → *ghiduri metodologice* → *proiecte didactice/ scenarii ale activităților* → *alte materiale educaționale*.

Atenție! Demersuri de diagnosticare și conceptualizare a curriculumului educațional din Cadrul de referință al Curriculumului Național reprezintă și reperi valabile pentru proiectarea curriculumului la educația extrașcolară (nonformală).

→ **Proiectarea curriculumului de bază pentru educația extrașcolară (nonformală)**

Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală) reprezintă un document de politici educaționale conceput într-o manieră inter- și trans-disciplinară.

Proiectarea curriculumului de bază se axează pe următoarele reperi:

- raportarea la dinamica și nevoile actuale generate de mutațiile societății;
- raportarea la nevoile, interesele, aptitudinile, oportunitățile elevilor din perspectiva educației extrașcolare;
- raportarea la specificul și valențele formative ale profilurilor educației extrașcolare (nonformale);
- raportarea la competențele-cheie (Bruxelles, 2018) și la competențele pentru educația formală, în vederea asigurării continuității și formării personalității elevilor;
- raportarea la acele tradiții ale sistemului autonom de educație extrașcolară care se dovedesc pertinente din punctul de vedere al eficienței și renovării curriculare.

Așadar, Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală) va include următoarele componente: *Preliminarii; Competențe-cheie/ transversale; Competențe generale pentru domeniile educației extrașcolare (nonformale); Competențe specifice profilurilor educației extrașcolare (nonformale); Taxonomia competențelor.*

→ **Proiectarea curricula pe discipline de profil/ tipuri de activități**

Curriculumul pe disciplinele de profil sau pe tipurile de activități reprezintă documentul strategic, dar și operational privind proiectarea și realizarea concretă a activităților de educație extrașcolară (nonformală).

Cerințele proiectării curriculare impun realizarea unor acțiuni pedagogice situate într-o ordine ierarhică explicită:

- fundamentarea clară a concepției curriculumului pe discipline de profil sau pe tipul de activități (*centrare pe elev, centrare pe competențe, centrare pe context*);
- definirea clară a competențelor în termeni de finalități, angajate în selectarea și ordonarea conținuturilor în funcție de potențialul său formativ, valorificabil la maximum în contextul fiecărei vârste psihologice, dar și în raport cu interesul, aptitudinile, orientările valorice ale elevilor;
- divizarea materiei pe module/ unități de învățare, aplicabile în sensul educației diferențiate, individualizate;
- sugerarea soluțiilor metodologice opționale în diferite situații de educație extrașcolară (nonformală) în cadrul profilurilor respective.

Articularea acestor demersuri conferă curricula pe discipline de profil și pe tipuri de activități legitimitate pedagogică, probată prin calități reflectate la nivelul următoarelor principii de proiectare curriculară:

1. Relevanța formativă pozitivă (prin alegerea conținuturilor contextuale, esențiale, în prezent și în viitor în perspectiva satisfacției oportunităților și intereselor formabililor).
2. Secvențialitatea adaptabilă la nivelul raportului dintre specificul disciplinei de profil/ tipul de activitate și particularitățile educației extrașcolare (nonformale) în cadrul diferitor domenii și profiluri.
3. Consistența internă (prin corelarea adecvată a tuturor elementelor curriculare, dar și corelarea inter- și pluridisciplinară).
4. Deschiderea pedagogică spre diferite variante ale educației extrașcolare (nonformale).

De menționat că în structura curriculumului pe disciplinele de profil nu este inclusă componenta *Repere conceptuale*, care poate fi inclusă în componenta *Preliminarii*.

Structura curriculumului pe tipuri de activități în cadrul profilurilor educației extrașcolare (nonformale):

- ***Preliminarii***
- ***Planul de realizare a activităților***
 - *competențe specifice și unități de competențe;*
 - *tematica/ subiecte (unități de conținuturi);*
 - *timpul și perioada de realizare;*
 - *metode și tehnici de realizare a activităților;*
 - *resurse didactice.*

Pot fi propuse și alte modele în acest sens.

Structura curriculumului ca program, propriu-zis, pentru educația extrașcolară (nonformală)/ curriculumul pentru disciplinele de profil (doar pentru instituțiile de educație extrașcolară (nonformală) de profil):

- ***Preliminarii***
- ***Administrarea disciplinei de profil***
- ***Sistemul de competențe***
 - *competențe specifice profilului;*
 - *competențe specifice disciplinei.*
- ***Unități de învățare:***
 - *unități de competențe;*
 - *unități de conținuturi;*
 - *activități și produse de învățare/ educaționale.*
- ***Strategii de organizare și realizare a activităților educaționale***
- ***Bibliografie***

De menționat că acest tip de curricula se caracterizează prin mai mare flexibilitate și complexitate a competențelor de format, dar și a conținuturilor, care de fiecare dată pot fi reactualizate, modificate de nevoile, interesele, aptitudinile elevilor. Curriculumul pe tipuri de activități este unul puternic axat pe personalitatea cadrului didactic/ formator, pe viziunile lui pedagogice.

→ **Unele sugestii privind conceperea unor componente ale curriculumului pe discipline de profil**

- Componenta **Preliminarii**

Componenta **Preliminarii** se va axa pe prezentarea unor informații generale privind:

- statutul și funcțiile documentului;
- conceptul general și particularitățile documentului;
- beneficiarii documentului și modalități de aplicare;
- alte informații.

- **Administrarea disciplinei**

Această componentă se axează pe aspectul managerial al organizării curriculare: *profilul, tematica, numărul de ore pe săptămână* pentru studierea temelor respective etc.

- Componenta **Sistemul de competențe**

Sistemul de competențe este competența-cheie a acestui tip de curricula. Documentul va include *competențele specifice profilului* (transferate din *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)*) și *competențele specifice disciplinei de profil*, formulate în raport cu cele specifice profilului, dar și în raport cu una sau altă taxonomie a competențelor.

În conformitate cu particularitățile formării graduale și pe etape a competențelor la formabili este oportun a introduce în curricula subcomponenta *Unități de competențe/ pre-achiziție* în calitate de "material de construcție" pentru competențele generale ale doemniului și specifice disciplinei de profil. Proiectarea unităților de competențe se realizează în corelare cu unitățile de conținut și în raport cu taxonomia competențelor (*a se vedea Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)*).

Și în cadrul curriculumului pe disciplinele de profil poate fi introdusă componenta **Unități de învățare** care poate fi prezentată tabelar (*a se vedea Tabelul 3.2.*)*

Tabelul 3.2. Structura unității de învățare în cadrul curricular

Nr. crt.	Unități de competențe/ pre-achiziții	Unități de conținuturi	Activități și produse de învățare
1.	• Identificarea • Explicarea • Definirea • Argumentarea • Elaborarea • Interpretarea • Etc.		

* Curricula pe disciplinele de profil, în primul rand, din cadrul domeniului *Arte*, poate fi axată pe module – componenta variativă (pentru un număr de discipline înrudite) și componenta invariantă – comună pentru toate modulele.

- Componenta *Unități de conținuturi*

Componenta curriculumului pe discipline *Unități de conținuturi* indică modalitatea concretă, mijlocul cu ajutorul căruia, prin predare-învățare, se pot realiza finalitățile curriculare.

Noțiunea clasică de "conținut" desemnează "substanța" asupra căreia și prin care se acționează prin strategii didactice, pentru atingerea unui nivel performant în realizarea finalităților proiectate.

Definirea funcțională a conținutului este mai utilă acțiunii educaționale, care este subordonată și condusă prin "finalități". În acest sens, conținutul este înțeles ca totalitatea informațiilor transformate în cunoștințe, capacități, atitudini, valori, competențe.

În raport cu structura tradițională a conținutului, conceptual actual de conținut al învățământului cuprinde atât schimbări de semnificație ale componentelor tradiționale, îndeosebi privind cunoștințele, cât și introducerea unor componente și a unor termeni noi. Astfel, componentele importante ale conținutului constituie: strategiile cognitive, comportamentale și atitudinale de ordin sociomoral.

De asemenea, este de menționat că, în prezent, structura conținuturilor este plasată în contextul teoriei curriculare, fiind dependentă de tipul curriculumului în care conținuturile sunt integrate și de natura experiențelor de învățare pe care curriculumul le stabilește.

Integrarea curriculară a conținuturilor este schimbarea de paradigmă cea mai importantă în materie de selecție, tipologizare și organizare a conținuturilor [13].

În acest caz se cere o explicație cu referire la identificarea și proiectarea unităților de conținut în structura curriculumului disciplinar pe profil. În primul rând, unitatea de conținut trebuie să reflecte structura cunoștințelor (*a se vedea* Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)), în al doilea rând, unitățile de conținut trebuie să reflecte specificul profilului respectiv și, în al treilea rând, unitățile de conținut trebuie să fie atractive și actuale pentru elevi.

- Componenta *Sugestii metodologice*

Recomandările cu referire la această componentă țin de: formele de organizare și realizare a educației extrașcolare (nonformale); strategii educaționale specifice formării abilităților într-un profil concret.

Ideea-cheie a metodologiei propuse în curriculumul dat constă în promovarea educației centrate pe elev ca activitate de construire individuală a cunoașterii; subiectul se informează, selectează, apreciază, analizează, compară, clasifică, transferă, descoperă, rezolvă, concluzionează etc. Cu alte cuvinte, elevul realizează demersuri constructiviste în măsura în care profesorul să se asigure că procesul de educație nu se rezumă la furnizarea de informații (*ce să învețe*), ci să sprijine/ îndrume elevii să învețe (*cum să învețe*) și să exerseze să gândească, dezvoltând-și competențele de gândire superioară, activă, logică, analitică, critică.

Așadar, educația în cadrul disciplinelor de profil se va axa pe următoarele strategii didactice: strategii expositive; strategii didactice ilustrativ-explicative; strategii euristice; strategii algoritmice; strategii de învățare prin cooperare; strategii axate pe acțiunea de cercetare; strategii problematizate [13].

Toate aceste sugestii privind problema curriculumului pe disciplinele de profil sunt valabile și pentru proiectarea altor categorii de curricula, inclusiv a celor pentru diferite tipuri de activități în cadrul profilurilor respective.

Un alt ansamblu de produse curriculare ține de cele personalizate: proiecte educaționale de lungă durată (a lecțiilor în cadrul instituțiilor de învățământ extrașcolar de profil și a diferitor tipuri de activități și scenarii), în cadrul altor structuri de educație extrașcolară.

Totodată, trebuie de menționat că *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația extrașcolară (nonformală)* și curricula pe disciplinele de profil și pe tipuri de activități reprezintă un cadru de referință pentru elaborarea manualelor, ghidurilor metodologice, altor materiale educaționale.

→ **Implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală)**

Metodologia implementării și monitorizării curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală) se axează pe două dimensiuni: *managerială și pedagogică*.

În cadrul fiecărei dimensiuni se aplică strategii și instrumente specifice:

Dimensiunea managerială implică:

- crearea condițiilor motivaționale și organizaționale cu privire la implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală);
- organizarea formării resurselor umane privind implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală);
- organizarea implementării și monitorizării propriu-zise a curriculumului.

Dimensiunea pedagogică implică:

- formarea continuă a cadrelor didactice în vederea implementării și monitorizării curriculumului nonformal;
- elaborarea sistemului de indicatori cu privire la eficiența implementării curriculumului nonformal și, în special, a documentelor curriculare etc.

Sistemul de condiții cu privire la implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală) este determinant.

Prima condiție ține de crearea cadrului motivațional pentru toți participanții implicați în implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal:

- creșterea profesională a cadrelor didactice;
- participare la seminare și la traininguri special organizate;
- obținerea gradelor didactice;
- creșterea statutului și posibilitatea de a obține funcția de formator local/ național etc.

A doua condiție ține de aspectul organizațional al procesului de implementare a curriculumului pentru educația extrașcolară (nonformală). Aspectul dat vizează trei niveluri: național, raional/ municipal și instituțional [13].

De menționat că implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal este un proces poliaspectual, complex și dificil în virtutea diversității structurilor, formelor, tipurilor de educație extrașcolară (nonformală).

În acest sens, procesul dat poate fi direcționat pe două direcții/ aspecte. Prima direcție ține de implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal în instituțiile de educație extrașcolară de profil și în alte structuri, care funcționează sub egida Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC). A doua direcție ține de implementarea și

monitorizarea curriculumului nonformal în instituții și structuri, care funcționează sub egida altor ministere și structuri (federații, asociații, cluburi particulare, ONG-uri etc.).

În acest context, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova îi revine funcția de elaborare și promovare a politicilor în domeniul proiectării, implementării și monitorizării curriculumului nonformal în toate instituțiile și structurile de educație extrașcolară (nonformală), indiferent de statutul și apartenența acestora.

În acest sens, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova va implica în procesul de implementare și monitorizare a curriculumului nonformal instituțiile respective din subordinea sa: Direcțiile raionale/ municipale de învățământ; Centrul Republican pentru Copii și Tineret din mun.Chișinău; Institutul de Științe ale Educației din mun.Chișinău; catedre universitare cu profil pedagogic.

Implementarea curriculumului presupune mai multe tipuri de activități manageriale:

- Planificarea implementării curriculumului atât la nivelul instituției/ structurii de educație extrașcolară (nonformală) (planificarea strategică), cât și la nivelul compartimentelor (comisii metodice, administrație etc.) și al personalului (planificarea operațională).
- Organizarea activității din structurile respective în vederea implementării curriculumului nonformal.
- Coordonarea acțiunilor de implementare a curriculumului (stabilirea modalităților de comunicare operativă între toți factorii implicați în implementarea curriculumului, desfășurarea unor ședințe de analiză și de luare a unor decizii operative etc.).
- Antrenarea personalului unității respective în acțiunile de implementare a curriculumului nonformal.
- Evaluarea desfășurării acțiunilor de implementare a curriculumului nonformal.

Implementarea curriculumului vizează modul concret în care se realizează transpunerea în practică a unui curriculum nonformal.

Pentru implementarea curriculumului se concretizează: norme, reglementări pentru factorii responsabili. Este necesară distribuirea resurselor, stabilirea procedurilor de distribuire a fondurilor necesare, angajarea personalului necesar (antrenat în implementarea curriculumului) etc. În implementarea curriculumului sunt implicate, de obicei, numeroase instituții: instituția, familia și comunitatea, organizațiile voluntare, instituțiile de informare și consiliere și, desigur, statul. Astfel, managementul curriculumului impune călăuzirea multitudinii de acțiuni, activități, instituții, subiecți spre realizarea obiectivelor preconizate.

O altă condiție cu referire la implementarea curriculumului nonformal ține de pregătirea/formarea cadrelor didactice și a celor de conducere.

Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice în vederea formării competențelor de implementare a curriculumului este un program complex și primordial în obținerea rezultatelor scontate. Obținerea de schimbări conceptuale și practice în procesul implementării curriculumului este posibilă prin reorganizarea formării profesionale continue a cadrelor didactice din sistemul educației extrașcolare (diversificarea instituțiilor care pot realiza formarea continuă în domeniul educației nonformale).

Managementul procesului de monitorizare a curriculumului se realizează prin:

- stabilirea actorilor implicați în procesul de monitorizare a implementării curriculumului nonformal;

- elaborarea planului de acțiuni privind monitorizarea procesului de implementare a curriculumului nonformal;
- proiectarea metodologiei și a instrumentarului de monitorizare a procesului de implementare a curriculumului nonformal;
- validarea metodologiei și a instrumentarului, instruirea monitorilor;
- realizarea de către monitori a procesului de monitorizare a implementării curriculumului nonformal – culegerea de informații;
- prelucrarea și interpretarea datelor și informațiilor obținute din procesul de monitorizare;
- analiza și sinteza datelor, formularea de concluzii și recomandări;
- implementarea metodologiei de monitorizare la nivel instituțional.

Acțiunile de monitorizare sunt proiectate înainte de a începe procesul nemijlocit de implementare a curriculumului și se desfășoară în baza unui Program de acțiuni [13].

4. REFERINȚE ALE MANAGEMENTULUI EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE (NONFORMALE)

4.1. Cadrul general al managementului educației extrașcolare (nonformale)

→ *Context național*

O viziune generalizatoare asupra managementului educației extrașcolare (nonformale) ne permite să formulăm unele constatări:

1. Managementul educației extrașcolare (nonformale) nu s-a conturat ca un sistem la nivel național, fundamentat teoretic, metodologic și normativ. De regulă, funcțiile manageriale sunt îndeplinite, fragmentar sau la necesitate, de organele de conducere din sistemul de învățământ formal sau de structurile de conducere din diferite domenii, în cadrul cărora funcționează instituțiile/ centrele de educație extrașcolară (nonformală).
2. Diversitatea formelor, structurilor ce prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală), având diferit statut și apartenență juridică, creează un context în cadrul căruia este foarte dificil de a concepe și valorifica un demers managerial eficient.
3. Din sistemul funcțiilor manageriale (de diagnosticare și pronosticare, de conceptualizare, de proiectare strategică, de monitorizare, de informare, de motivare și comunicare managerială) se valorifică fragmentar și contextual numai unele dintre ele: de informare, de comunicare etc.
4. Totodată, dintre toate tipurile de management educațional (managementul calității, managementul strategic, managementul resurselor umane, managementul curriculumului, managementul resurselor tangibile etc.) numai unele dintre ele realizează în mod contextual și spontan funcțiile sale.
5. Un studiu realizat în cadrul Universității de Stat din Moldova cu privire la eficiența managementului educației extrașcolare (nonformale) arată că respondenții o apreciază, mai degrabă, negativ eficiența managementului educației extrașcolare (nonformale), în genere, și unele componente ale acestuia, în speță.

→ *Managementul educației extrașcolare (nonformale): concept și configurație praxiologică*

În contextul abordărilor teoretice ale managementului educațional, dar și reieșind din esența și specificul educației extrașcolare (nonformale), formulăm o definiție a managementului educației extrașcolare (nonformale):

Managementul educației extrașcolare (nonformale) este un concept și un proces direcționat spre realizarea obiectivelor și funcțiilor structurilor prestatoare de servicii în domeniul educației extrașcolare (nonformale), prin antrenarea resurselor umane și utilizarea resurselor financiare, manageriale, didactice, curriculare, logistice etc. în contextul unui mediu nonformal.

Se constată că de modul în care managementul educației extrașcolare (nonformale) realizează funcțiile sale, precum și de modul în care se construiește relația dintre manageri și cadrele didactice, dintre cadrele didactice și părinți depinde modul în care se conturează modelele organizaționale.

Totodată, se constată că structurile de educație extrașcolară (nonformală) manifestă în activitatea lor succes și eficiență în cazul în care managementul se axează pe încredere și pe

crearea de condiții optime de satisfacție a intereselor și oportunităților atât ale formatorilor, cât și ale formabililor.

Reieșind din specificul educației extrașcolare (nonformale), care, alături de cea formală, reprezintă o formă de realizare a educației pe parcursul întregii vieți, constatăm că aceasta semnifică "un proces stadial, orientat spre înțelegerea mai profundă a lumii și spre îmbogățirea cumulativă a potențialului creativ al personalității" [18, p.6].

Educația extrașcolară (nonformală) a elevilor reprezintă un sistem (subsistem) educațional și realizează aceleași funcții generale, ca și educația formală, însă într-o formă specifică, asumându-și unele funcții complementare, extinse sau contextuale.

Totodată, caracteristicile și specificul educației extrașcolare generează și cadrul managerial al acestui proces (*a se vedea* Fig. 4.1.).

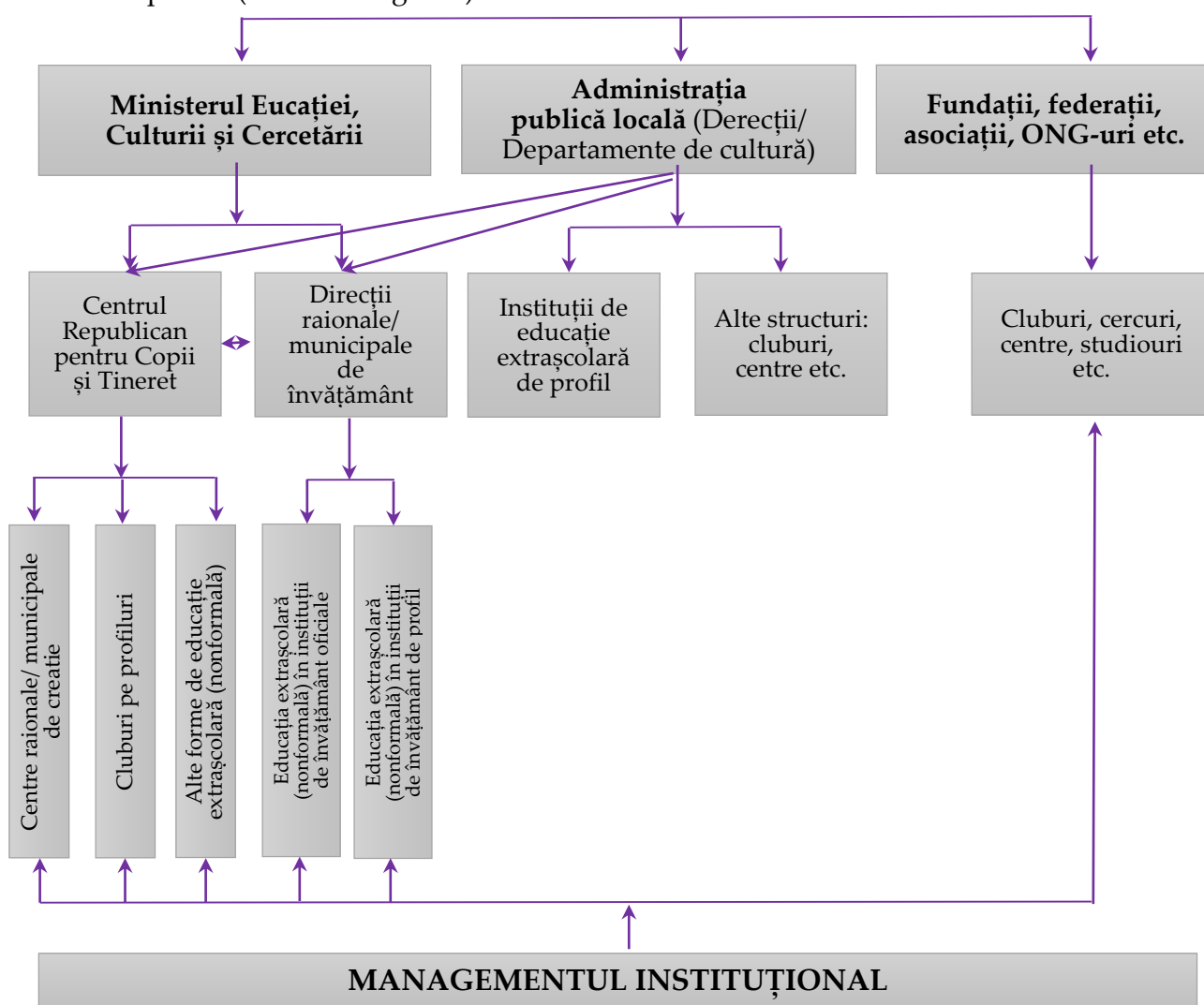

Fig.4.1. Structura managementului educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova

Fiecărei stucturi manageriale i se atribuie prin documente normative și statutul acestora funcții specifice:

- **Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC)** – funcția de elaborare și promovare a politicilor în domeniul educației extrașcolare (nonformale), dar și de coordonare la nivel național.

- **Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ** – funcția de aplicare a politicilor naționale în domeniul educației extrașcolare (nonformale), elaborarea politicilor locale în domeniul educației extrașcolare (nonformale), dar și gestionarea educației extrașcolare (nonformale) din cadrul instituțiilor din subordine, care prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală).
- **Centrului Republican pentru Copii și Tineret, mun. Chișinău** – două funcții principale: de prestare a serviciilor de educație extrașcolară (nonformală) pe diferite domenii și profiluri; gestionarea activităților metodice din cadrul structurilor afiliate și gestionarea formării continue a cadrelor didactice din sistem.
- **Administrației publice locale (Direcții/ Departamente de cultură)** – întregul pachet de funcții privind managementul structurilor subordonate de educație extrașcolară (nonformală), corelând cu politicile din domeniu, promovare de MECC.
- **Fundațiilor, federațiilor, asociațiilor, ONG-urilor etc.** – întregul pachet de funcții privind managementul structurilor subordonate de educație extrașcolară (nonformală), corelându-l cu politicile din domeniu promovate de MECC.

Fiecare structură (organ) managerială va asigura funcționalitatea sa în baza unui *Regulament instituțional*, elaborat în baza unui cadru normativ la nivel național (*Regulament-cadru*).

→ **Câteva mecanisme și direcții de realizare a unui management eficient în domeniul educației extrașcolare (nonformale)**

- Promovarea prin mass-media și alte forme a noului statut al educației extrașcolare (nonformale) în societatea informațională, axată pe cunoaștere.
- Cooperarea și integrarea resurselor și crearea rețelelor de interconexiune, inclusiv în cadrul sistemelor cluster.
- Promovarea parteneriatului în cadrul educației extrașcolare (nonformale) între stat, familie, business și ONG-uri.
- Conceperea unor modele intersectoriale de conducere a sistemului de educație extrașcolară (nonformală).
- Organizarea cercetărilor științifice în domeniul educației extrașcolare (nonformale) și, în special, în domeniul managementului educației nonformale.
- Crearea unor mecanisme de indentificare a performanțelor elevilor în cadrul educației extrașcolare (nonformale) și luarea în considerare a acestora în procesul de admitere în instituțiile de învățământ nonterțial și superior.
- Crearea condițiilor de formare continuă a managerilor din sistemul educației extrașcolare (nonformale).

→ **Unele mecanisme și direcții de finanțare a educației extrașcolare (nonformale)**

Managementul financiar, ca și alte dimensiuni manageriale, realizează funcții de planificare, revizuire, estimare, monitorizare a alocațiilor și de utilizare a fondurilor.

Pe de o parte, managementul finanțării educației nonformale în Republica Moldova se reglementează de un șir de legi, în mare parte indirect (*Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar, nr.847; Legea privind administrația publică locală, nr.436; Legea privind descentralizarea administrativă, nr.435 etc.*); pe de altă parte, managementul finanțării educației nonformale este unul nesistemic și greu de monitorizat.

De menționat că managementul resurselor financiare în domeniul educației extrașcolare (nonformale) este influențat, în mare parte, de statutul structurilor prestatoare de servicii respective: de stat sau particulare.

De regulă, statul finanțează educația extrașcolară (nonformală) de profil, realizată în instituțiile de educație extrașcolară de profil și în instituțiile de învățământ formal. Alte forme de educație extrașcolară (nonformală) sunt finanțate din alte surse: părinți, sponsori, proiecte speciale etc. Deoarece în sistemul educației extrașcolare (nonformale) nu există un cadru normativ privind finanțarea serviciilor în acest domeniu (dar și a altor aspecte ale educației extrașcolare (nonformale)) se creează situații de incertitudine, de conflicte, de demotivare, de abandon al educației extrașcolare (nonformale) etc.

În acest context, dezvoltarea mecanismelor de finanțare a educației extrașcolare (nonformale) se va axa pe:

- Reconceptualizarea finanțării educației extrașcolare (nonformale) per elev pentru structurile cu diferite forme de proprietate: de stat și cele particulare.
- Prioritizarea finanțării unor programe ale educației extrașcolare (nonformale) pentru elevi cu nevoi speciale, pentru elevii din familii vulnerabile, pentru elevii dotați, pentru elevii cu performanțe excepționale etc.
- Finanțarea din bugetul de stat a unor proiecte actuale și de performanță în domeniul educației extrașcolare (nonformale).
- Valorificarea mecanismelor de micșorare a impozitelor privind structurile nebugetare care prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală).
- Reducerea plăților pentru arenda spațiilor de stat, pentru structurile nestatale care prestează servicii în domeniul educației extrașcolare (nonformale).

→ ***Unele mecanisme și direcții de dezvoltare a infrastructurii educației extrașcolare (nonformale)***

La etapa actuală nu există o cartografie a infrastructurii educației extrașcolare (nonformale) și a potențialului acesteia privind organizarea procesului de educație extrașcolară (nonformală). Totodată, se constată, pe de o parte, lipsa/ insuficiența dimensiunilor infrastructurale în vederea realizării educației extrașcolare (nonformale) de calitate; pe de altă parte, multe obiecte ale infrastructurii existente nu se valorifică optimal și eficient.

Desigur, o direcție prioritară pentru dezvoltarea educației extrașcolare (nonformale) rămâne modernizarea infrastructurii, începând cu modernizarea spațiilor și continuând cu procurarea de noi utilaje, instrumente, inventar sportiv și de agrement etc.

Totodată, este actuală crearea condițiilor și oportunităților de implementare în sistemul educației extrașcolare (nonformale) a tehnologiilor informaționale și comunicaționale inovative.

4.2. Resursele umane în sistemul de educație extrașcolară (nonformală)

Managementul resurselor umane este parte componentă a sistemului de conducere a educației extrașcolare (nonformale).

Personalul din sistemul educației extrașcolare (nonformale) este constituit din personal de conducere, personal didactic, educatori, antrenori, anumatori etc.

Dacă pornim de la definiția noțiunii de management al resurselor umane în învățământ, care reprezintă "un sistem coerent și logic de activitate de valorizare, valorificare și amplificare a resurselor interne ale cadrului didactic/ managerial din perspectiva performanțelor, împlinirii și satisfacției profesionale" [2, p.79], atunci putem deduce și unele particularități ale managementului resurselor umane în cadrul educației nonformale. Aceste particularități se deduc din specificul educației nonformale: statutul neoficial sau mai puțin oficial decât cel al educației formale; diversitatea tipurilor, formelor și documentelor cu privire la educația nonformală; diversitatea categoriilor de subiecți implicați în educația nonformală; caracterul benevol al educației nonformale etc.

Așadar, putem identifica următoarele particularități ale managementului resurselor umane în cadrul educației nonformale (*a se vedea* Tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. *Particularitățile managementului resurselor umane în cadrul educației nonformale în Republica Moldova*

Nr. crt.	Indicatori	Caractareistici/ funcții/ atribuții
1.	<i>Politici de resurse umane</i>	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC).
2.	<i>Planificarea resurselor umane și a managementului resurselor umane</i>	Se planifică la nivel de Direcții raionale/ municipale de învățământ, instituții oficiale de învățământ și instituții specializate de educație extrașcolară (nonformală) de profil.
3.	<i>Recrutarea selectivă</i>	Cadrele didactice, educatorii, formatorii se selectează, de regulă, din cadrul celor cu studii pedagogice (și nu numai). Nu există la nivel de normă criterii de selectare a personalului pentru educația nonformală.
4.	<i>Integrarea/ orientarea/ îndrumarea</i>	În cadrul instituțiilor oficiale de învățământ aceste funcții fac parte din responsabilitățile administrațiilor și poartă un caracter complementar. În cadrul instituțiilor specializate de educație nonformală aceste funcții fac parte din responsabilitățile administrației.
5.	<i>Motivarea/ promovarea</i>	Se aplică aceleași instrumente de motivare ca și pentru cadrele didactice din învățământul formal, însă realizate, în mare parte, fragmentar.
6.	<i>Perfecționarea/ formarea continuă</i>	Nu se organizează în mod sistemic. Centrul Republican pentru Copii și Tineret este responsabil de formarea continuă.
7.	<i>Evalurea/ monitorizarea</i>	Funcțiile de evaluare/ monitorizare revin Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ, administrației instituțiilor de învățământ, administrațiilor publice locale, altor structuri abilitate. Nu există un concept clar și o metodologie de realizare a acestui proces.

8.	Comunicarea managerială	Depinde de: A. Rolurile îndeplinite de către manager: • roluri decizionale; • roluri informaționale; • roluri interpersonale. B. Stilurile de conducere ale managerilor: • stil de tip "blănare"; • stil de tip <i>informare-dirijare</i>; • stil de tip <i>convingere</i>; • stil de tip <i>rezolvare de probleme</i>.

Identificarea acestor particularități cu privire la managementul resurselor umane în cadrul educației nonformale a elevilor nu a epuizat problematica managementului resurselor umane din acest subsistem al educației, ci a deschis noi orientări și oportunități de a stabili starea actuală a acestuia și a determina căile de dezvoltare în perspectivă.

Totodată, deja în contextul acestor particularități putem constata următoarele:

- Nu există un concept clar privind politicile de resurse umane în cadrul educației nonformale la nivel național, regional și instituțional.
- Managementul resurselor umane va fi eficient, ca și întregul sistem de educație nonformală, dacă va fi elaborată, implementată și monitorizată o paradigmă modernă de management al resurselor umane.

→ *Unele mecanisme și direcții de dezvoltare a resurselor umane în cadrul educației extrașcolare (nonformale)*

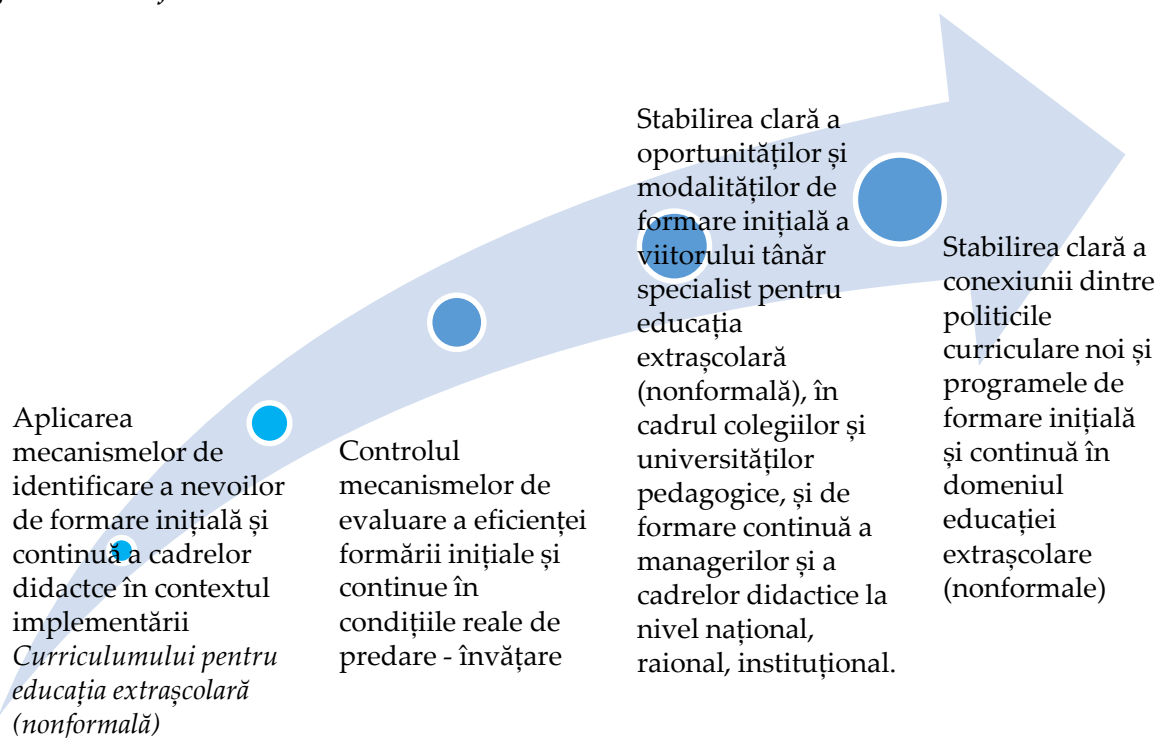

Fig.4.2. Prolegomene la un concept de formare inițială și continuă a resurselor umane pentru educația extrașcolară (nonformală) [14]

- Elaborarea modelelor de formare inițială a cadrelor didactice pentru sistemul de învățământ extrașcolar (nonformal).
- Crearea condițiilor de formare continuă a cadrelor didactice în raport cu nevoile lor profesionale.
- Susținerea și motivarea cadrelor didactice pentru activitatea în domeniul educației extrașcolare (nonformale).

Politica de stat în domeniul educației prioritizează formarea cadrelor didactice și de conducere, care să corespundă cerințelor actuale orientate spre schimbare, inovare, dinamism, spre o educație modernă.

Pentru realizarea acestor deziderate în domeniul educației extrașcolare (nonformale) este nevoie de o pregătire profesională corespunzătoare tendințelor actuale ale politicilor educaționale. În sistemul educației extrașcolare (nonformale) fiecare cadru didactic (specialist) și personal de conducere necesită să manifeste un set de competențe generale și specifice pentru a realiza cu succes rolurile multiple pe care le are în activitatea sa profesională.

5. DEMERSURI PRIVIND IMPLEMENTAREA CADRULUI DE REFERINȚĂ AL EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE (NONFORMALE)

5.1. Reactualizarea cadrului normativ/ reglatoriu al educației extrașcolare (nonformale)

Cadrul de referință al educației extrașcolare (nonformale) este elaborat în raport cu politicile europene și naționale în domeniul educației extrașcolare (nonformale), dar și cu tendințele dezvoltării acestui sector pe plan internațional.

În acest context, documentul se bazează și promovează un ansamblu de abordări ale educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova:

- Educația extrașcolară se abordează din perspectiva și în contextul educației pe parcursul întregii vieți, fiind o formă, dar și o modalitate de realizare a acestui proces.
- Educația extrașcolară se abordează din perspectiva educației nonformale, concept promovat de Consiliul Europei ca componentă ce se referă la educația nonformală a copiilor/ elevilor.
- Educația extrașcolară se abordează din perspectiva paradigmei curriculare, privind curriculumul nonformal ca și concept, ca și conținut, ca și proces, ca și finalitate, ca și produs, realizând teoria psihocentrică și sociocentrică în conceperea cadrului curricular respectiv.
- Curriculumul pentru educația extrașcolară (nonformală) se va axa pe un sistem de competențe-cheie (Bruxelles, 22 mai 2018) și pe competențele generale și specifice ale educației extrașcolare (nonformale).
- Structurarea educației extrașcolare (nonformale) pe domenii și profiluri și corelarea acestora cu arii curriculare din învățământul formal.
- Fundamentarea unui management al educației extrașcolare (nonformale) axat pe diversitatea formelor, structurilor, finalităților educației extrașcolare (nonformale).
- Stabilirea direcțiilor și mecanismelor de dezvoltare a sectorului de educație extrașcolară (nonformală) etc.

Realizarea acestui cadru inovațional privind educația extrașcolară (nonformală) în Republica Moldova presupune reactualizarea și complementarea documentelor normative (Codul educației al Republicii Moldova (2014), Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011)) cu un ansamblu de prevederi cu referire la următoarele aspecte:

- definirea educației nonformale ca un sistem și subsistem care se referă la educația copiilor, elevilor, tinerilor și a adulților;
- redefinirea conceptului de educație extrașcolară din perspectiva noilor abordări și a funcțiilor complementare;
- formularea principiilor politicii de stat în domeniul educației extrașcolare (nonformale);
- definirea conceptului de curriculum pentru educația extrașcolară (nonformală) și stabilirea finalităților specifice fiecărui profil și instituții de prestare a acestor servicii;
- prezentarea structurii educației extrașcolare (nonformale) în Republica Moldova;
- definirea cadrului managerial al educației extrașcolare (nonformale);
- stabilirea modalităților de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educația extrașcolară (nonformală);

- stabilirea surselor și metodologiei de finanțare a educației extrașcolare (nonformale);
- dezvoltarea programelor de educație extrașcolară (nonformală) nu doar pentru domeniile *Arte; Sport, Turism și Agrement*, dar și pentru domeniile *Cultură și Societate; Știință. Tehnică. Tehnologii*;
- stabilirea mecanismelor de marketing al serviciilor din cadrul educației extrașcolare (nonformale);
- structurarea competențelor diferitor prestatori și organizatori de educație extrașcolară (nonformală);
- asigurarea socială a cadrelor didactice și manageriale din cadrul educației extrașcolare (nonformale) etc.

5.2. Elaborarea Programului Național și a Programelor raionale/ municipale, altor structuri ce prestează servicii de educație extrașcolară (nonformală) privind dezvoltarea acestui sector

Implementarea unui *Cadru de referință al educației extrașcolare (nonformale)* implică un număr mare de resurse umane, organizaționale, logistice etc.

Pentru a realiza acest proces sistemic și eficient este nevoie de un concept strategic. În acest sens, elaborarea unui Program Național, dar și a Programelor locale și instituționale poate sincroniza toate activitățile și eforturile persoanelor implicate în acest proces.

Există mai multe concepte și modalități de elaborare a Programelor Strategice și Operaționale. În acest document noi propunem realizarea următorilor pași privind structurarea Programului de dezvoltare a educației extrașcolare (nonformale):

1. Elaborarea *Introducerii*.
2. Analiza situației în domeniul educației extrașcolare (nonformale): *analiza PESTE, analiza SWOT*.
3. Structurarea și prioritizarea problemelor pe componente ale educației extrașcolare (nonformale).
4. Stabilirea acțiunilor și orientărilor strategice.
5. Stabilirea etapelor și termenelor de realizare.
6. Stabilirea costurilor.
7. Stabilirea responsabililor de implementare.
8. Identificarea riscurilor de implementare.
9. Descrierea managementului implementării.
10. Stabilirea modalităților de monitorizare a implementării Programului respectiv.

Pentru implementarea Programelor de dezvoltare a educației nonformale se creează grupuri de experți, care vor activa în strictă corespundere cu termenii de referință stabiliți de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

5.3. Monitorizarea implementării *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* în Republica Moldova

Monitorizarea implementării *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* revine, în plan strategic, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, altor ministere care au în subordinea lor instituții de educație extrașcolară (nonformală). În plan operațional acest proces poate fi realizat de Direcțiile raionale/ municipale de învățământ, de alte structuri abilitate. Acesată activitate presupune elaborarea unei metodologii, a sistemului de indicatori și instrumente de monitorizare.

Pentru monitorizarea implementării *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* agenții respectivi vor aplica mai multe surse în acest sens, printre care: *Programul de dezvoltare a învățământului: conceptualizare și implementare*. Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2015.

5.4. Riscuri privind implementarea eficientă a *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* în Republica Moldova

- Instabilitatea factorului educațional legat de pandemia COVID 19.
- Instabilitatea factorului politic și economic, care poate influența politicile educaționale.
- Nivelul scăzut de motivație și, în unele cazuri, al profesionalismului cadrelor didactice din sistemul educației extrașcolare (nonformale).

5.5. Rezultatele așteptate în urma implementării *Cadrului de referință al educației extrașcolare (nonformale)* în Republica Moldova

- Va fi reconstruit și reactualizat sistemul de educație extrașcolară (nonformală) în raport cu prevederile politicilor europene și naționale în acest domeniu.
- Vor fi formate la elevi competențe de valorificare a resurselor educației extrașcolare (nonformale) în scopul autodezvoltării, autoactualizării, orientării profesionale etc.
- Vor fi create mecanisme de motivare și oportunități privind alegerea de programe ale educației extrașcolare (nonformale) în raport cu interesele și atracțiile proprii.
- Vor fi formate mecanisme manageriale, inclusiv intersectoriale, privind gestionarea sistemului de educație extrașcolară (nonformală).
- Vor fi diversificate serviciile de educație extrașcolară prin valorificarea mai eficientă a domeniilor *Cultură și Societate; Știință. Tehnică. Tehnologii*.
- Vor fi create condiții și noi oportunități de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educația extrașcolară (nonformală).
- Vor fi create mecanisme de realizare a continuității și interconexiunii dintre învățământul formal și cel nonformal.
- Vor fi create condiții pentru activitatea sectorului privat în domeniile educației extrașcolare (nonformale).
- Va începe restructurarea infrastructurii, astfel încât aceasta să corespundă cerințelor actuale.

BIBLIOGRAFIE

1. Anderson, J.E. *Public Policy Making: A an Introduction*. NJ USA: Princeton, 1994.
2. Andrițchi, V. *Managementul resurselor umane în cadrul educațional*. În: Managementul educațional. Ghid metodologic. (coord. Guțu Vl.). Chișinău: CEP USM, 2013.
3. Blândul, V.C. *50 de jocuri și activități specifice educației nonformale*. Cluj-Napoca: MEGA, 2017.
4. Blândul, V.C. *Bazele educației nonformale*. Cluj-Napoca: MEGA, 2015.
5. Bradea, A. *Educația nonformală în tabere*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2012.
6. Callo, T. *O pedagogie a integralității*. Chișinău: CEP USM, 2007.
7. Cerghit, I. *Determinațiile și determinările educației*. În: Curs de pedagogie. București, 1988.
8. Cerghit, I. *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. București: Aramis, 2002.
9. Cristea, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010.
10. Cucos, C. *Pedagogie*. Ediția a II-a. Iași: Polirom, 2006.
11. Deac E.A., Marcu V., Ortan F. *Managementul activităților extracurriculare*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2003.
12. Dye, T.R. *An Understanding Public Policy*. USA: Prentice Hall, 1998.
13. Guțu, Vl. (coord.expert), Crudu, V. (coord.gen.), Achiri, I., Bîrnaz, N., Chiorbă, C., Ciuvaga, V., Dandara, O., Darii, L., Gremalschi, A., Ghicov, A., Guțu, I., Morari, M., Muraru, E., Olaru, V., Paiu, M., Sochircă V., Solcan, A., Șevciuc, M., Toma, N., Țurcanu, C., Velișco, N., Vitcovschi, A. *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2020.
14. Guțu, Vl. (expert-coord.naț.), Vrânceanu M. (expert-coord.naț.), Cutasevici, A. (coord.naț.), Crudu, V. (coord.naț.), Clichici, V. (coord.), Ciobanu, L., Mocanu, L., Straistari-Lungu, C., Duminiță, S., Dascal, A. *Cadrul de referință al Educației Timpurii din Republica Moldova*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Chișinău: Lyceum, 2018.
15. Guțu, Vl. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013.
16. Guțu, Vl. *Schimbări de paradigmă în teoria și practica educațională*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2009.
17. Guțu, Vl., Pogolșa, L.(coord.), Crudu, V. (coord.), Bucun, N., Ghicov, A., Achiri, I., Gremalschi, A., Velișco, N., Goraș, M., Gaiciuc, V., Lungu, C., Ceapa, V., Cotovițaia, D., Marț, V., Ghenciu, N., Gînu, D., Eftodi, A. *Cadrul de Referință al Curriculumului Național*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul și Științe ale Educației. Chișinău: Lyceum 2017.
18. Guțu, Vl., Poștan, L. *Didactica pentru adulți din perspectiva motivațională*. Chișinău: CEP USM, 2007.
19. Guțu, Vl., Vicol, M. *Tratat de pedagogie – între modernism și postmodernism*. Iași: Performantica, Institutul Național de Inventică, 2014.
20. Henry, J., Cormier, V. *Qu'est-ce qu'une compétence?* In: Les archives de DISCAS, 2006.
21. Jenkins, W. *Policy Analysis: A Political and Organizational Perpectice*. London: UK, 1978.
22. Lefter, L. *Acțiunea/ interacțiunea educativă în contextul instruirii centrate pe elev*. În: Univers Pedagogic, Categoria C. Chișinău: IȘE, 2017, nr.1 (53), p.47-53.

23. Marinescu, M. *Didactica biologiei. Teorie și aplicații*. Pitești: Paralela 45, 2018.
24. Marinescu, M. *Noile educații în societatea cunoașterii*. București: ProUniversitaria, 2013.
25. *Metode și instrumente în cadrul educației nonformale în context TiA*". Agenția Națională pentru Programe Comunitare, Dezvoltare, Educație și Formare Profesională din România (ANPCDEFP), 2000.
26. Oprea, C.L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
27. *Regulamnetul-tip al instituției extrașcolare*. Ordinul ME nr.05 din 04.01.2011.
28. Văideanu, G. *Educația la frontiera dintre milenii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1988.
29. Бондаревская, Е.В. *Прогностическая роль концепций личностно-ориентированного образования в развитии целостной педагогической теории // Научная школа член-корреспондента РАО, профессора Е.В. Бондаревской: Известия, Южный отдел РАО, Выпуск 1. Ростов-на-Дону: РГПУ, 1999.*
30. Сериков, В.В. *Личностный подход в образовании: концепции и технологии*. Волгоград, 1994.
31. Хуторской, А.В. *Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?* Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.

ANEXE

Anexa 1. Documente reglatorii/ normative în domeniul educației extrașcolare (nonformale) din Republica Moldova

1. Codului educației al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324 art. 634. Capitolul VII. Articolul 36. (art. 3, 15, 20, 21, 36, 37, 53, 124, 138, 143) https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112493&lang=ro#
2. Regulamentul-tip al instituției extrașcolare
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulamentul_tip_al_institutiei_extrascolare.pdf
3. Regulamentul Școlilor de Muzică, Arte și Arte plastice (Instituții de Învățământ Artistic Complementar (extrașcolar)
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_scoli_arte_2011.pdf
4. Regulamentul școlilor sportive
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?Action=view&view=doc&id=333075&lang=1>
5. Regulament – cadru al Centrului de tineret
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_64t_din_06.04.2017_cu_privire_la_regulament_centru_de_tineret.pdf
6. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal (pct.5 acitivități extrașcolare, pct.25 licee cu profil arte, pct.27 licee cu profil sport+anexe),
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_nr._321_din_29.03.19_si_plan_cadru_invatamint_general.pdf
7. Hotărârea guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind instituțiile de învățământ complementar (extrașcolar), nr. 1204 din 23-12-2010
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20070&lang=ro
8. Planurile de învățământ pentru Școlile de Muzică/ Arte/ Arte plastice (Instituții de învățământ Artistic Extrașcolar) MECC
https://mecc.gov.md/sites/default/files/planuri_iiac_2015-2016.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/planurile_2013_-_2014_aprobat.pdf
9. Regulamentul-cadru cu privire la funcționarea consiliului de administrație al instituției de învățământ general https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120901&lang=ro
10. Regulamentul-tip de organizare și funcționare a Consiliului de Etică al instituției de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_regulament_consiliul_etica_institutiei.pdf
11. Regulamentul-tip de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar, Ciclurile I și II
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_organizare_si_functionare_institutiei_in_vatamint_gene.pdf
12. Cu privire la aprobarea Nomenclatorului tipurilor de documentație școlară și rapoarte în învățământul general și a Metodologiei privind repartizarea timpului de muncă al personalului didactic din instituțiile de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_aprobare_nomenclator_metodologie.pdf

13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret, nr.1213/2010
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118384&lang=ro
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la susținerea elevilor dotați, nr.17 din 04.01.2006
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=28615&lang=ro
15. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de utilizare a mijloacelor financiare pentru deservirea delegațiilor și persoanelor oficiale străine, nr.101 din 30.01.2018
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102111&lang=ro
16. Legea privind „modificarea Legii sistemului unitar de salarizare în sectorul bugetar”, nr.175 din 19.12.2019
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119658&lang=ru
17. Legea salarizării, nr.270 din 23.11.2018
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109882&lang=ro
18. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind modul de incasare a taxei pentru instruire în școlile de muzică/ arte și arte plastice, nr.450 din 16.06.2011
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=19693&lang=ru
19. Ordin cu privire la finalizarea în condiții de carantină a anului de studii 2019-2020 în învățământul extrașcolar, nr.472 din 27.05.2020
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_nr_472_din_27.05.2020.pdf
20. Circulara cu privire la Reperle metodologice privind asigurarea continuității procesului educațional în condiții de carantină în instituțiile de învățământ extrașcolar, nr.03/1-09/2110 din 07.04.2020
https://mecc.gov.md/sites/default/files/circulara_repere_metodologice_inv_extrascolar.pdf
21. Ordin cu privire la aprobarea Programului activităților extrașcolare în învățământul primar și secundar, Ciclurile I și II, nr.1619 din 10.12.2019
<https://mecc.gov.md/sites/default/files/1619.pdf>
22. Regulamentul de organizare și funcționare a claselor și grupelor cu program prelungit https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_1096_30.12.16.pdf
23. Regulamentul de asigurare a securității datelor cu caracter personal prelucrate în Sistemul de Cartografiere a instituțiilor de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_completare_3.pdf
24. Nomenclatorul tipurilor de documentație școlară și rapoarte în învățământul general și a Metodologiei privind repartizarea timpului de muncă al personalului didactic din instituțiile de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_aprobare_nomenclator_metodologie.pdf
25. Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_didactice.pdf
26. Standarde de competență profesională ale cadrelor manageriale din învățământul general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_manageriale.pdf
27. Regulamentul privind organizarea și funcționarea claselor cu profil muzical-coral din instituțiile de învățământ

- https://mecc.gov.md/sites/default/files/tergulamentul_de_organizare_si_functionare_a_claselor_cu_profil_muzical-coral_din_institutiile_de_invatamint_preuniversitar.pdf
28. Regulamentul privind cooperarea instituțiilor de învățămînt cu asociațiile obștești ale părinților <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=341526>
 29. Planul-cadru pentru învățămîntul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2020-2021 (pct.9) https://mecc.gov.md/sites/default/files/_plan-cadru_2020-21_ro_ru_final_21.05.2020_site_mecc.pdf
 30. Cadrul de referință al Curriculumului Național https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf
 31. Curriculum Național, aria curriculară Arte https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_plastica_gimnaziu_10.pdf
 32. Curriculum Național, aria curriculară Educație muzicală https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_muzicala_gimnaziu_7.pdf
 33. Curriculum National, aria curriculară Sport https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_fizica_liceu_5.pdf
 34. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație fizică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/21_educatie_fizica_2019-2020_final.pdf
 35. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație plastică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/19_educatia_plastica_ro_2019-2020_final.pdf
 36. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație muzicală în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/18_educatia_muzicala_ro_2019-2020_final.pdf
 37. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație tehnologică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/20_educatia_tehnologica_ro_2019-2020_final.pdf

Anexa 2. Sistemul disciplinelor de profil din cadrul domeniului ARTE și al domeniului SPORT, TURISM și AGREMENT privind educația extrașcolară (nonformală)

Nr. crt.	Discipline Domeniul	Discipline de profil
1.	Domeniul <i>ARTE</i>	
1.1.	Profilul <i>Arte muzicale</i>	• Instrumentul muzical • Solfegeii și Teoria muzicii, Literatura muzicii • Instrument auxiliar • Ansamblu • Exersări colective-cor, orchestră • Etc.
1.2.	Profilul <i>Arta dramatică/teatrală. Cinematografia</i>	• Măiestria actorului • Mișcarea scenică scenică • Arta vorbirii • Istoria teatrului național și universal • Pregătirea spectacolului • Exersări colective • Canto • Instrument muzical • Etc.
1.3.	Profilul <i>Arta coregrafică</i>	• Dans clasic • Dans popular • Dans sportiv-modern de gală • Istoria dansului și baletului • Exersări colective/ ansamblu • Instrument muzical • Etc.
1.4.	Profilul <i>Arte plastice/ vizuale; decorative</i>	• Desen • Pictură • Compoziție • Arta decorativă aplicată • Istoria artelor plastice, sculptură/ modelaj • Etc.
2.	Domeniul <i>SPORT, TURISM și AGREMENT</i>	
2.1.	Profilul <i>Sport recreativ</i>	• Sporturi ciclice (probe atletice, ciclism, înot etc.) • Jocuri individuale (șah/ dame, tenis, darts etc.) • Jocuri sportive colective (fotbal, baschet, volei etc.) • Sporturi de complexitate coordinativă (aerobică, dans, roller, skateboard, freestyle etc.) • Probe tehnice-sportive (moto/ autosport, karting etc.).
2.2.	Profilul <i>Sport aplicativ</i>	• Probe tehnice-sportive (autosport, parapantism etc.) • Poliathlon (alergări cu obstacole, înot aplicativ, probe îmbinate din diferite sporturi etc.) • Probe de luptă aplicativă (sambo etc.)

		• Probe sportive aplicativ profesionale (militari, pompieri, salvatori etc.).
2.3.	Profilul <i>Sport adaptiv</i>	• Probe sportive pentru copii cu paralizie cerebrală (înot, orientarea sportivă, boccia, ciclism pe scaune) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe mentale (atletism, boccia, bouling, lupte, gimnastică etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe auditive (badminton, baschet, fotbal, lupte atletism, înot etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe oculare (judo, golbol, torbol, forbal 5x5, probe atletice, etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe ale aparatului locomotor (volei din așezat, sporturi în cărucior, ecvestră, tir, probe atletice adaptive etc.).
2.4.	Profilul <i>Turism</i>	• Turism/ excursie etnografică/ de explorare • Turism sportiv (pedestru, montan, pe apă etc., combinat) • Escaladare sportivă • Orientare sportivă.
2.5.	Profilul <i>Sport de performanță/ pregătire sportivă</i>	• Sporturi ciclice • Jocuri individuale • Jocuri sportive colective • Sporturi de luptă • Sporturi cu caracter de forță-viteză • Sporturi cu complexitate coordinativă • Probe tehnice-sportive.

CADRUL DE REFERINȚĂ
al *EDUCAȚIEI EXTRAȘCOLARE (NONFORMALE)*
din REPUBLICA MOLDOVA

Format ???.
Tiraj: ??? ex.

Comanda ?/20.

???